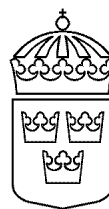

Riksdagens protokoll

2000/01:82

Tisdagen den 20 mars

Protokoll
2000/01:82

Kl. 14.00 – 16.23
18.00 – 20.34

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 13 och 14 mars.

2 § Avsägelse

Talmannen meddelade att *Birger Schlaug* (mp) av sagt sig uppdraget som ledamot i skatteutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 2000/01:324

Till riksdagen

Interpellation 2000/01:324 av Karl-Göran Biörsmark (fp) om situationen i Burma.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 3 april 2001.

Skälet till dröjsmålet är utlandsresor.

Stockholm den 16 mars 2001

Utrikesdepartementet

Anna Lindh

Interpellation 2000/01:313

Till riksdagen

Interpellation 2000/01:313 av Gunilla Tjernberg om dagbarnvårdarna och den allmänna förskolan.

Interpellationen kommer att besvaras onsdagen den 18 april 2001.

Skälet till dröjsmålet är inbokade arrangemang samt att det varit svårt att finna debattdatum som passar både ministern och interpellanten.

Stockholm den 16 mars 2001

Utbildningsdepartementet

Ingegerd Wärnersson

Enligt uppdrag

Staffan Bengtsson

Statssekreterare

Interpellation 2000/01:316

Till riksdagen

Interpellation 2000/01:316 av Margareta Cederfelt (m) om svensktillverkad alkohol.

Interpellationen kommer att besvaras den 30 mars 2001.

Skälet till dröjsmålet är att inbokade engagemang innebär att det inte finns någon annan tid som passar mig.

Stockholm den 15 mars 2001

Finansdepartementet

Bosse Ringholm

Interpellation 2000/01:320

Till riksdagen

Interpellation 2000/01:320 av Maria Larsson (kd) om Momsutredningen.

Interpellationen kommer att besvaras den 2 maj 2001.

Skälet till dröjsmålet är att inbokade engagemang innebär att det inte har funnits någon annan tid som passar både interpellanten och mig.

Stockholm den 16 mars 2001

Finansdepartementet

Bosse Ringholm

*Svar på
interpellationer*

4 § Svar på interpellation 2000/01:298 om arbetsfördelningen i regeringen

Anf. 1 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Margit Gennser har frågat statsministern vilka åtgärder han avser vidta för att skapa en tydligare och mer konsekvent, dvs. mer transparent, arbets- och ansvarsfördelning som gör det möjligt för riksdagen att utföra en av sina huvuduppgifter, kontrollmakten, på ett tillfredsställande sätt. Interpellationen har överlämnats till mig.

Det är fast praxis att en interpellation besvaras av det statsråd vars verksamhetsområde den hör till innehållsligt. Detta gäller oavsett vem interpellationen är ställd till. Statsrådets verksamhetsområde bestäms av regeringen och statsministern. Regeringen fördelar grupper av ärenden mellan departementen. Statsministern utser statsråd och departementschefer och bestämmer vilka ärenden eller ärendegrupper som ett annat statsråd än departementschefen ska ansvara för.

När en interpellation faller inom flera statsråds verksamhetsområden samråder de berörda statsråden om hur svaret ska utformas och om vem som ska lämna svaret. Oavsett vem som lämnar svar är svaret, på samma sätt som ett regeringsbeslut, ett uttryck för regeringens gemensamma ståndpunkt.

I det aktuella ärende som är utgångspunkt för interpellationen – Apoteket AB:s inrättande av s.k. logistikcenter – berörs inte mindre än tre statsråd av frågeställningen. Först och främst berörs det ansvariga statsrådet för Apoteket AB socialminister Lars Engqvist. Därutöver berörs det ansvariga statsrådet för både konkurrensfrågor och regionalpolitiska frågor, Ulrica Messing, samt näringsminister Björn Rosengren, som ansvarar för insatser med anledning av försvarsomställningen.

Det svar som Lars Engqvist lämnade till Margit Gennser i kammaren den 13 februari var berett med övriga statsråd och uttryckte regeringens samlade ställningstagande i frågan. Björn Rosengren har därtill under den muntliga frågestunden den 22 februari ytterligare redogjort för regeringens inställning i frågan.

Det ankommer inte på regeringen att pröva om Apoteket AB:s beslut att inrätta logistikcenter står i strid med gällande konkurrenslagstiftning. Initiativet att inrätta logistikcentrena kommer från Apoteket AB:s styrelse och grundar sig på dess bedömning att man därigenom kan effektivisera verksamheten och pressa kostnaderna. Frågan prövas av Konkurrensverket.

Regeringen har alltså vare sig av regionpolitiska skäl eller för att klara försvarsomställningen tagit initiativ till att upprätta dessa logistikcenter, vilket felaktigt antyds i interpellationen. Däremot välkomnar självklart regeringen att Apoteket AB med utgångspunkt i företagsekonomiska bedömningar anser att det är lämpligt att förlägga logistikcenter till bl.a. Boden, Hässleholm och Sollefteå.

Anf. 2 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Tyvärr har jag fått besvara kammaren med Apoteksfrågan ett par gånger. Det beror faktiskt på regeringens inte helt moderna arbets- och ansvarsfördelning. Här har vi ett statligt bolag som driver företagsverksamhet inom det sociala området. Det betyder att tre ministrar är inblandade i det hela, eller möjligtvis fem.

För att vi här i riksdagen ska kunna få frågan korrekt belyst måste vi ha svar inte bara av socialministern, som naturligtvis har en väldigt snäv inriktning på frågorna. Regeringen och fru Hjelm-Wallén har här valt att ge mig ett mycket formellt svar och tala om vad jag vetat. I det utdelade tryckta svaret kallades t.o.m. Apoteket AB för Apoteksbolaget, vilket var det gamla namnet. Nu heter det Apoteket AB. Det namnbytet gjorde man, vilket kan vara intressant att veta, för att monopolisera själva ordet apoteket. Vad jag inte har fått reda på är: Vilka blir effekterna av distansapoteken, de logistiska centrerna, för effektivitet, priser, konkurrens och för framtiden för de 700 anställda i partihandeln?

Här hade jag hoppats att regeringen hade tänkt till om ansvarsfördelningen, men det är inte fallet. Regeringen är kollektivt ansvarig, men avsäger sig samtidigt ansvaret, för man har ju blandat in ett bolag. Det är Apoteket AB som fattar besluten. Om de är kloka eller inte är inte rege-

ringens sak att bedöma, i varje fall inte nu. Det är bekvämt men demokratiskt oacceptabelt.

Medborgarnas möjlighet att få insyn, kontrollmakten, är viktig i en demokrati. Öppenhet hotas på många sätt och mycket ofta genom statliga bolag. Det gäller inte bara här utan också i utlandet. Förr eller senare blir det affärer. Låt mig nämna några. Det franska Elf, det tyska Flick och det svenska Apoteksbolaget, när det hette Apoteksbolaget.

Apoteket AB driver tydligen regionalpolitik numera. Det framgår av interpellationssvaret. Det tycker vi är ganska bra. Om regeringen eller Apoteket tagit initiativ är som den gamla frågan om hönan och ägget. Vi vet aldrig vilket som kom först.

För de anställda inom den privata partihandeln innebär däremot politiken deras död för att leverera regeringens bröd till orter med nedlagda regementen. Vad har alla dessa duktiga i privata företag gjort för ont? Varför ska 700 människor förlora sina jobb för att regeringen ska kunna säga: Vi skapade nya jobb i Boden, Sollefteå, Falun och Hässleholm?

Till sist: Vilka företagsekonomiska bedömningar har Apoteket AB gjort? Det verkar märkligt att den bästa lokaliseringen tycks finnas på orter med nedlagda regementen, företrädesvis långt upp i norr med gles befolkning, få apotek och få farmaceuter. Hur ser de kalkyler ut som man har gjort? Hur ser de lokaliseringsteorier ut där målet egentligen är två saker, ett utökat monopol omfattande partihandeln och ingredienser av regionalpolitik?

Statsrådets svar var innehållslöst. Varför vill regeringen inte öppet redovisa sina ställningstaganden för riksdagen? Inser inte regeringen att en ny tid behöver nya former för ansvars- och arbetsfördelning?

Varför gömma sig bakom formalia? Är inte regeringen intresserad av att skattepengar används på bästa sätt? Vad ska jag säga till de Tamroanställda i Malmö när de förlorar jobbet? Vilka företagsekonomiska bedömningar har Apoteket AB gjort?

Anf. 3 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det första jag vill säga är att Margit Gennser nog får acceptera att vi har ansvarsområden i regeringen. Vi kan inte dela upp dessa ansvarsområden utifrån den fråga som Margit Gennser ställer. Nästa gång är det en annan ledamot som ställer en annan fråga och vill ha ett helhetsperspektiv. Då skulle vi få göra om ansvarsfördelningen så att det passade den ledamoten. Vi måste dela upp ansvarsområdena i regeringen så att vi kan hantera den verklighet som vi har att hantera. Så är fallet. När flera statsråd berörs av ett ärende samråder vi. De besked som Björn Rosengren, Lars Engqvist och jag har givit står hela regeringen för. Det är så arbetet går till i regeringen.

Jag tror att Margit Gennser är irriterad över att hennes förutfattade meningar om regeringens agerande här inte stämmer med verkligheten. Det är inte regeringen som har tagit initiativ eller fattat beslut om Apoteket AB. Det görs i det bolaget. Man har gjort de bedömningar som man har att göra. Jag har ingen anledning att recensera det. Vi brukar ju normalt inte diskutera bolags bedömningar från riksdagens talarstol. Man får ta den diskussionen helt och hållet med Apoteket AB direkt. Det får de anställda göra, och det kan vi också göra som allmänhet. Men regeringen ska inte lägga sig i det.

Sedan är det en helt annan sak att när Apoteket AB eller privata företag väljer att lokalisera sin verksamhet till orter som behöver regionalpolitisk uppmärksamhet är det något som vi ser positivt på från regeringens sida. Det gäller naturligtvis i allra högsta grad också orter som är föremål för försvarsomläggningen. Jag tycker också att den insikten, att de här orterna är bra att satsa i, borde delas av hela riksdagen. Det är ett statligt ansvar som vi har i en sådan här omställningsprocess.

Anf. 4 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! Jag har inga förutfattade meningar. Men jag har råkat utreda Apoteksbolaget, och jag har följt dess verksamhet. Jag måste säga att först har vi problemet med statliga bolag. Staten bör driva sin verksamhet i andra verksamhetsformer, inte i privaträttsliga. Det är där vi har en av knutpunkterna. Frågan borde vara: När ska man sälja ut Apoteket AB? Det vore det bästa.

Det andra är att staten nu har statliga bolag. Då har man en ägarpolicy. Man borde kanske också ha en uppförandekod. Det brukar man kräva av det privata näringslivet, de multinationella företagen osv. Här har vi faktiskt anledning att göra det. Väldigt mycket av det agerande som vi nu har sett från Apoteksbolaget handlar just om att man försöker utöka monopolen. Vi ser det t.ex. på att när de diskuterar med Konkursverket försöker de felaktigt säga att de har tagit upp förhandlingar med den privata partihandeln. Det lär inte vara rätt. Då vill man helt enkelt föra bort det här avgörandet från Konkursverket som annars måste ta ställning till monopolen, vilket man inte vill ska komma på fråga.

Jag anser att statliga bolag måste hålla sig med mycket stora säkerhetsmarginaler i förhållande till lagstiftningens gränser. Därför tror jag att det är mycket väsentligt att vi också ser över de statliga bolagens regler för uppförande, och jag efterlyser en uppförandekod – precis som ni gör för det privata näringslivet. Är regeringen beredd att göra detta? Regeringen kan ju inte bara säga att det här bolaget har vi inget ansvar för beroende på att det är privaträttsligt. Det driver statlig verksamhet, och det drivs av skattepengar. Det är inget privat företag. Jag kan inte gå och köpa aktierna i Apoteket AB. Det har dessutom ett detaljhandelsmonopol.

Är det verkligen på det viset att vi inte har någon riktigt ansvarig alls här? Jag har alltid varit rädd för organisationer utan ansvar, och Apoteket AB är tyvärr en sådan. Det lärde jag mig när jag utredde det här under ett antal år.

Anf. 5 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det är väl så i grunden att vi har olika åsikter om det nyttiga i att ha apoteksfrågorna i ett monopol. Sedan kommer vi till olika slutsatser. Jag tycker nog att Margit Gennser är orättvis mot Apoteket AB. Hon pådyvlar dem bara negativa åsikter. Jag tror att de som andra företag drivs av att det ska fungera effektivt. Såvitt jag förstår är det här ett led i detta.

Sedan måste de naturligtvis också leva upp till ett uppförande som stämmer överens med näringslivet i övrigt. Eftersom detta nu är ifråga-

satt prövas det ju av Konkurrensverket och EU-kommissionen. Så det kommer vi att få svar på så småningom.

Jag tycker inte riktigt att det är i talarstolen i Sveriges riksdag som man ska recensera vad olika bolag gör. Jag tycker att det handlar om allmän policy för statliga bolag, men inte om enskilt agerande från de här företagen. Margit Gennser började med att det här på något sätt skulle försvåras av arbetsfördelningen i regeringen. Jag tycker inte alls att det är så. I så fall tror jag att Margit Gennser ska ta en diskussion specifikt om statliga bolags policy eller något sådant. Då finns det en minister som kan svara på det.

Anf. 6 MARGIT GENNSER (m):

Fru talman! EU-kommissionen uttalade sig häromdagen om svensk prispolitik inom detaljhandeln. Vad man framför allt tryckte på var faktiskt att läkemedelspriserna var höga. Man var inne på de här frågorna. Jag är ledsen att jag återigen berör apoteket och läkemedelsdistributionen, men det är ju ämnet. Jag hade också kunnat tala om andra statliga bolag specifikt. Vi måste kunna göra detta, för det är statliga pengar i dem och de ägs inte av några andra.

Det är alldeles riktigt att Konkurrensverket ska se till att konkurrensen fungerar för statliga och privata företag. Här har vi en lagstiftning och en EU-lagstiftning. Vad jag tog upp var en annan sak. Det där som ligger mer på det informella planet, eller mellan det informella och det formella planet, är att man inför Konkurrensverket har försökt hävda, tydligen felaktigt, att partihandeln var villig att förhandla direkt med Apoteksbolaget om det här som helt klart är ett sätt att utvidga sitt monopol.

Detta är vad jag kan se skadligt ur konkurrenssynpunkt, för då får vi inte den principiella prövningen av monopolet och monopolutvidgningen. Den typen av agerande bör ett statligt bolag avhålla sig från. Jag tycker att det är allvarligt, för det är mycket viktigt att vi har bra konkurrens.

Anf. 7 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det blir väldigt tydligt när man börjar tala om Apoteket AB, ledningen för det bolaget, och dess förhållande till partihandeln att vi kan inte här i riksdagen inte kan gå in i detalj i sådana frågor. Det är något som andra måste se på, och Konkurrensverket och EU-kommissionen kommer att göra det. Det vi däremot borde vara eniga om är att vi behöver billigare läkemedel i vårt land. Det är utifrån det önskemålet som ett försök att effektivisera logistiken kan vara bra. Sedan måste det balanseras med andra saker, det inser jag. Men i den delen tycker jag att vi alla med tillfredsställelse skulle hälsa försöken att effektivisera.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 8 Finansminister BOSSE RINGHOLM (s):

Fru talman! Roy Hansson har frågat försvarsminister Björn von Sydow om vilka åtgärder han avser att vidta för att få till stånd en förändring av folkbokföringslagens bestämmelser om bosättning till förmån för anställda inom Försvarsmakten. Han tar också upp vissa skattekonsekvenser för dessa anställda.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som ska svara på interpellationen.

Reglerna om folkbokföring vid tillfällig vistelse på annan ort ändrades i samband med att den nu gällande folkbokföringslagen infördes den 1 juli 1991. Den möjlighet som fanns att på grund av tillfälligt arbete vistas på annan ort än den där man har sitt hemvist utan ändring i folkbokföringen togs då bort. Numera gäller i stället att man kan vistas under en på förhand bestämd tid, upp till sex månader, på någon annan ort än sin egentliga hemort, utan att behöva ändra sin folkbokföring. Detta gäller oavsett om vistelsen är föranledd av arbetet eller inte.

I princip ska alltså folkbokföringen ändras vid en tillfällig vistelse över sex månader på annan ort än den där man har sitt egentliga hemvist. Skälet till detta är att folkbokföringen ska grundas på en persons faktiska vistelse. Den tidigare bestämmelsen ledde till kyrkobokföring på fel ort.

För att så långt som möjligt hålla samman familjen i folkbokföringshänseende infördes en särskild bestämmelse som gäller folkbokföring av personer vars familj bor kvar i den ursprungliga bostaden. Denna bestämmelse innebär att en person i dessa fall får behålla sin folkbokföring även om en tidsbestämd vistelse på annan ort är avsedd att vara längre tid än sex månader.

Roy Hansson tar också upp reglerna om folkbokföring av personer som studerar på annan ort än den där de har sin bostad. Den gamla folkbokföringslagen medgav att en vuxen studerande i princip hade möjlighet att välja om han skulle anses ha kvar sitt egentliga hemvist i föräldrahemmet eller inte och därmed möjlighet att välja folkbokföringsort. Detta medförde att folkbokföringen för vuxna studerande på ett olämpligt sätt avvek från vad som i övrigt gällde. Därför ändrades reglerna så att de numera folkbokförs enligt samma regler som den övriga befolkningen.

Folkbokföringens syfte är som sagt att återspegla var en person faktiskt vistas. Precis som det inte finns några skäl att ändra folkbokföringsbestämmelserna för studerande finns det inte heller anledning att ändra reglerna för anställda inom försvaret.

De skatterättsliga konsekvenserna och avdragsrätten för ökade levnadskostnader vid tillfälligt arbete på annan ort än bostadsorten eller vid dubbel bosättning har inget direkt samband med var personen är folkbokförd. Vid tillfälligt arbete på annan ort än bostadsorten får avdrag göras om arbetet pågår under kortare tid eller är tidsbegränsat till sin natur. Tidigare fick avdrag göras under längst två år, men en sådan gräns finns numera inte. Nu gäller i stället att avdragsrätten bedöms utifrån att arbetet endast pågår under en kortare tid eller att det är tidsbegränsat till sin natur.

*Svar på
interpellationer*

Avdrag för dubbel bosättning får göras om den skattskyldige på grund av sitt arbete flyttat till annan ort men bostaden behållits på den tidigare bostadsorten på grund av makes förvärvsarbete, svårigheter att hitta en fast bostad på arbetsorten eller om det föreligger någon annan särskild omständighet. Avdrag för dubbel bosättning får normalt göras under längst tre år för gifta och sambor och ett år för övriga.

När det gäller avdragsrätten för dubbel bosättning kommer regeringen se till att dessa frågor utreds närmare. Denna utredning ska belysa vilka effekter en utvidgning av avdragsrätten skulle kunna leda till i form av ökad rörlighet på arbetsmarknaden och förbättrade möjligheter att bo och arbeta i glesbygd. De aktuella frågorna övervägs för närvarande inom Regeringskansliet.

Anf. 9 ROY HANSSON (m):

Fru talman! Jag tackar finansminister Bosse Ringholm för svaret. Nu hade jag ställt min interpellation till försvarsminister Björn von Sydow, eftersom det som jag tar upp i min interpellation berör förhållanden inom Försvarsmakten. Det gäller inte minst efter de omfattande förändringar inom Försvarsmakten som nedläggning av många förband har inneburit.

Nu har finansminister Bosse Ringholm i interpellationssvaret redovisat vilka generella regler som gäller, och det är säkert rätt. Jag har ingen anledning att betvivla att Bosse Ringholm eller handläggarna på departementet inte har läst eller skrivit av rätt. I och för sig kunde jag själv ha läst vilka lag- och författningsregler som gäller för folkbokföring.

Fru talman! Det var inte detta som min interpellation handlade om. Min interpellation handlade om enskilda inom Försvarsmakten och de svårigheter som Försvarsmakten har med dessa generella regler.

Som det nu är kommer enskilda officerare i kläm i gällande regelverk när han eller hon fullgör sina skyldigheter som anställd i Försvarsmakten.

Nu har försvaret, och av allt att döma kommer Försvarsmakten att få, ökade svårigheter att lösa föreliggande uppgifter eftersom regelverket för folkbokföring inte är anpassat för de behov som Försvarsmakten har för hur Försvarsmaktens officerare måste tjänstgöra för att lösa de uppgifter som statsmakten har förelagt.

Fru talman! Det hade därför varit en fördel om ansvarigt statsråd, försvarsminister Björn von Sydow, hade lämnat interpellationssvaret och deltagit i debatten i dag. Det är ju försvarsministern som förelägger Försvarsmakten uppgifterna, och då är det rimligt att samma minister redogör för hur uppgiften ska lösas.

Fru talman! Jag beklagar att interpellationssvaret inte ger några svar på det jag har framfört i min interpellation. Ett besked ges här, att det inte heller finns anledning att ändra reglerna för anställda inom försvaret.

Detta får väl beskrivas som ett synnerligen fyrkantigt svar. Svårigheter har påtalats av officerarnas fackliga organisation Officersförbundet. I rapporter från enskilda förband har det påtalats svårigheter med rekrytering. Och enskilda officerare känner sig påpassade av skattemyndigheter. Då säger man från regeringen att det inte finns anledning att ändra några regler.

Fru talman! Jag kan bara konstatera att för regeringen är regler tydligare viktigare än enskilda individer. Gällande regler är tydligen viktigare än att försöka anpassa verkligheten till det som regeringen ålägger myn-

digheter och organisationer. Det finns tydligen ingen tanke på att regler måste anpassas till verkligheten.

Fru talman! Det finns emellertid ett bra besked i interpellationssvaret, nämligen på s. 2 tredje stycket: "Tidigare fick avdrag göras under längst två år, men en sådan gräns finns numera inte."

Detta är ett mycket välkommet besked till många officerare. Det måste innebära att skattemyndigheter runtom i Sverige nu ska sluta jaga enskilda officerare om tidsgränser. Jag hoppas att statsrådet står fast vid det som står i interpellationssvaret.

Avslutningsvis beklagar jag att inte den för verksamheten ansvarige, statsrådet Björn von Sydow, lämnar svar på min interpellation. Jag hade två frågor. Något besked om detta lämnas inte i interpellationssvaret. Möjligen kan Bosse Ringholm i nästa anförande redovisa hur diskussionen med försvarsministern var då svaret på min interpellation förbereddes, för det har väl förevarit en dialog med ansvarigt statsråd?

Anf. 10 Finansminister BOSSE RINGHOLM (s):

Fru talman! Som framgick av den interpellationsdebatt som föregick denna är det naturligtvis så att de svar som ett statsråd lämnar är svar å hela regeringens vägnar. Därför är det inte avgörande om det är försvarsministern, finansministern eller någon annan minister som lämnar svaret, utan det är naturligtvis ett svar som gäller hela regeringen.

Jag tycker att de två frågor som har ställts i interpellationen också har fått en utförlig belysning i mitt interpellationssvar. Vi kan självfallet inte ha ett regelsystem när det gäller folkbokföring och de skattekonsekvenser som det har som anpassas till enskilda yrkesgrupper. Då skulle vi förmodligen få ett system som var bemängt med fler undantag än regler. Det är därför som jag utförligt har redovisat de regler som gäller. Jag har också i mitt svar redovisat att när det gäller t.ex. frågan om dubbel bosättning sker ett sådant övervägande i Regeringskansliet. Det är inte så att Försvarsmakten och försvarsverksamheten är speciell i det avseendet. I mängder av andra branscher förekommer naturligtvis den typen av dubbel bosättning, den typen av tillfälliga bosättningar under kortare och längre tid som förekommer i försvaret. Och självfallet har alla dessa faktiska omständigheter också legat till grund vid de överväganden som regering och riksdag har gjort vid tidigare tillfällen när det gäller att fastställa de lagar som finns kring vår folkbokföring och kring de skatterättsliga konsekvenserna. Så där finns det inte någon särställning för Försvarsmakten, utan där har alla behandlats på samma sätt.

Om man skulle ha särskilda regler för varje bransch, så skulle vi få ett oerhört komplicerat och oerhört söndersmulat regelsystem.

Anf. 11 ROY HANSSON (m):

Fru talman! Jag inser att svaret kommer från hela regeringen. Men då borde det väl ha varit överläggningar mellan de ansvariga statsråden, så att man svarar på de frågor som framställs i interpellationen utifrån de behov som varje organisation har. Jag anser inte att detta är ett svar på de frågor jag har lämnat. Jag anser inte heller att de behov och intressen som Försvarsmakten har tillgodoses enligt svaret. Det gäller särskilt nu när man har genomfört den här stora omläggningen som medför att många

förband inte finns längre. Den innebär att officerare måste kommenderas till de kvarvarande förbanden.

Försvarsmakten är speciell eftersom man har centrala instanser och centrala skolor. Jag vet att det t.ex. i Östersund är svårt att dels få lärare ditkommenderade, dels få elever. Dessutom är tydligen skattemyndigheten i Östersund särskilt nitisk när det gäller detta.

En annan organisation som har svårigheter är Swedint. De har också nationell rekrytering över hela Sverige för att få tag i lärare och officerare till utbildningen. Där har man samma svårigheter.

Jag har ingen invändning mot att man ska ha de generella regler som finansministern redogjorde för. Men sedan borde man möjliggöra undantag från dessa. Visst är det glädjande att man tänker se över treårsregeln. Det som finansministern sade i interpellationssvaret om att man nu inte har någon tidsgräns var mycket glädjande. Jag tror att många kommer att bli glada. Många skattemyndigheter får nu anledning att fundera över om de ska fortsätta att jaga enskilda officerare över hela landet.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 2000/01:311 om utredning av arbetsplatsolyckor

Anf. 12 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Carlinge Wisberg har frågat mig dels om jag avser att vidta åtgärder som innebär att en bättre rättslig prövning sker av arbetsplatsolyckor, dels om jag avser vidta några åtgärder så att företagsbot används oftare när Arbetsmiljöverkets föreskrifter inte följs.

Att de svåra olyckorna i arbetslivet fortfarande är så många och att de så sällan leder till rättslig påföljd är mycket allvarligt. Det är viktigt att lagföringen av arbetsmiljöbrott blir effektivare för att man ska kunna upprätthålla respekten för reglerna om arbetsmiljön.

Regeringen varken kan eller bör dock ingripa i domstolarnas dömande verksamhet för att t.ex. påverka hur ofta man använder en viss påföljd.

Företagsbotsutredningen lade 1997 fram förslag om effektiviserat sanktionssystem gällande juridiska personer (*Straffansvar för juridiska personer*, SOU 1997:127). Förslaget innebär att det nuvarande systemet med företagsbot ersätts av ett system där juridiska personer kan dömas till straff för brott begångna i verksamheten. Betänkandet bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Insatser har gjorts i form av utbildning riktad till åklagare, men detta har inte varit tillräckligt. Åklagarna och polisen har en mycket stor arbetsbörda. Förbättrad utbildning för poliser och åklagare är ett viktigt medel.

Att motverka arbetsskadorna är en mycket högt prioriterad uppgift både ur mänsklig och ur samhällsekonomisk synpunkt. Min mening är att en effektiv metod för att förebygga arbetsolyckor är att Arbetsmiljöinspektionen gör bedömningar på platsen och också ställer krav. När det behövs ska kraven drivas igenom med beslut om föreläggande som kan kombineras med hot om vite.

På detta sätt kommer man inte bara åt brister som lätt kan fastställas av en domstol – t.ex. att det fattas en arbetsmiljöplan – utan kan även ställa exakta krav som gäller innehållet i planen. Mer komplicerade brister i arbetsmiljön kan ofta medföra stora bevissvårigheter inför domstol, vilket gör åklagarnas uppgift ännu svårare.

Organisatoriska brister orsakar inte bara ohälsa utan kan givetvis också vara skuld till många olyckor. Arbetsmiljötillsyn som gäller arbetsorganisatoriska frågor kräver en kompetensuppbyggnad hos Arbetsmiljöverket. I år har Arbetsmiljöverket tillfört en nivåhöjning av anslaget med 70 miljoner kronor som ska användas för personalförstärkning samt metod- och kompetensutveckling, främst med inriktning mot organisatoriska frågor.

I januari 2000 tillsatte jag på regeringens uppdrag en arbetsgrupp inom Regeringskansliet med uppgift att analysera den stora ökningen av arbetsbetingad ohälsa som har samband med stress och andra faktorer. Slutrapporten kommer inom kort och kommer att innehålla förslag som syftar till förbättring av det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

För mig är det viktigt att öka Arbetsmiljöverkets möjligheter att förebygga olycksfall och ohälsa på grund av arbetet. Den ökade vikten av arbetsmiljöfrågorna medför ett behov av förstärkt tillsyn som komplement till rådgivning och andra åtgärder.

Anf. 13 CARLINGE WISBERG (v):

Fru talman! Frågeställningen avser inte att regeringen ska ingripa i domstolarnas dömande verksamhet. Frågan gäller om regeringen, mot den bakgrund som här har redovisats, anser det angeläget att se över befintlig lagstiftning för att utröna om det finns behov av att ytterligare tydliggöra ansvarsförhållandet.

Dagens Arbetes genomgång av den här frågan och det här problemet är inte någon upplyftande läsning, vilket också de kommentarer som man kan läsa i artikeln visar. Det handlar om alltifrån bristande tillsyn och kontroll till ett, som jag tycker, bristfälligt engagemang från de rättsvårdande myndigheternas sida. Inte ens det sedan länge ikraftvarande delegationssystemet för arbetsmiljöfrågor tycks fungera. Man kan utläsa att det inte ens i alla lägen påtalas om det saknas en tydlig delegationsordning vid de inspektioner som görs. Det är något som jag tycker att man måste beteckna som mycket allvarligt i tillsynsarbetet.

Sammantaget pekar detta på stora brister när det gäller internkontrollen på arbetsplatsen. Den politiska slutsats som man kan dra är att lagstiftningen på det här området behöver skärpas. Om den rättsliga processens resultat, att så få undersökningar genomförs och än mindre leder till åtal, beror på bristande kompetens i stället för på bristande engagemang, som jag har antytt, är det också en politisk fråga. Frågan som då måste besvaras är: Beror det på organisationen, eller beror det på bristande resurser? I båda fallen förefaller det mig som om det måste till politiska initiativ för att åstadkomma en förändring.

Statsrådet hänvisar i sitt svar till att riksdagen inom en nära framtid kan förvänta sig förslag på hur arbetsmiljöarbetet i stort ska kunna stärkas och förbättras. Jag ska inte här kommentera de förslagen, då jag endast har tagit del av dem via medierna. Men det tycks mig i alla fall

som om det i de här fallen, när olyckan redan har skett, inte skulle få någon avgörande betydelse för de saker som vi nu utbyter tankar om.

Jag tror att den mest genomgripande förändring som kan leda till en annan utveckling är att genomföra det förslag som statsrådet hänvisade till och som redan länge funnits, i lugn och ro, hos Justitiedepartementet. Det förslaget handlar om möjligheten att föra talan mot juridisk person. Det vore det mest effektiva och preventiva medlet.

Självfallet har statsrådet Sahlin inte ett direkt ansvar på det här området utan ett mer indirekt ansvar. Men eftersom Näringsdepartementet har ansvaret för arbetsmiljöfrågorna – och de här fallen är en konsekvens av brister på arbetsplatserna – vore det naturligt att denna frågeställning blev föremål för kontakter med Justitiedepartementet i samband med framtagande av förslag som berör arbetsmiljöarbetet. Eftersom det förslag, som jag också kunnat ta del av i medierna, som ska komma beträffande arbetsmiljön saknar tankegångar om en förändrad lagstiftning vad gäller ansvarighetsfrågan vid arbetsolycksfall med den här utgången, skulle jag vilja ställa en fråga till statsrådet. Kan vi förvänta oss att det kommer ytterligare initiativ från regeringen som går i riktning mot att juridisk person kan ställas till ansvar i dessa fall?

Anf. 14 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Fru talman! Låt mig än en gång hålla med Carlinge Wisberg om allvaret i beskrivningen av läget, så att det inte råder något tvivel om det. Det behövs ett större allvar hos många instanser i samhället. Det gäller på arbetsgivarsidan, på politiskt håll, på den fackliga sidan och inom det rättsliga systemet. Det är en allvarlig utveckling som sker, det råder inte några tvivel om det.

Sedan vill jag ge ett par kommentarer. Den ena handlar om det förslag som lades fram för ett antal år sedan, vilket Carlinge Wisberg har nämnt flera gånger. Det handlar om att man ska göra det möjligt att införa straffansvar för juridiska personer. Som vi har inhämtat pågår det nu ett propositionsskrivande om detta. Det kan säkert betyda en hel del, men det är osäkert om det räcker för att påverka de förändringar som både Carlinge Wisberg och jag vill se.

Det viktiga är trots allt att förstärka företagens systematiska arbetsmiljöarbete. Det var därför som jag i mitt svar hänvisade till de mer förebyggande insatser som kan behöva förstärkas och förändras. Det gäller bl.a. hur man integrerar förebyggandet av olyckor i företagets ordinarie planering.

Som jag sade i svaret är det viktigt att framhålla de tydliga arbets- och delegationsordningarna av två skäl. Det ena för att olika säkerhetsfrågor inte ska hamna mellan två stolar. Man ska inte kunna skylla ifrån sig, utan ansvarsfördelningen ska framgå mycket tydligt. Det andra skälet är att det ännu tydligare ska framgå var ansvaret ligger om en olycka inträffar. Arbetsmiljöverket har nyligen beslutat om nya föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete. De träder i kraft den 1 juli i år.

Det krävs en kombination av att ta ställning till ansvaret för juridiska personer och av att ännu mer målmedvetet och systematiskt ge möjligheter för Arbetsmiljöverket att påverka planeringen ute på företagen. Arbetsmiljöverket har redan tilldelats resurser för att arbeta med frågan

hur man bygger upp kompetensen, hur man kan vara behjälplig ute bland de fackliga företrädarna och arbetsgivarna.

Jag hoppas att detta ska leda till förändringar i denna allvarliga fråga.

Anf. 15 CARLINGE WISBERG (v):

Fru talman! Jag tror att vi har en mycket stor samsyn när det gäller hanteringen av dessa frågeställningar. Det ena utesluter egentligen inte det andra. Det förebyggande arbetet är naturligtvis oerhört viktigt. Det är också oerhört viktigt att man ser till att den tillsyn som ska finnas fungerar på ett tillfredsställande sätt. Jag brukar säga att vi har en mycket bra arbetsmiljölagstiftning i landet. Problemet med den är att den i så ringa omfattning efterlevs.

Jag vill också passa på att uttala tillfredsställelse över att det snart kommer en proposition angående möjligheten att ställa juridiska personer till ansvar. Till syvende och sist är en preventiv lagstiftning i sig förebyggande i mycket stor omfattning. Bekymret i dag är ju att många förundersökningar läggs ned på grund av otydlighet i ansvarsförhållandet. Detta får den bisarra konsekvensen att arbetsplatser som har en otydlighet har lättare att komma undan i förhållande till arbetsplatser som uppfyller lagstiftningens krav och där det finns en tydlighet. Just dessa arbetsgivare är det viktigt att komma åt, anser jag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

7 § Svar på interpellation 2000/01:296 om högskolornas tomma platser

Anf. 16 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Maria Larsson har frågat mig vad jag avser att vidta för åtgärder

- för att omstruktureringen av utbyggnaden av högskoleutbildningen från naturvetenskap och teknik till humaniora inte ska drabbas av problem,
- för att styra platstilldelningen med hänsyn till utfallet av rekryteringen,
- för att underlätta en ökad rekrytering av studenter framöver samt
- för att studenter ska fullfölja påbörjad utbildning.

Det är angelägna och aktuella frågor som Maria Larsson tar upp. I budgetpropositionen för 2001 har regeringen redovisat i vilken grad högskolorna klarat av de utbildningsuppdrag som de givits av regeringen. Lärosätena kunde sammantaget redovisa att de tagit emot fler studenter än det antal som rymdes i deras uppdrag. Detta gällde för vart och ett av åren 1997–1999 även om måluppfyllelsen sjönk under denna period.

Vad gäller antalet studenter med inriktning mot de naturvetenskapliga och tekniska utbildningsområdena klarade lärosätena i det närmaste helt, eller till 98 %, det uppdrag som hade givits dem, trots en kraftig utbyggnad. Utbyggnaden mot naturvetenskap och teknik har varit framgångsrik.

Under senare delen av 1990-talet har antalet studenter ökat med 50 % inom dessa områden. I kommande budgetproposition avser regeringen att redovisa och analysera utfallet för 2000. Preliminära sammanställningar som redan gjorts visar att antalet helårsstudenter ökar även 2000, såväl totalt som inom naturvetenskap och teknik.

Framöver ligger den stora utbyggnadspotentialen inom humaniora och samhällsvetenskap samt inom vårdområdet. Regeringen uppmärksammade detta redan sommaren 2000 och beslutade då att lärosätena skulle ha rätt att omfördela platser i uppdraget för 2000 från naturvetenskap och teknik till humaniora, samhällsvetenskap och juridik, om högskolan eller universitetet bedömde att utbildningsuppdraget inom naturvetenskap och teknik inte kunde fullgöras.

I budgetpropositionen för 2001 gjorde regeringen bedömningen att denna rätt för lärosätena att omfördela platser i uppdraget även skulle gälla under 2001. I regleringsbrevet för 2001 uppmanas sålunda de lärosäten som bedömer att utbildningsuppdraget inte kan fullgöras avseende minsta antal helårsstudenter inom naturvetenskap och teknik att i stället anta studerande till utbildningar inom andra utbildningsområden som finns vid lärosätet. Härvid anges också att strävan bör vara att utnyttja alla platser som ryms inom det takbelopp som har beslutats för lärosätet.

Söktrycket till högskolans utbildningar har minskat, men fortfarande hade hösten 2000 samtliga universitet och högskolor fler än en behörig förstahandssökande per antagen. Konkurrensen om platserna är fortsatt stor. Av dem som inte tidigare läst vid högskolan var det endast omkring hälften som hösten 2000 antogs till en högskoleutbildning. Den ökade möjligheten till omfördelning bör därför underlätta för lärosätena att utnyttja alla de platser som ryms inom lärosätets takbelopp. Om regeringen bedömer att omfördelningar mellan olika lärosätens anslag för grundutbildning är nödvändiga för att de platser som ryms inom takbeloppen ska utnyttjas avser regeringen att lämna sådana förslag till riksdagen.

Med denna beskrivning anser jag att jag har besvarat Maria Larssons tre första frågor. Den sista frågan avser åtgärder för att få studenterna att fullfölja påbörjad utbildning. Ansvaret för att genomföra utbildningarna på ett sådant sätt att studenterna når examen ligger på lärosätena. Detta kräver en förnyelse av pedagogiken så att universiteten och högskolorna förmår möta nya grupper av studenter som söker sig till högskolan. Utbildningen kan inte bedrivas på samma sätt i dag som när enbart en liten elit fick möjlighet att skaffa sig en högre utbildning.

Den socialdemokratiska regeringen har under nuvarande mandatperiod tillfört universitet och högskolor mer resurser än någonsin tidigare. De stora tillskotten för utbildning och forskning ger goda förutsättningar att utveckla utbildningen så att en större andel studenter tar examen. Kristdemokraterna har i år föreslagit att resurserna för högskolans grundutbildning ska minska med 119 miljoner kronor. Om den politiken genomfördes skulle universiteten och högskolorna få sämre möjligheter att möta de utmaningar som Maria Larsson lyfter fram.

Anf. 17 MARIA LARSSON (kd):

Fru talman! Jag vill tacka Thomas Östros för ett snabbt, innehållsrikt svar och en snabb möjlighet till debatt.

Jag läste en artikel i Dagens Nyheter för några veckor sedan: Det är inte alls ett bekymmersamt läge att platser står tomma utan läge för omstrukturering, säger Thomas Östros i den artikeln. Jag tycker att det är ett bekymmersamt läge, och det är också anledningen till min interpellation.

7 800 platser står faktiskt tomma på våra högskolor runtom i Sverige. Det måste väl ministern se allvarligt på. Skolorna har lyckats väldigt olika med sin rekrytering. Två tredjedelar av landets högskolor klarar inte av att utbilda så många studenter som de har fått i uppdrag att göra. En del skolor har många tomma platser medan andra har lyckats att fylla sina väl. Det kan självfallet bero på olika faktorer, men ministern anger i sitt svar att anledningen till att elever hoppar av och överger sin utbildning kan vara bl.a. bristande pedagogisk förmåga hos lärosätenas lärare. Det är en allvarlig kvalitetsanmärkning på den verksamhet som ministern själv är ansvarig för.

Till detta kommer faktorer såsom minskade ungdomskullar och en god arbetsmarknad, det är två rimliga orsaker. En annat skäl kan vara dålig marknadsföring, dålig tillgång på studentbostäder osv.

Dessutom är vissa län kraftigt underförsörjda med högskoleplatser i förhållande till sin folkmängd. Flera av de länen fyller sina platser väl. Ett exempel är högskolan i Jönköping. Där säger man sig kunna fylla ytterligare platser. Mitthögskolan däremot vill exempelvis gärna lämna ifrån sig 500 platser, som man säger sig inte behöva.

Ministern öppnar i sitt svar, även om det är ett "om" framför, för att en omfördelning mellan de olika lärosätenas anslag för grundutbildningen kan komma att göras. Jag välkomnar verkligen det beskedet. Jag vore tacksam för ett svar. Min fråga till ministern blir således: När kommer ett sådant besked? Det kan ha betydelse för den totala sökandefrekvensen och den totala rekryteringen, alltså ytterst för hur många som väljer en högskoleutbildning.

Anf. 18 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Jag ska ta upp ett par frågor som Maria Larsson ställer i sin interpellation. Jag börjar med det statsrådet säger i sitt svar när det gäller humaniora och samhällsvetenskap.

Det är mycket bra att regeringen vill satsa extra på humaniora och samhällsvetenskap. Jag har tittat på historieundervisningen. Det har varit alldeles för stora grupper inom grundutbildningen i historia. I Lund har man t.ex. haft tre timmar lärarledd undervisning per vecka. För den som är ovan vid självständiga studier är det alldeles för kort tid. Om de resurser som nu tillskjuts kan bidra till en bättre tingens ordning är det mycket bra.

Jag har i andra sammanhang tagit upp gamla traditionella ämnen, senast i en utfrågning vi hade i utskottet. Det gäller t.ex. latinets ställning. Man kan tycka att det är ett utdött språk som inte talas längre. Å andra sidan är det viktigt för forskningen att vi har personer som behärskar latinska språket. Man kan t.ex. inte studera medeltiden utan att behärska latin. Latinstudierna tappar i den svenska gymnasieskolan. I dag är det ungefär 2 000 gymnasister som läser latin. För något år sedan var det mellan 2 300 och 2 400.

Vid våra lärosäten tillsätter man inte professorer när någon går i pension. I Lund, som är vårt största universitet, har man i dag bara en halv-

tidsprofessor i latin. I Göteborg har man ingen alls. Det är en universitetslektor som får sköta både undervisning och eventuell forskning.

Vi kan inte härifrån riksdagen eller regeringen bestämma att eleverna ska läsa latin. Men det är en viktig signal att tala om att Sverige ska vara en forskningsnation värd namnet. Om man ska kunna bedriva forskning om medeltidshistoria i Sverige och ute i Europa får vi inte helt och hållet tappa kunskaperna i det språk som man skrev alla avhandlingar på och använde sig av över huvud taget under den tiden.

Den sista frågan Maria Larsson ställer gäller hur man ska få folk att fullfölja påbörjad utbildning. Det har visat sig att många under en högkonjunktur får arbete utan att de har en färdig examen. Det finns mängder av blivande civilingenjörer som bara blir blivande, därför att de har fått jobb ett halvår eller ett år innan de har avslutat sin utbildning. De har fått välbetalda jobb, och risken är överhängande att de inte återvänder för att slutföra sina studier. Det är ett krav som avnämarna borde ställa, att man ska ha en färdig examen för att få ett fast jobb. Om det kravet ställs lägger studenterna till en termin eller ett år för att få ut sin examen. Om man t.ex. vill forska om några år är det nästan omöjligt om man inte har en grundexamen.

Sedan har vi en fråga om hur man ska styra platstilldelningen med hänsyn till utfallet av rekryteringen. Utbildningsministern vet att vi har en annan uppfattning i vårt parti, nämligen att man ska låta studenternas val av studieort mera styra tilldelningen av platser. Det blir omvänt om man i efterhand finner att det finns många tomma platser och då får ändra fördelningen mellan lärosätena. Vore det inte bättre att redan från början tillmäta studenternas egna val en större betydelse?

Anf. 19 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Vi har nu ett läge med minskande ungdomskullar under några år, precis som Maria Larsson beskriver. Sedan vänder det skarpt, från 2004 och framåt. Med den utbyggnad vi gör nu kommer vi att kunna nå målet om hälften av en årskull som tar sig till högskolan innan de har fyllt 25. När vi kommer bortåt 2004–2005, när de stora ungdomskullarna söker sig till högre utbildning kommer det att kräva fortsatt utbyggnad. Det är viktigt att ha det i minnet när vi ser på dagens situation: Små kullar söker till högskolan och dessutom är det ett väldigt sug från en arbetsmarknad som fungerar väl, tack vare den låga arbetslösheten, och får studenter att avbryta sina utbildningar. Det är det övergripande läget.

Samtidigt ökar vi år från år antalet studenter i svenska högskolor. Det är också viktigt att se. Det ökar över hela linjen: humaniora, samhällsvetenskap, vård, teknik, naturvetenskap. De senaste åren har vi valt att säga från riksdagens sida att det vore bra med en extra expansion inom naturvetenskap och teknik. Det har vi inte sagt på 20–30 år i svensk utbildningspolitisk debatt. Det har inneburit att vi, som ett land som är mycket beroende av kunniga människor inom det området, har fått ett alldeles för litet utbud av unga människor med goda kunskaper inom naturvetenskap och teknik. Tack vare utvecklingen från mitten på 90-talet och framåt har vi lyckats öka antalet studenter, inte bara antalet platser, med 50 %. Vi har t.ex. fått en väldig ökning av civilingenjörsexamina. Det är viktigt för Sverige som nation.

Jag tycker att studentens val ska spela en mycket stor roll. Men jag skulle inte vilja ha en situation där riksdagen inte hade något att bidra med när det gäller prioriteringar.

Om moderaterna verkligen menar att det bara är studenternas val och ingenting annat som ska styra uppstår ett antal problem, som jag inte tror att moderaterna har räknat med. För det första har de stora lärosätena, våra gamla universitet, ett mycket högt söktryck. Men de har inget intresse av att öka antalet studenter. De har ökat sitt studentantal med 30–40 % under 90-talet. De vill inte expandera mer. Det trycket kommer inte att resultera i en ökning av antalet platser. För det andra överger man helt det som har varit en framgångsrik del av 90-talets politik, att vi kunnat bygga starka högskolor i varje län.

Karlskrona/Ronneby är nu Blekinges tekniska högskola. När den startade för tio år sedan var den som ny en högskola som hade svårt att profilera sig bland studenterna. I dag framstår den som en pärla bland våra högskolor och universitet, som står sig mycket väl i internationell konkurrens inom tekniska områden som vi är mycket beroende av i Sverige. Med moderat politik hade det aldrig kunnat fullföljas. I den meningen är den ogenomtänkt och förtar den expansion som skett inom naturvetenskap och teknik, som vårt näringsliv har kunnat ta emot och därför kunnat expandera. Det hade inte skett om det bara var förstahandsvalet som gällde. Det gäller att hitta balansen.

Vi har expanderat på alla områden men valt att lägga extra kraft på naturvetenskap och teknik under några år. Nu kommer expansionen fortsättningsvis att ha sin tyngdpunkt på samhällsvetenskap, humaniora och inte minst vård. Jag kunde i går presentera en proposition som innebär att vi bygger ut sjuksköterskeutbildningarna med över 30 % de kommande åren. Det är ett område som vi har stort behov av och där det finns ett starkt intresse bland studenter. Det kan vi göra tack vare att vi kan omstrukturera och tillföra mer resurser.

Jag återkommer för att djupare besvara Maria Larssons frågeställningar i min nästa replik.

Anf. 20 MARIA LARSSON (kd):

Fru talman! Det är viktigt att vi utökar högskoleutbildningarna. Det gäller både antalet platser och antalet orter. Jag skulle inte heller vilja se att studenternas val styr helt och hållet. Det finns en mycket viktig regionalpolitisk aspekt, tycker vi som kommer från landsorten och som fått ta del av de nya högskolor som har vuxit upp. De har betytt oerhört mycket för utvecklingen i regionerna. De är spjutspetsar mot framtiden. Där måste det finnas en styrning.

Däremot hoppas jag att jag får ett besked när det gäller omfördelningar, för jag tror att man ska göra lite justeringar utifrån det perspektiv som jag skissade upp i mitt första anförande.

De skolor som fyller sina skolor gott och väl har gott renommé, tillhandahåller god utbildning och ligger inte sällan i områden som har en underförsörjning av platser. Därför tycker jag att man måste gå in och titta på om det inte finns anledning att skruva systemet i en eller annan riktning.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

Slagsmålet om studenter har verkligen börjat. Min 19-åring hemma får kataloger varje dag, och traven har växt sig hög av påkostade kataloger. Att marknadsföringen spelar roll har alla insett.

Det kan bli så att min dotter och många av hennes kamrater i stället för högskolestudier väljer att ge sig ut på arbetsmarknaden, resa eller göra andra saker ett tag, så att de tomma platserna blir ännu fler nästa höst. Hur ser ministerns reservplaner ut om det skulle bli 15 000 platser tomma nästa höst? Jag hoppas inte att det blir så. Ministern hoppas det säkerligen inte heller. Ministern har ju till uppgift att ha ansvar för området, ta in olika framtidsscenarioer och ha beredskap för dem alla. Hur hanterar ministern i så fall detta skräckscenario? Ungdomskullarna är fortfarande små. Vad händer? Revideras utbyggnadsplanerna? Läggs högskolor ned? Ökar antalet omfördelningar? Vilken är ministerns utgång i detta?

Sedan skulle jag vilja ha ett förtydligande på det som ministern nyss var inne på när det gäller målet att hälften av varje årskull ska börja på högskolan. Jag uppfattade inte riktigt när målet skulle vara uppnått. Det skulle vara intressant att få det fastställt.

Anf. 21 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Utbildnings- och forskningsministern säger att studenternas egna val ska spela stor roll. Det är vi helt överens om. Jag tycker som moderat att de ska spela större roll än vad utbildningsministern tycker.

Jag tror inte att man kan låta studenternas val till hundra procent styra utbildningen. Däremot är det ganska orimligt att inte vuxna personer själva kan få välja vilken ort de ska studera på, om det finns resurser för detta. Ingen tvingar i och för sig någon att flytta till en ort om man inte vill det. Men genom den politik som förs, där man centralt beslutar om antalet platser, är det många som inte får sitt förstahandsval tillgodosett som bekant. Om man får välja inte bara vad man ska studera utan också var man ska studera, blir resultatet ofta bättre än om man inte får första- eller ens andrahandsvalet tillgodosett.

Utbildningsministern säger att vi inte har satsat på Högskolan Karlskrona/Ronneby. Det är väl en felaktig slutsats. Vi satsade ganska mycket på Karlskrona/Ronneby, t.o.m. ett antal miljoner, innan regeringen var beredd att satsa lika mycket. Det beror på att det varit en mycket bra verksamhet och spetsforskning just i det området.

Sedan helt kort: Om man ändå i efterhand ska justera de val som har gjorts för att utnyttja de platser som finns, är det då inte bättre att från början ge utrymme för ett större inflytande från studenterna själva?

Jag tror till sist inte alls att det på sikt är så att alla vill studera i Uppsala, Lund osv. Det finns mycket attraktiva campusområden ute vid mindre högskolor som mycket väl kan konkurrera med de stora universitetet. Där är det inte så trångt. Där kan man få en bostad till ett rimligt pris, och studiemiljön kanske är något lugnare.

Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Lars Hjertén säger att det är en väldigt bra miljö i Karlskrona/Ronneby, Blekinge tekniska högskola, och att moderaterna därför vill satsa på den. Det är roligt. Det är jättebra att ni nu ställer upp. Ni verkar också tycka att det fungerar väl i Mälardalen, och det finns flera

områden där moderaterna nu kanske börjar tänka att det här är nog inte så dumt. Men då är Maria Larssons poäng väldigt viktig. Det finns en regional dimension, och då måste det finnas ett politiskt engagemang för att bygga upp dessa miljöer. Detta klarar inte moderaternas förslag till resursfördelning.

Ni klarar det heller inte på grund av att de som ni tror kommer att expandera inte har detta som sitt enda och primära syfte, t.ex. de gamla universiteten. Även om söktrycket där är högt blir det ingen expansion med moderaternas förslag till resursfördelning.

Självklart ska riksdagen ha något att säga till om också när det gäller den regionala fördelningen av högskoleresurserna. Vi ska sträva efter excellens i akademisk mening, bästa möjliga forskning och utbildning. Vi ska också ha ett regionalt perspektiv så att vi ser till att alla delar av landet får möjligheter till högre utbildning.

Maria Larsson pekar på högskolans viktiga regionala roll, och jag är glad över att kristdemokraterna på det sättet skiljer ut sig från moderaterna i engagemanget för högskolorna.

Maria Larsson talar om de tomma platserna. Men det är inga tomma platser i den mening som man först tänker på när man hör Maria Larsson beskriva situationen. Högskolorna får ett visst belopp för att utbilda unga människor. Det vanliga har varit att många av universiteten har utbildat fler än det som motsvarar det belopp som de har fått, därför att de planerar efter en osäker tillvaro. De vet aldrig på våren exakt hur ungdomarna söker på hösten. Då kan det vara så att de har fler platser till förfogande än vad de får resurser för. Så måste de planera, och de blir allt duktigare på att planera på det sättet.

Under många år har det varit en mycket stor överproduktion, dvs. att de har haft fler studenter än vad de har fått betalt för. Nu börjar de äntligen komma bort från den situationen, vilket innebär att de också har fått förstärkta kvalitetsresurser på högskolan.

Nästa steg för högskolan måste vara att omstrukturera sitt utbud efter var det stora intresset finns bland studenterna, var antalet platser kan ökas. Det är en process som naturligtvis tar lite tid för högskolan, och det kommer det alltid att göra. En högskola är ju inte ett företag på en marknad, utan en högskola har ett mer långsiktigt arbete. Nu pågår detta arbete.

Min bedömning är att det finns ett starkt söktryck på vård, samhällsvetenskap och humaniora, och där bör högskolorna kunna öka sina insatser och därmed kunna ta del av de mycket stora resurser som finns till högskolornas förfogande.

Med den utbyggnad som pågår nu kommer vi att se att under denna period startar de ungdomskullar vilka när de har kommit upp i 25 års ålder kommer att ha uppnått 50-procentsmålet. Det är min bedömning. Men det är klart att det tar ett tag innan de 19-åringar som börjar de närmaste åren blir 25 år. Men det är tack vare utbyggnaden som vi kommer att kunna se en ökad andel ungdomskullar som går vidare.

Det är en viktig diskussion som vi för om ungdomarna tar examen eller inte. Jag tror att det är en viktig diskussion att föra i hela samhället. När arbetsgivare ligger på högskolorna så mycket och erbjuder studenterna bra arbeten innan examen, tar de också på sig ett ansvar, för det är precis så som Lars Hjertén säger, att en examen på kort sikt inte kan

verka så viktig. Men den kommer att visa sig vara viktig om man vill arbeta utomlands, om man vill komma tillbaka till forskning, om man vill fortsätta att komplettera med andra typer av inriktningar.

Naturligtvis måste ungdomar och vuxna i högskolan frivilligt själva välja hur de ska studera. Men en examen är viktig och kommer att vara en bra investering för framtiden.

Anf. 23 MARIA LARSSON (kd):

Fru talman! Jag väntar fortfarande på svar på frågan när besked kommer om när omfördelningen kommer att göras. Är det vårpropositionen som gäller, eller kommer beskedet tidigare eller senare? Jag tror att det finns ett stort intresse också från högskolornas sida att få ett besked här i dag.

Ja, avhoppet är ett allvarligt problem. Jag föreslår – det skickar jag gärna med till departementet – en extra premie för varje student som fullföljer studierna på högskolorna. Jag tror inte att man kan styra den enskilde individen, men om högskolorna ges en morot för varje student som fullföljer studierna skulle det kunna skapa incitament för att i högre grad stimulera sina studenter till fullföljd utbildning, vilket samhället tjänar på. I en högkonjunktur kan man lätt lockas att gå ut i arbete, men i längden är det en fullföljd utbildning som håller.

Ministern tar sig så tid att förklara systemet för mig, vilket jag nog tycker att jag kan. Dock måste vi konstatera att de omstruktureringar som man har haft möjlighet att göra också under 2000 inte har fungerat till fullo. Om det hade fungerat fullt ut skulle vi inte ha de 7 800 platserna tomma i dagsläget. Sådan är ju verkligheten, det vet både ministern och jag.

Ja, vi kristdemokrater har prioriterat en utbyggnad av högskolan, inte minst ur ett regionalpolitiskt perspektiv, och det kommer vi att fortsätta med.

Ministern pekar i slutet av sitt svar på att vi i vårt förslag har en något långsammare utbyggnadstakt. Det har vi mycket medvetet valt. Det är därför som vi ligger lägre budgetmässigt. Det skiljer ungefär en procentandel mellan regeringens förslag och vårt. Men det gäller just kvalitets-tänkandet och kvalitetsperspektivet. Kvalitet måste gå före kvantitet, och det tycker jag att den här debatten också tydligt har visat. Jag tror att vi är tämligen överens därvidlag.

Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Kristdemokraterna väljer medvetet att inte prioritera högre utbildning och forskning i sina budgetdiskussioner internt. Det är någonting som ni får fortsätta att försöka reda ut inom Kristdemokraternas partigrupp. Det är tydligt att ni lägger mindre pengar därför att ni tycker att detta är mindre viktigt än vad regeringen tycker.

När det gäller omfördelningar har besluten redan fattats. Möjligheterna till omfördelning finns sedan förra sommaren, men det är klart att det tar sin tid för lärosätena att omstrukturera. Så har det alltid varit när lärosäten omstrukturerar sitt utbud. Det är viktigt att de gör det, men det går naturligtvis inte över en natt för ett universitet att vrida om inriktningarna. Det har vi många historiska exempel på.

Ytterligare beslut om omfördelningar kommer, liksom de gjorde i budgetpropositionen. Där gjorde vi en omviktning av platser mellan lärosäten, och det blir aktuellt att göra det inför nästa budgetproposition också. Det finns anledning att titta över om det finns vissa som behöver en extra förstärkning. Vi ser väldigt fina utbyggnadsmöjligheter för humaniora, samhällsvetenskap och inte minst vårdområdet.

Det går inte att räkna tomma platser på det sätt som Maria Larsson beskriver. Man har nämligen platser utifrån sin planering, och det kan vara fler platser än vad man har resurser för. Det viktiga är att se till att högskolorna får möjlighet att använda alla de resurser som vi ställer till förfogande från riksdagens sida.

Varje år ökar antalet studenter. Det gör det trots att vi går in med små ungdomskullar. Det är en stor framgång för utbildningspolitiken att vi får alltmer välutbildade ungdomskullar de här åren. Vi är på väg att nå det viktiga mål som vi har satt upp om att man i hälften av en årskull innan man fyller 25 bör kunna möta högskolestudier. Då rustar vi oss väl för framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2000/01:82
20 mars

Svar på
interpellationer

8 § Svar på interpellation 2000/01:304 om sänkta intagningskrav till lärarutbildningen

Anf. 25 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Ulf Nilsson har frågat om jag avser att vidta några åtgärder för att garantera kvaliteten på ämnesundervisningen i lärarutbildningen. Bakgrunden till Ulf Nilssons interpellation är information som han har inhämtat om antagningen till lärarutbildningen vid Linköpings universitet.

Låt mig först slå fast att jag är helt överens med Ulf Nilsson om vikten av goda ämneskunskaper såväl för lärarstudenterna som i högskolan över huvud taget. Jag vill också framhålla att det generellt sett inte är svårt att rekrytera studenter till lärarutbildningen men att lärosätena har problem med att rekrytera till lärarutbildningarna i de naturvetenskapliga ämnena. Svårigheterna att rekrytera studenter till naturvetenskapliga utbildningar är dock ett internationellt fenomen, och för att komma till rätta med detta problem görs insatser på många olika nivåer i utbildningssystemen såväl i Sverige som världen över.

Liksom Ulf Nilsson anser jag att ämneskunniga och entusiastiska lärare är en förutsättning för att öka barns och ungdomars intresse för de naturvetenskapliga ämnena från förskolan och upp genom hela skolsystemet. Sedan många år tillbaka är det för få gymnasieelever som läser naturvetenskapliga ämnen för att samhällets behov av utbildade inom detta område ska kunna tillgodoses. Av det skälet bedrivs bl.a. särskilda rekryteringsprojekt, t.ex. Naturvetenskap Och Teknik, det s.k. NOT-projektet.

Vidare har det s.k. naturvetenskapliga basåret inrättats, vilket ger studenter möjligheter att komplettera sina matematik-, naturvetenskap- och teknikkunskaper till den nivå som krävs för fortsatta högskolestudier

inom naturvetenskapliga och tekniska ämnen. Basåret har varit och är en utomordentlig väg för att rekrytera lärarstudenter.

För att ytterligare underlätta rekryteringen, inte minst av lärarstudenter, har reglerna för basåret ändrats så att studier vid högskolan kan påbörjas parallellt med behörighetsgivande studier i naturvetenskapligt ämne. I december 2000 fördelade regeringen särskilda medel till fyra lärosäten med lärarutbildning för stöd till insatser för att öka rekryteringen av lärarstudenter med inriktning på matematik, naturvetenskap och teknik.

För att bli antagen till grundläggande högskoleutbildning krävs det att sökanden har grundläggande behörighet och dessutom den särskilda behörighet som kan vara föreskriven. Om det finns skäl får högskolan besluta om undantag från något eller några behörighetsvillkor. För de utbildningar som leder till en yrkesexamen har Högskoleverket att fastställa s.k. standardbehörigheter. För den nya lärarexamen gäller ett mycket brett spann av standardbehörigheter.

En av utgångspunkterna för den förnyade lärarutbildningen som riksdagen beslutade om i höstas och som träder i kraft den 1 juli i år är att bredda rekryteringen till denna utbildning. Det är viktigt för att tillgodose specifika rekryteringsbehov som t.ex. rekrytering till lärarutbildningar i matematik, naturvetenskap och teknik. En utvärdering av den nya lärarutbildningen kommer att genomföras inom en treårsperiod.

För skolans och lärarkårens del måste det viktigaste vara vilka kunskaper de nytexaminerade besitter när de lämnar högskolan. I examensordningen i bilaga 2 till högskoleförordningen anges de krav som ska uppfyllas för lärarexamen. Inom angiven ram har varje lärosäte stor frihet att självt utforma sin lärarutbildning.

Högskoleverket ska som kvalitetsgranskande myndighet tillse att lärosätena lever upp till målen. Skulle en utbildning ej uppfylla kraven enligt beskrivningen i examensordningen kan examensrätten för den aktuella utbildningen dras in. Detta har som bekant skett i några fall inom vårdområdet.

Vad jag har erfarit har Linköpings universitet hittills genomfört lärarutbildningen med mycket gott resultat och också lyckats rekrytera nya studentgrupper till lärarutbildningen – en uppgift som kräver ett stort engagemang av samtliga berörda vid lärosätet.

Anf. 26 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret. Ministern försäkrar att han är överens med mig om betydelsen av goda ämneskunskaper för lärarstudenter och för övriga studenter. Han medger också att huvudproblemet i dag är rekryteringen till lärarutbildningarna – särskilt till naturvetenskapliga utbildningar. Men han ger inget besked om förändringar som kan lösa en del av dagens problem.

Lärarbristen är stor, särskilt i de naturvetenskapliga ämnena. Enligt uppgifter från högskolorna är det inte de mest kvalificerade naturvetarna som väljer en lärarutbildning. Många sökande hade hellre gått en annan utbildning om de hade kommit in på sitt förstahandsval.

Hur vi ska få lärarutbildningen att bli attraktiv och lockande är en jättefråga i dag. Det handlar naturligtvis inte bara om utbildningen, utan om attityder från politiker gentemot skolan och lärarna. Det handlar om kar-

riärmöjligheter, löner och mycket mer. Det handlar inte minst om respekt för lärarens professionella roll som pedagog och som ämneskunnig. Men i dag diskuterar vi utbildningsaspekten.

Det verkar som om jag är mer bekymrad än vad utbildningsministern är för att kunskapskraven håller på att urholkas hela vägen igenom skolsystemet. En stor mängd gymnasieelever börjar det första året i gymnasiet med att få repetera grundskolan. Många av dem lyckas inte genomföra en gymnasieutbildning. Sedan måste alltför många börja sin högskoleutbildning med att repetera eller läsa in det som de borde ha läst på gymnasiet.

Linköpings universitet, som jag nämnde i min interpellation, är inte ensamt om att sänka de formella behörighetskraven. Det sker på många håll. Oavsett om man kallar det basår, temastudier eller grundkurs så är mönstret detsamma. Studenten måste börja på en lägre nivå än vad högskolan är tänkt för. Dessutom vittnar högskolorna om att många studenter med godkända gymnasiekunskaper i verkligheten inte kan tillräckligt mycket och inte heller har en riktig förståelse för ämnet. Jag är övertygad om att t.ex. Linköpings universitet och alla andra gör sitt yttersta i en mycket svår situation. Jag vill inte kritisera deras olika sätt att lösa problemen, men själva mönstret att studerande går vidare i utbildningar utan tillräcklig grund måste brytas.

Utbildningsministern säger i sitt svar att det viktiga inte är vad studenterna kan innan de börjar en utbildning, utan vad de kan när de är färdiga. Det är naturligtvis riktigt. Men ser utbildningsministern ändå inte en stor risk för att kvaliteten sänks på sikt om förkunskaperna blir sämre och sämre? Håller inte utbildningsministern med om att det blir dyrt både för studenten och för högskolan att behöva lägga resurser på att läsa in sådant som man redan ska ha lärt sig? Min fråga handlar egentligen om detta. Ser också Thomas Östros en fara i det här mönstret? Har han några förslag för att bryta det?

Anf. 27 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Lärarutbildningen är viktig. Vi hade en proposition som antogs av majoriteten i riksdagen för några månader sedan. Då lade vi fram våra förslag. Jag ska inte upprepa våra reservationer – det är liksom ingen idé.

Jag har försökt att följa hur man planerar lärarutbildningen på vissa lärarhögskolor. Senast i dag har jag haft ett längre samtal med en lärarstuderande som också är ansvarig för lärarstuderande över hela landet i en speciell facklig organisation.

Hon påpekade för mig en del saker som finns med i Ulf Nilssons fråga och som jag ska vidarebefordra till statsrådet.

Det är problem med utbildningen för blivande lärare i naturvetenskapliga ämnen. Att det är ett internationellt fenomen, som utbildningsministern skriver, gör inte saken bättre i Sverige. Vi måste försöka lösa problemet så långt det är möjligt.

Hon påpekade vidare att ett stort problem som hon hade stött på är att många hoppar av studierna. Man klarar helt enkelt inte av att t.ex. studera matte, man har inte de förkunskaper från gymnasieskolan som krävs. Så hoppar man i bästa fall in i en annan utbildning i stället. I en del fall hoppar man av över huvud taget.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

Utbildningsministern säger i sitt svar på Ulf Nilssons interpellation att det nu vidtas en mängd åtgärder, och det är bra. Man kan inte bara sitta med armarna i kors, utan man måste göra någonting när man är klar över situationens allvar. Man får hoppas att det kommer att förbättra tillgången till välutbildade lärare även i naturvetenskapliga ämnen framöver.

Den kvinnliga lärarkandidaten påpekade för mig också att problemen börjar hopa sig när det gäller språklärare. Hon hade sett att en lärarhögskola gick ut med en uppgift om att ha ökat intagningen med 100 % i ett språk, det gällde tyska. När hon tittade närmare på siffrorna såg hon att man hade ökat från tre till sex intagningar, och det blir ju 100 %.

Jag har tagit upp på frågestunden just tyskutbildningen, som minskar vid våra gymnasieskolor. Därmed minskar också kraven på tyskutbildade lärare. Men det är inte på det sättet som man ska lösa problemet med lärarbristen. Slutbetyg i tyska från gymnasiet år 2000 visade att 35 % av eleverna i de stora programmen, det naturvetenskapliga och det samhällsvetenskapliga programmet, hade tyska. Det var 50 % tre år innan. På övriga nationella program läser man över huvud taget inte något annat främmande språk än engelska, eller också är det mycket ovanligt och mycket få som gör det.

Ett annat problem som jag har stött på är att många lärarhögskolor inte hinner med att klara anpassningen till den nya lärarutbildningen under den här korta tiden. Det finns undantag. Jag har själv besökt Umeå lärarhögskola, och den var tidigt ute och hinner med. Men andra gör inte det, utan man lägger in den gamla utbildningen i ett nytt system. Nu är lärarkandidaterna mycket oroliga över att så är fallet.

Friheten att välja är viktig, men det är en begränsad frihet. När man har läst sitt pedagogiska avsnitt ska man kunna välja vilket stadium och ämne som man ska läsa. Då kan man byta ort till en annan lärarhögskola. Men i och med att det är så olika inriktning på verksamheten är det väldigt svårt att välja en annan lärarhögskola om man är missnöjd med den egna och vill fortsätta på en annan.

Jag tänkte i nästa inlägg säga något om de nyutbildade lärarna. Jag nöjer mig med detta så länge.

Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Låt mig få diskutera den här väldigt viktiga frågan utifrån åtminstone ett par aspekter, dels vår förskola, grund- och gymnasieskola där naturligtvis grunden läggs för intresset för naturvetenskap och teknik, dels de mycket viktiga reformer som vi nu gör inom lärarutbildningens område. Det är centralt att vi tar vara på inte minst de små barnens naturliga nyfikenhet för naturvetenskap och teknik. Jag tror att vi har mycket kvar att rätta till där. Det behövs också på förskollärarysidan en bättre grund för att kunna stimulera våra barn. Nu när vi går in i en period av en utbyggnad av en allmän förskola får vi en väldigt fin möjlighet att fänga och stimulera det intresset hos alla våra barn, som man sedan tar emot i grundskolan och vidareutvecklar. Jag tror att de projekt som vi nu genomför ger väldigt goda erfarenheter, som vi sedan kan använda för att fortsätta att stimulera.

Det är viktigt att vi ser att valfriheten i gymnasieskolan gör att ungdomars intressen avspeglas väldigt tydligt i deras studieval. Då blir det

en samhällsuppgift för den politiska världen naturligtvis men också för arbetsmarknaden och näringslivet att ge en bild av vad kunskaper i naturvetenskap och teknik kan medföra för intressanta arbeten framöver. Också där återstår mycket att göra. Svenskt näringsliv borde kunna vara mycket mera aktivt i att hjälpa till att visa hur spännande och intressant det kan vara med naturvetenskap och teknik.

Våra ungdomar har inte fel i sina val. De väljer det de stimuleras av och tycker är intressant. Jag tror att en väsentlig del framöver i den högre utbildningen är att faktiskt låta ämnesområden mötas, naturvetenskap möta humaniora. Exemplet i Uppsala, där en humanistingenjörsutbildning väckte ett väldigt starkt gehör bland studenterna, är någonting som borde kunna spridas ut över landet.

Nu gör vi en stor reform av lärarutbildningen, en reform som vi i utredningsstadiet var helt överens om. Folkpartiet stödde livaktigt, men sedan kom direktiv från Björklund till stackars riksdagsgruppen, och då var det bara att ändra sig och vara emot reformen plötsligt. Men där hade vi en bred politisk enighet om hur principerna för den nya lärarutbildningen skulle se ut. Där får vi möjligheten att ta till vara det jättestora intresse som finns för att bli lärare. Det var mer än dubbelt så många som sökte till lärarutbildningen än vad som kunde tas emot förra året. Men inom naturvetenskap och teknik möter vi nu samma utmaningar som i den övriga delen av samhället, att behoven är mycket större än utbudet av studenter. Då är det en fråga för arbetsgivaren att visa att en lärare i naturvetenskap och teknik får ett väldigt fint yrkesliv med både löner och andra villkor som kan vara lockande. Men det är också en uppgift för den nya lärarutbildningen att faktiskt kunna erbjuda kombinationer av ämnen, ta vara på intresset av att bli lärare, för det är väldigt många som vill bli lärare, och introducera viktiga naturvetenskapliga ämnen i lärarutbildningen.

Då blir jag lite upprörd när Ulf Nilsson på ett väldigt klåfingrigt sätt gentemot högskolan upprör sig över att de har ett visst antagningssystem för en liten grupp av studenter. Var finns den akademiska friheten då om Ulf Nilsson säger att så här får man inte anta? Ska ni säga att man inte får stimulera de begåvade studenter som kanske har läst samhällsvetenskapligt program på gymnasiet att också söka sig till naturvetenskaplig inriktning, för det passar inte in i Folkpartiets syn på hur modulerna ska se ut? Akademisk frihet kan inte bara vara någonting för festskrifter som Folkpartiet ger ut, utan det innebär att man måste ha respekt för lärosätenas bedömning av hur de själva bedriver utbildning, med den akademiska granskning och med de kvalitetskrav som det ställer. Det lämpar sig inte för ett ingripande från Folkpartiets sida i enskilda antagningssystem.

Anf. 29 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Utbildningsministern halkade på något sätt in på beslutsprocessen när det gäller Folkpartiets massiva kritik av den nya lärarutbildningen. En enig riksdagsgrupp tog avstånd från huvudlinjerna i lärarutbildningsförslaget. Att det sedan finns skillnader mellan vad olika ledamöter i en kommitté och en riksdagsgrupp kommer fram till är inte något märkligt. Det har vi sett exempel på senast i regeringens proposition om vuxenutbildningen. Det var en rad förslag, åtta–tio förslag, som

Prot. 2000/01:82

20 mars

Svar på
interpellationer

regeringspartiets ledamöter lämnade men som inte tog sig uttryck i en proposition. Det är inte så märkligt att en dialog förs inom ett parti.

Annars är jag med på väldigt många av de förslag som utbildningsministern nämner om att på alla tänkbara sätt stimulera intresset för olika utbildningar, alltifrån förskolan. Det enda jag vill säga ett väldigt klart nej till är just detta att sänka kunskapskraven, att sänka förkunskapskraven genom utbildningssystemet.

När vi talar om antalet platser i högre utbildning måste frågan hela tiden ställas om kvaliteten håller takt med kvantiteten. När det dels kommer in många dåligt förberedda studenter och när det dels minskas på antalet undervisningstimmar på högskolorna drabbar det kvaliteten. Högskolan måste ha rätt att ställa krav på att studenten har en tillräcklig gymnasieutbildning, och studenten måste ha rätt att ställa krav på att den utbildning som bedrivs på universitet och högskolor håller en hög vetenskaplig kvalitet.

Det är inte nog med att det är väldigt få elever som blir stimulerade att välja det naturvetenskapliga programmet i gymnasiet – det är deras rätt att inte välja det – utan numera går dessutom alltfler ut från gymnasiet naturvetenskapliga program utan att vara behöriga för olika utbildningar – civilingenjörer, läkare osv. Det naturvetenskapliga programmet har helt enkelt blivit mindre studieförberedande. På vissa lärarutbildningar tvingas man t.o.m. att ge dispens från att ha godkänt i matte A, den lättaste matten på gymnasiet.

Jag ser två stora risker med sänkta förkunskapskrav. Den ena är att högskolan tvingas till att examinera med allt lägre krav, den andra att studietiden blir längre och dyrare för studenten, och därmed blir det också svårare att rekrytera studenter till utbildningarna.

Jag tycker fortfarande inte att utbildningsministerns svar ger besked om att han ser något problem i dagens situation, även om hans förslag till lösning kanske är andra än mina. Jag tycker att det är synd, för om han klart sade att han insåg problemet kunde vi i alla fall inleda en dialog om hur vi vänder utvecklingen.

Vi har från Folkpartiets sida föreslagit en klart studieförberedande gymnasieutbildning med en studentexamen, där gymnasieelever redan från början vet vad som krävs för olika högskoleutbildningar. Vi tycker helt enkelt inte att högskolan ska ägna sig åt gymnasieutbildning utan åt högskoleutbildning. Genom att ställa upp tydliga krav på olika nivåer i utbildningssystemet kan vi på sikt säkra kvaliteten och göra utbildningen meningsfull för motiverade studenter. Om man som nu hela tiden lappar i systemet och hittar provisoriska lösningar när bristen på studenter blir för uppenbar, blir problemen bestående och allt svårare att rätta till i framtiden.

Anf. 30 LARS HJERTÉN (m):

Fru talman! Ett problem som vi inte har berört här är den kommande stora lärarbristen. Jag har tagit del av siffermaterial med lite olika alternativ beroende på hur många som fullföljer utbildningen på lärarhögskolan och blir lärare. Det är i dag mycket vanligt att lärare går i pension långt innan de fyller 65 år, och det är en mycket allvarlig tendens. Jag har sett sifferuppgifter om en lärarbrist på tiotusentalsnivån redan om ett litet antal år, och det är då viktigt att man har alternativa vägar att bli lärare.

Jag tror inte att lärarhögskolorna, hur bra de än blir, kan färdigutbilda så många lärare till om fem eller tio år. Vi behöver därför i större utsträckning ta in folk även från andra yrkeskategorier och ge dem en bra pedagogisk utbildning.

Många som i dag är lärare kommer att hoppa av från läraryrket och kanske återvända till detta om ett antal år. Det ska vara naturligt att kunna göra också på det sättet. Det viktigaste är att skolan fungerar. Alla lärare vet var de ska arbeta när de blivit färdiga, nämligen i skolans värld. Lärarkandidater efterlyser i dag en bättre introduktion i skolan. De vill få en mentor eller handledare, en erfaren lärare som ställer upp och hjälper till under det första året.

Det blir mer av arbetsplatsförlagd aktivitet i lärarutbildningen, och det är bra. Det blir då inte en chock när man kommer ut i skolan. Det behövs dock mer av av satsning på karriärer för duktiga pedagoger som handledare, så att de nya lärarna kan få hjälp av den som har erfarenhet. Också handledaren kan ha misslyckats som ung – det gör de flesta då och då. Jag tror att det vore väldigt viktigt att de kommunala nämnder som fattar besluten ser till att den här typen av tjänster inrättas.

Anf. 31 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Jag tycker att Lars Hjerténs inlägg var mycket intressant. I stora delar instämmer jag i det senaste inlägget. Det är en jätteutmaning som vi har framför oss med generationsväxling vid våra skolor. Det är precis så som Lars Hjertén säger, att vi har mycket stora grupper av lärare som går i pension inom den närmaste tioårsperioden. Det är klart att vi verkligen måste sätta till alla klutar för att i god tid rekrytera lärare.

Då blir lärarutbildningsreformen väldigt viktig, precis som Lars Hjertén säger, med också en mer genomtänkt och utökad arbetsplatsförlagd del av utbildningen, som gör att vi får bättre förberedda lärare med stabila ämneskunskaper och med forskningsanknytning, så att lärarutbildningen inom högskolan får en starkare specialpedagogisk grund.

Ulf Nilssons parti stödde lärarutbildningsreformen i utredningsarbetet. Det var inte någon enskild tyckare och tänkare som satt där utan en representant för Folkpartiet. Sedan kom ett fax från Jan Björklund som talade om var skåpet skulle stå, och då ändrade sig Ulf Nilsson om lärarutbildningen. Så kan det vara i ett parti som Folkpartiet.

Ulf Nilsson säger att högskolan inte ska ägna sig åt verksamheter där studenter får möjlighet att komplettera. Jag tycker att det är en väldigt märklig ståndpunkt. Det innebär att Ulf Nilsson är emot allt basårstänkande och all typ av introduktionstänkande som finns i högskolan i dag, något som ju har hjälpt tusentals människor att byta inriktning, t.ex. när det gäller att bli lärare inom naturvetenskap och teknik. Jag tycker tvärtom att det är väldigt viktigt.

Se på sådana väldigt begåvade studenter som har valt samhällsvetarprogrammet när de var 15 år gamla, som gått genom detta på gymnasiet men som på högskolan upptäcker att de faktiskt skulle kunna tänka sig en inriktning mot naturvetenskap och teknik! Har de en gång valt ska de minsann bli vid sin läst. Det verkar vara Ulf Nilssons pedagogik.

Jag tycker att det är väldigt bra om man i högskolan och inom lärarutbildningarna kan ta till vara det stora intresse som finns för att bli lärare också till att stimulera till studier i naturvetenskapliga ämnen för att där-

med skapa ett större utbud av kvalificerade lärare. Jag tror att det skulle vara ett sätt att arbeta som kunde bli mycket framgångsrikt.

Ulf Nilsson har ingen respekt för högskolornas möjligheter att själva bedriva en bra utbildning. I högtidstalen framhålls den akademiska friheten, men Ulf Nilsson har här synpunkter på enskilda antagningsregler. Tror inte Ulf Nilsson att Linköpings universitet, som har ett mycket gott renommé, kan utbilda lärare och anta studenter till sina lärarutbildningar? Då undrar jag vilken tilltro han har till högskolesystemet som sådant.

Lärarutbildningsreformen kommer att kunna bli ett väldigt viktigt verktyg för att möta den stora generationsväxling som vi står inför. Men det är klart att vi inte kan ha en situation där Folkpartiet som profilfråga väljer att säga att alla kunskaper förflackas, att människor som kommer in på gymnasiet inte längre kan någonting och att det på lärarutbildningarna bara går människor som inte uppfyller kraven. Det är ett sätt att tala om det svenska utbildningssystemet som inte möter någon respekt bland dem som befinner sig i det. Det är sorgligt att se denna utveckling inom Folkpartiet.

Anf. 32 ULF NILSSON (fp):

Fru talman! Jag tycker att det är lite tråkigt att utbildningsministern, när vi har högst tio minuter på oss för att diskutera så här viktiga frågor, ägnar så stor del av den tiden åt att kommentera beslutsprocessen angående lärarutbildningen i Folkpartiet. Jag vill bara göra en kort kommentar. Jag kan försäkra att det var betydligt fler än våra politiker i Stadshuset som hade samma kritiska inställning till lärarutbildningen redan från början, bl.a. jag själv. Men jag tycker inte att vi nu har tid att diskutera detta.

Jag hyser den största respekt för alla som arbetar i det svenska utbildningssystemet, men jag tycker att det är en rätt vettig och rimlig princip att de resurser som vi anslår till högskoleutbildning ska läggas på sådan utbildning, att de resurser som vi satsar på gymnasieutbildning ska läggas på sådan utbildning och att de resurser som går till vuxenutbildning ska läggas på gymnasiestudier för människor som inte har fått sådana i ungdomen eller som behöver komplettera sådana. Det är för övrigt precis detta som Folkpartiet föreslår: en rätt för människor att i vuxen ålder komplettera så att de ska kunna ta sig in på högskolan.

Jag tycker att det helt enkelt hade varit trovärdigare om utbildningsministern, även om vi inte har samma uppfattning, hade erkänt att det är ett problem när människor i allt större utsträckning – vilket högskolorna själva vittnar om – kommer till högskoleutbildningen dåligt förberedda och därmed får längre studietider och dyrare studier.

Jag känner inte att utbildningsministern egentligen vill diskutera detta, utan det blir mera en läsning i retoriska termer. Jag frågar därför en tredje gång: Håller inte utbildningsministern med om att det vore bättre om människor hade fått de kunskaper som gymnasiet är till för att ge dem i stället för att de ska läsa sig till dem på högskolan?

Anf. 33 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Jag vet inte vilken Sverigebild Ulf Nilsson har när det gäller utvecklingen av högskolan. Högskolan är icke längre den lilla institutionen för eliten av studenter, en liten grupp, som tar sig vidare

från gymnasiet till högre utbildning. Högskolan är i dag en skola för en väldigt stor del av ungdomskullarna. Den börjar gå upp emot 50 % av en årskull. Även om Ulf Nilsson menar att förkunskaperna har förändrats och att det har skett en allmän förflackning, är det inte så att våra mest briljanta matematikbegåvningar i dag är mindre briljanta än för 20 år sedan. Det som har hänt är att högskolan har öppnats för nya grupper, och det är en ny utmaning för högskolorna att också ta emot dessa grupper. Då är det viktigt att vi har en väldigt bra baskunskap för de studenter som har läst med inriktning mot naturvetenskap och teknik på gymnasiet. Men det är också väldigt bra om vi kan få ämnesområden att mötas och locka teoretiskt begåvade studenter som har läst humaniora och samhällsvetenskap under de första tonårsåren att också studera naturvetenskap och teknik. Om det då är viktigt för Ulf Nilsson att resurserna ligger i vissa boxar kan resultatet bli att vägen dit blir svårare.

Jag föredrar att universitet och högskolor själva får arbeta med att stimulera studenter och erbjuda möjligheter att hämta in de baskunskaper som behövs för att sedan också kunna bredda sin utbildningsinriktning. Det är väsentligt. Det har också varit mycket framgångsrikt under de här åren. Tusentals människor har på det sättet lyckats komma in på en inriktning mot naturvetenskap och teknik och kommit ut på en arbetsmarknad som verkligen behöver dem.

Detta behöver vi sannerligen när det gäller läraryrket. Vi har mycket stora utmaningar framför oss när det gäller att möta generationsväxlingen inom läraryrket. Då behövs det en starkare forskningsanknytning i lärarutbildningarna, högre status för lärarutbildningarna och bättre pedagogiska kunskaper – men också mycket djupa ämneskunskaper. Det behövs också en möjlighet att ta till vara det stora intresse som finns för att bli lärare genom att också locka till naturvetenskapliga studier.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 2000/01:303 om bristen på personliga assistenter

Anf. 34 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Kenneth Johansson har frågat mig hur jag avser att ytterligare utveckla assistansreformen och om jag avser att presentera några förslag redan i samband med vårbudgeten. Vidare frågar han vilka åtgärder jag avser vidta för att klara rekryteringsbehovet av personliga assistenter.

Jag koncentrerar mig på frågan som rör rekrytering av personliga assistenter, eftersom det är detta problem som Kenneth Johansson fokuserar på i sin interpellation.

Målet för handikappolitiken är att samhället ska utformas så att människor med funktionshinder blir fullt delaktiga i samhällslivet och får samma levnadsvillkor som andra. Syftet med personlig assistans och assistansersättning är att göra det möjligt för personer med omfattande funktionshinder att leva ett självständigt och aktivt liv. Assistansreformen har inneburit ökad valfrihet, större inflytande och bättre livskvalitet

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

för personer med svåra funktionshinder. Regeringen anser att det är mycket viktigt att intentionerna i assistansreformen vidmakthålls.

Allt fler personer får assistansersättning. I december 2000 hade närmare 9 000 personer assistansersättning. I genomsnitt hade dessa personer beviljats ca 87 timmar assistansersättning per vecka. Den 1 januari 2001 reformerades reglerna för personlig assistans och assistansersättning. Fr.o.m. denna tidpunkt har personer som fyllt 65 år rätt att ha kvar sin assistans under förutsättning att de haft personlig assistans före 65-årsdagen. Samtidigt fick personer som förlorat rätten till personlig assistans och assistansersättning på grund av den tidigare åldersgränsen rätt att återfå assistansen.

Regeringen räknar med att utgifterna för assistansersättningen kommer att fortsätta att öka flera år framåt, bl.a. till följd av att åldersgränsen ändrats men även av andra skäl. Drivkrafterna bakom ökningen av utgifterna för den statliga assistansersättningen har på regeringens uppdrag analyserats av Riksförsäkringsverket. RFV konstaterar att de personer som får assistansersättning bedöms tillhöra den avsedda målgruppen. Ökningen av antalet personer som beviljats assistansersättning och fler assistanstimmar beror bl.a. på att fler personer genom assistansreformen kunnat välja att bo i egen bostad i stället för på institution. Detta anser jag är ett bra betyg på att reformens intentioner kunnat uppfyllas.

Jag är samtidigt medveten om att den här utvecklingen leder till att behovet av personliga assistenter ökar. Personliga assistenter är en yrkesgrupp som spelar en nyckelroll i förverkligandet av assistansreformen. Det är därför avgörande att de som beviljats rätt till personlig assistans och assistansersättning också i framtiden har möjlighet att rekrytera assistenter och att de har möjlighet att aktivt påverka vem eller vilka som anställs.

Det finns nu tydliga signaler om att det blivit svårare att rekrytera personliga assistenter. Svårigheterna torde vara störst i storstadsområdena. Det kan finnas flera skäl till att det är svårt att rekrytera personliga assistenter. En viktig bidragande orsak är sannolikt den goda utvecklingen på arbetsmarknaden, som lett till konkurrens om arbetskraft. I ett sådant arbetsmarknadsläge blir faktorer som påverkar människors vilja att välja yrket personlig assistent allt viktigare. Sådana faktorer är anställningsvillkor, driftsformer, arbetsmiljö, arbetsledning, lönenivå etc.

Mot bakgrund av detta har regeringen nyligen tillsatt en arbetsgrupp inom Regeringskansliet som bl.a. ska föreslå åtgärder för att motverka framtida brist på personliga assistenter. I arbetsgruppen ingår företrädare för Regeringskansliet, centrala berörda myndigheter, handikapporganisationer, brukarkooperativ, assistansberättigade m.fl. Arbetsgruppen ska redovisa sina förslag senast den 30 september 2001. Jag vill därför avvakta arbetsgruppens redovisning innan jag tar ställning till om det finns anledning att föreslå några förändringar i assistansreformen.

Anf. 35 KENNETH JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka socialministern för svaret på min interpellation.

En av flera anledningar till min interpellation är naturligtvis de mycket oroande signalerna om svårigheterna att behålla och rekrytera personliga assistenter. Det är signaler som kommer från enskilda funktionshind-

rade, anhöriga, representanter för handikapporganisationer, Riksförsäkringsverket, kommuner och vårdföretag. Socialministern bekräftar även detta i sitt svar.

Det här känns oroande mot bakgrund av att vår viktiga assistansreform i praktiken står och faller med tillgången på bra personliga assistenter. Vi vet att det finns problem med de personliga assistenternas yrkesroll och arbetsvillkor och att det i många fall är ett genomgångsyрке. Här krävs åtgärder. Vi vet också att det samlade behovet av nyrekrytering till vården och omsorgen är mycket stort, vilket ju inte underlättar att behålla och nyrekrytera personliga assistenter. Jag saknar för övrigt strategin för att långsiktigt klara personalförsörjningen inom vården och omsorgen och möjliggöra att framtidens vård och omsorg ska hålla hög kvalitet. En uppvärdering av vård- och omsorgsyrkerna är nödvändig.

Assistansreformen infördes med Centerpartiet i regeringsställning. Själv var jag socialnämndsordförande då och kunde på mycket nära håll följa vad reformen betydde och betyder i form av ökad frihet och en större möjlighet till ett självständigt och tryggare liv, hur en funktionshindrad får makt över sitt eget liv. Det är ingen tvekan om att livskvaliteten ökar högst påtagligt, vilket gäller även för de anhöriga. I ett TV-program som nyligen visades blev detta tydligt, tycker jag, med uttryck som ”assistenten är mina armar och ben” och ”slutar assistenten skulle hjärtat stanna”.

Av socialministerns svar att döma är vi nog i stort överens om målen och reformens betydelse, likaså om att behoven och därmed kostnaderna kommer att öka. Däremot, får jag nog konstatera, har jag hittills icke fått några direkta svar på mina frågor. Vad säger socialministern t.ex. om Riksförsäkringsverkets förslag om att assistansersättningen fortsätter 30 dagar efter det att den ersättningsberättigade avlider, eller att assistansersättningen ska kunna lämnas när den funktionshindrade vårdas på sjukhus? Vad säger socialministern om bristen på strategi för att långsiktigt klara vården och omsorgen och uppvärdera vård- och omsorgsyrkerna? Dessutom avgränsar socialministern tämligen ensidigt bort mina två första frågor, varför jag upprepar dem: Hur avser regeringen att utveckla assistansreformen? Kommer det några förslag i vårbudgeten?

Anf. 36 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Det hedrar Kenneth Johansson att hans parti satt i regeringen när reformen föreslogs. Dock kan man konstatera att när reformen trädde i kraft var det under 4 000 som fick assistansersättning. Sedan dess har detta ökat upp till 9 000. Med all sannolikhet kommer verksamheten, som jag har påpekat, att växa framöver, vilket är viktigt.

Det betyder också att vi med assistenterna har fått en alldeles ny yrkesgrupp i det svenska samhället. Där är Sverige ganska unikt. Vi har i dag nästan lika många assistenter som det finns läkare i Sverige. Det är en ganska intressant jämförelse, bara för att vi ska få klart för oss vilken stor yrkesgrupp det är.

Vi kan konstatera att vi inte har varit särskilt väl förberedda på att erbjuda en karriärväg, en möjlighet till vidareutveckling och en möjlighet till en framtida roll inom vårdsektorn för dem, ofta unga människor, som börjar som assistenter. Jag är alldeles medveten om att en del av lösningen på det framtida rekryteringsproblemet kommer att vara frågan om

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

ersättningsnivåer, vilket den arbetsgrupp som jag har tillsatt också ska titta närmare på. Men jag är alldeles övertygad om att den långsiktiga rekryteringen handlar om att kunna erbjuda kompetensutveckling, möjligheter att komplettera assistansarbetet med studier och att utvecklas inom vårddyrket.

Jag kan mycket väl tänka mig att det finns många som väljer att förbli assistenter under hela sin yrkeskarriär. Men jag kan också tänka mig att många unga människor väljer att börja en yrkeskarriär inom vårdsektorn som assistenter för att sedan efter hand komplettera sin utbildning för att inta nya roller inom vården.

När vi tog ställning till Riksförsäkringsverkets budgetäskande sade vi oss att problemet sannolikt är mycket större än enbart ersättningsnivåerna. Låt oss därför inbjuda handikapprörelsen, de organisationer som representerar assistenterna, till en gemensam diskussion om hur vi ska utforma ett långsiktigt program för utveckling av assistentrollen. Det arbetet har nu påbörjats. Vi kommer att få ett förslag i september i år, och då finns det möjligheter för oss att för första gången lägga fram en långsiktig utvecklingsplan när det gäller assistenternas roll. Jag ber att få återkomma till det.

Jag har förstått att man också från handikapprörelsens sida tycker att inbjudan till den gemensamma arbetsgruppen har varit konstruktiv. Jag är därför alldeles övertygad om att vi kan komma tillbaka med ett förslag som rör alla frågor, från ersättningsnivåerna, som Riksförsäkringsverket har tagit upp, till kompetens- och utvecklingsfrågor, så att vi kan garantera att vi har tillgång till alla de assistenter som vi behöver för att assistansreformen ska kunna fungera som det är tänkt.

Anf. 37 KENNETH JOHANSSON (c):

Fru talman! Vi är överens om de förslag, synpunkter och idéer som socialministern nu kompletterar sitt ursprungssvar med. Jag har samma uppfattning. Det är en rad olika åtgärder som krävs för att ge vård- och omsorgsykten, i det här fallet alldeles speciellt personliga assistenter, en tydligare yrkesroll. Det krävs många insatser för att vi ska kunna klara den rekrytering som behövs för att assistansreformen ska kunna förbli det som den är i dag och för att vi ska kunna göra den bättre.

Socialministern hänvisade till sin arbetsgrupp. Jag har också full respekt för att det här är ett arbete som måste göras i samråd med de berörda. Det måste göras i samråd med dem som har det verkliga kunnandet om vad som krävs för att vi ska få en bra verksamhet med en hög kvalitet. Jag är möjligen något ivrigare. Jag tycker att de signaler som kommer är så allvarliga och oroande. Problemen är heller inte direkt nya. Vi vet ju att det inte var helt enkelt att föra fram de förslag till beslut som gällde förändringen av 65-årsgränsen och som i slutändan blev ganska bra. Det får inte bli samma tidsutdräkt i den här frågan.

Den långsiktiga strategin tror jag är en fråga som inte bara rör personliga assistenter, utan det rör vård- och omsorgspersonal generellt. Jag tror att vi från stat, landsting och kommuner tillsammans med andra berörda, inte minst de fackliga organisationerna, på ett klarare och tydligare sätt måste utarbeta en strategi för hur vi ska klara de kommande årens personalförsörjning, inte minst hur vi ska få våra unga medborgare att se det fina och positiva i att arbeta med människor, att jobba i en verksamhet

som handlar om att vårda, att bota, att trösta och att ge omsorg. Jag tror att väldigt mycket är att vinna om vi kan få en attitydförändring hos den yngre generationen.

När det sedan gäller frågan om att utveckla assistansreformen svarar inte socialministern heller i sitt andra inlägg på den. Vi har från Centerpartiets sida lagt fram ett antal förslag till hur vi vill utveckla assistansreformen, en bra reform som kan göras bättre.

Det handlar om att t.ex. skärpa lagen avseende assistansersättning för de timmar barnet är i barnomsorg eller skola, så att barns rätt till personlig assistans i daglig verksamhet garanteras. Vi vill också utreda en utvidgning av assistansreformen vad avser personer med psykiskt funktionshinder. Vi har även konkreta förslag som att undantaget i 7 § LSS bör tas bort och att personkrets 3 ska ha rätt till daglig verksamhet. Många psykiskt funktionshindrade har mycket svårt att få tillgång till den normala arbetsmarknaden. Eftersom denna grupp i dag är undantagen från daglig verksamhet enligt LSS blir de ofta tyvärr isolerade och sysslolösa.

Det är idéer som vi har. Min fråga är åter: Vad tycker socialministern om våra idéer?

Anf. 38 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! På en punkt vill jag möjligtvis korrigera Kenneth Johansson. Det är när han hävdar att problemet med rekryteringen har funnits länge.

Det intressanta är att vi har fått en ganska dramatisk svängning under de senaste åren, helt enkelt beroende på att arbetsmarknadsläget har förändrats. När vi har diskuterat assistansreformen och hela lagstiftningen kring assistansersättningen under de senaste åren har det nästan uteslutande handlat om rättigheterna och vilka grupper som ska omfattas. Vi har diskuterat frågan om 65-årsgräns osv. Alltihop har skett i en strävan att utvidga denna alldeles eminenta rättighet, som faktiskt är grunden för många människors möjlighet att leva ett anständigt liv.

Men väldigt lite har diskuterats kring det faktum att vi skapar en alldeles ny yrkesgrupp, nämligen dessa assistenter som nu således är ungefär 25 000. Väldigt få har egentligen funderat på vad som händer när arbetsmarknadsläget ändras om vi inte har ett långsiktigt program och betraktar detta yrke som ett framtidsyrke inom vårdsektorn. Det är därför det är viktigt att nu analysera framtiden för assistenterna.

Jag vill bara läsa upp hur uppdraget i den arbetsgrupp som regeringen tillsatte den 25 januari ser ut. Gruppen ska

- beskriva det nuvarande rekryteringsläget, regionalt alternativt lokalt,
- analysera det framtida rekryteringsbehovet på tio års sikt,
- analysera de villkor som påverkar möjligheterna att rekrytera personliga assistenter, t.ex. arbetsmiljö, arbetsledning, driftsformer, schablonersättningen och arbetstider och
- föreslå åtgärder för att motverka framtida brist på personliga assistenter.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

Det handlar alltså om att under ett halvår – apropå att det är bråttom – forma det program vi behöver för att vara säkra på att vi klarar rekryteringen framöver. Jag tror att vi kommer att få ett bra program, eftersom vi har bjudit in alla dem som är berörda att vara med och utforma det.

Jag tycker att vi möjligtvis skulle ha varit lite förutseende och diskuterat detta för två eller tre år sedan, när vi kunde ana att arbetsmarknaden skulle ändras. Men nu får vi en chans att ta ställning till ett sådant program under det här året, vilket jag tycker är tillfredsställande.

När det sedan gäller utvecklingen av assistansreformen ska jag säga att jag egentligen inte har någonting alls emot de förslag som Kenneth Johansson redovisade. Förslag om att flytta fram positionerna när det gäller assistansersättningen diskuteras också i samband med socialdemokraternas nya handikappolitiska program. Enda problemet är att när jag säger att jag ställer mig bakom måste jag redovisa förslag och finansieringen av dem. Jag ber att få återkomma till de frågorna längre fram.

Anf. 39 KENNETH JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag har under denna interpellationsdebatt haft som syfte att klargöra hur viktigt jag och Centerpartiet anser att det är att göra en bra assistansreform ännu bättre. Jag är både glad och nöjd med att vi, som jag uppfattar det, har en samsyn om att det är en bra reform och att det finns en reformvilja från socialministerns sida. Det går att göra mycket för att förbättra reformen. Det gäller inte minst att värna de psykiskt funktionshindrades intressen.

Jag har också försökt, utan att riktigt lyckas, att få ett svar om det är något att vänta från arbetet med vårbudgeten. Det återstår att se. Jag ska med intresse ta del av materialet. Steg ett är att klara de behovsökningar som är alldeles tydliga. Steg två är att kunna visa att det också finns en vilja bakom den uttalade önskan att göra reformen bättre.

Jag hoppas också att det går att föra en framtida diskussion mellan alla berörda parter att långsiktigt klara personalförsörjningen av vården och omsorgen. Det är många grupper som vi måste nå i det arbetet. Det är stora behov som vi står inför att lösa.

Jag kommer att följa arbetet noga. Jag tycker att assistansreformen är värd att kämpa för.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 2000/01:309 om hemlösas rätt till sjukvård

Anf. 40 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Ulla-Britt Hagström har frågat mig om vilka åtgärder jag avser att vidta för att säkerställa att hemlösa ska få tillgång till den vård de är i behov av. Hon har också frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att förbättra psykiatrin med en vårdgaranti.

Hemlösheten är ett samhällsproblem. Antalet hemlösa i Sverige bedöms uppgå till ca 8 500 personer, varav de flesta finns i storstadsområ-

dena. Trots att Sverige har befunnit sig i en lågkonjunktur är Socialstyrelsens bedömning att antalet hemlösa inte har ökat under 1990-talet.

Hemlösa är människor som i många avseenden behöver stöd och vård. Den som är hemlös har nästan alltid problem i form av tungt missbruk eller psykisk sjukdom. Enligt Socialstyrelsen är det endast 10 % av de hemlösa som inte behöver vård för missbruk, psykisk eller fysisk sjukdom. I dessa 10 % ingår emellertid personer som just avslutat en behandling och därför för ögonblicket inte anses behöva vård.

För att kunna ge hemlösa personer rätt hjälp krävs ett väl fungerande samarbete mellan olika huvudmän. Brister i informationsöverföring och samverkan gör dock att de hemlösa sällan är kända inom mer än en myndighetssektor.

När brister i det medicinska omhändertagandet av hemlösa diskuteras, måste framhållas att bristerna till stor del även gäller vården av psykiskt sjuka generellt, oavsett om det rör sig om hemlösa eller ej. Ett problem som regeringen har uppmärksammat i den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården är att primärvården har otillräcklig kapacitet. Detta leder till problem med tillgänglighet, kvalitet och samordning i stora delar av vården. De föreslagna åtgärderna för att förstärka primärvården kommer därför att innebära bättre villkor även för gruppen hemlösa.

Regeringen, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet har i avtalet om utvecklingsinsatser inom vården och omsorgen för åren 2002–2004 kommit överens om att landstingen särskilt ska uppmärksamma psykiskt funktionshindrade så att deras psykiatriska och somatiska vårdbehov blir tillgodosedda. Detta ska ske genom en utvecklad samverkan mellan landstingens primärvård, psykiatri och socialtjänsten. En bättre samverkan kan leda till att kommunen bättre förbereder insatser när en person skrivs ut från slutenvård.

Jag vill i sammanhanget också nämna det arbete som sker inom Kommittén för hemlösa. I sitt fortsatta arbete kommer kommittén att utveckla och fördjupa sina insatser inom bl.a. metodutvecklingen inom missbruksområdet, den psykiatriska vården och insatserna för hemlösa människor med samsjuklighet, s.k. dubbla diagnoser.

När det slutligen gäller frågan om införande av en vårdgaranti är detta inte en fråga som enbart berör psykiatri, utan sjukvården som helhet. Enligt min bedömning kommer den förstärkta primärvården att innebära förbättringar av vårdens tillgänglighet.

Anf. 41 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag vill tacka socialminister Lars Engqvist för svaret. Vi har tidigare diskuterat specialistvården för psykiskt sjuka. Motivet till denna interpellation är den socialmedicinska pilotstudie av 33 hemlösa som redovisades förra året, och det framkom där att allvarliga sjukdomar och dålig tandstatus är mycket vanligt förekommande. I studien konstaterades allt från förekomst av hivsmitta, psykiska sjukdomar och tandsjukdomar till kvinnomisshandel.

Forskargruppens slutsats är att det inte räcker med de uppsökande mobila vårdteam som såväl landstinget som socialtjänsten har. Det behövs också särskilda öppenvårdsmottagningar dit hemlösa kan vända sig även på kvällar och helger för att få hjälp med medicinska och sociala

Prot. 2000/01:82

20 mars

Svar på
interpellationer

problem. I dag tvingas många hemlösa att vända sig till akutsjukvården när vårdteamen eller härbärgena inte räcker till. Flera hemlösa kan vittna om att de nekas vård, trots att vi i Sverige har en offentlig sjukvård som ska garantera alla vård. Frivilligpersoner och socialtjänst måste följa med för att den enskilde över huvud taget ska kunna komma till tals och bli undersökt. Det finns också vittnesmål om att ambulanspersonal inte alltid vill plocka upp en hemlös som anses för smutsig. Det är viktigt att vi klart tydliggör att vi i inget fall får tumma på människovärdesprincipen.

Fru talman! Psykiatrireformen har inte getts den möjlighet som var avsedd. Ingen tänkte sig väl att äldre med psykiska problem, medicinskt färdigbehandlade eller de som förtidspensionerats av psykiska skäl skulle hamna på gatan, när de stolt skulle visa på namnskylden på sin dörr, få sin integritet tillgodosedd och vara sin egen. Tyvärr har inte kommunerna lyckats att få den överblick över de psykiskt sjuka i kommunerna som är nödvändig. Man räknar med att endast en fjärdedel av de psykiskt sjuka är känd av socialtjänst och psykiatri, dvs. den grupp som drabbas av psykos, schizofreni eller har fått andra diagnoser. Flera hamnar helt utanför vården. Därför måste psykiatrin förbättras med hjälp av en vårdgaranti.

Frivilligorganisationernas roll i vårdkedjan måste också tas till vara på ett bättre sätt. Jag talade i går med direktorn för Stadsmissionen i Malmö. Man hoppas på att få en läkarmottagning. Man är dessutom oroad för spridningen av hiv/aids. Nu är detta en landstingsfråga, men ministern har genom att uttrycka sin mening också en roll i sammanhanget. Förra gången statsrådet och jag talade om de hemlösas situation bad jag ministern att utlysa årets "guldkommun", dvs. den kommun som bäst tar till vara de svagaste i samhället. Nu kanske det är dags för årets "gulderlandsting", dvs. det landsting som ger bäst vård för de hemlösa.

Statsrådet har uppmärksammat problemet att primärvården har otillräcklig kapacitet i handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården. Det är positivt att en utvecklad samverkan mellan landstingens primärvård, psykiatrin och socialtjänsten är på gång och att Kommittén för hemlösa satsar på metodutveckling.

Jag undrar dock i sammanhanget hur långt arbetet med vårdgarantin inom psykiatrin har fortskridit. Jag vet att statsrådet var inne på den idén, och jag vet att han också följer upp försök och metoder från Västra Götaland i frågan.

Anf. 42 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Först vill jag göra några viktiga grundläggande påpekanden.

När vi i en sådan här diskussion talar om hemlösa kan det låta som om det är en alldeles speciell grupp av människor som kräver sina rättigheter i form av vård på lika villkor osv. Det handlar om ett begrepp för ett stort samhälleligt misslyckande. Det handlar om allt från en arbetsmarknad som inte fungerar, en bostadsmarknad som inte fungerar, ett socialt nätverk som har brustit, över till brister i socialtjänstens möjligheter att utöva uppsökande verksamhet och verkligen komma i kontakt med alla. Det handlar naturligtvis också om misslyckanden i missbrukarvården.

Det intressanta är att om man ska göra någonting åt detta handlar det om att se till att det inte finns några hemlösa. Målet måste vara att ingen människa över huvud taget ska skapa sig en tillvaro ute på gatan. När vi talar om 8 500 hemlösa är det inte människor som bor på gatan, men de saknar ett eget hem och saknar en egen fast punkt i tillvaron.

Vi tillsatte den särskilda kommittén som nu arbetar med detta för att just ta fram goda exempel, för att se helheten, för att diskutera med socialtjänsten, bostadsförmedlingar, bostadsföretag, arbetsförmedlingar och sjukvården, för att se till att hitta en strategi som täcker hela området. Det är viktigt att vi påpekar detta så att vi förstår att det är ett omfattande socialt problem.

Hemlöshetskommittén kommer så småningom att lämna sina erfarenheter av alla de projekt som man har stöttat. Det handlar om sammantaget 40 miljoner kronor som kommittén på olika sätt stöder olika insatser med. Den kommer så småningom att redovisa vilken strategi man ska använda.

När det gäller den specialfråga som Ulla-Britt Hagström tar upp, nämligen hur vården möter människor som är hemlösa, kan jag konstatera att detta är ett stort problem. Vi har allmänt sett i den svenska sjukvården, framför allt i primärvården men naturligtvis också inom psykiatrin, ett tillgänglighetsproblem som gör att man inte får den vård man behöver vid den tidpunkt man själv vill ha den. Det är just av det skälet som vi har föreslagit en kraftig satsning på sjukvården, där just psykiatrin är ett av de tre områden som är prioriterade och där primärvården är det andra området.

I slutet av det här året ska varje landsting redovisa sina planer för hur man ska leva upp till den handlingsplan som riksdagen har beslutat om. När vi får se de planerna är det möjligtvis dags att se om vi kan utse något guldlandsting, men de får komma upp till bevis innan vi bestämmer oss för att göra någon utnämning.

Anf. 43 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Det är riktigt att Kommittén för hemlösa arbetar med det här och att det finns resurser. Men i nuläget har kommittén kvar bara 505 000 kr i dessa projekt. Frågan är då om den verkligen har kommit fram så långt att vi får en nollvision för hemlösa – det är väldigt viktigt att få en nollvision, precis som ministern säger.

Vi kristdemokrater har också försökt verka för det. Vi sammanställde en rapport just om hemlösheten därför att den är ett växande problem i samhället. Alla säger sig vilja ta tag i problemet, och alla är välvilliga, men ändå växer antalet hemlösa. Vad vi pekar på är dels att vi i vår samhällsutveckling i dag förstärker individualismen, dels att kraven på normalitet blir strängare. Det leder i sin tur till att människor stängs ute från arbetsmarknad och bostadsmarknad. Vi tycker att det är en skamfläck att kvinnor och män med psykiska funktionshinder bor på gatan i välfärdslandet Sverige, som alltid har legat högt i välståndsligan, och just att socialtjänsten inte når alla hemlösa. Vår stora önskan är, precis som ministrerns, en nollvision och att det inte ska finnas några hemlösa.

Det finns ingen entydig modell, som statsrådet säger, för att lösa boständet för alla hemlösa. Merparten har ju hamnat i ett djupt missbruk som

är svårt att bryta, och allt yngre ungdomar har hamnat i heroinmissbruk som lett till arbetslöshet och bostadslöshet.

När jag besökte Stadsmissionen i Malmö fick jag veta att det t.o.m. finns hemlösa 16-åringar, som var nödsakade att söka härbärge på natten. Därför är det viktigt att det inte blir neddragningar inom just barn- och ungdomsverksamheten och att det görs insatser tidigt.

Det är inte bara Hemlöshetskommittén som arbetar, utan det har också kommit en ESO-rapport om de hemlösa i folkhemmet. Det som rapporteras där får mig att tänka till. Man beräknar att en genomsnittlig hemlös kostar samhället ca 350 000 kr per år. Av detta svarar offentliga transfereringar och vårdinsatser för 250 000 kr, och resterande 100 000 kr står allmänheten för, till följd av stölder för att finansiera drogmissbruk osv. När man då ser att alla dessa resurser satsas borde man försöka hitta ett bättre sätt att skapa en nollvision. Det borde inte handla om bristen på pengar utan om strukturen och hur vi hanterar de här frågorna.

Fru talman! Jag är också intresserad av hur socialministern ställer sig till frivilligverksamheten. I dag är det frivilligverksamheten som får göra en stor insats, och den måste därför uppmuntras. Den arbetar utan vinstdrivande syfte. Här samlas grupper som psykiskt sjuka kvinnor som inte har klarat att lämnas ut från ett skyddat boende till ett eget boende och som luras in i drogmissbruk. Det är personer som bor i tält därför att de saknar bostad, som vill in och värma sig och få en kopp kaffe, som t.o.m. får boka en säng för två eller tre timmar på dagen för att ha någonstans att sova. Det är heroinister som räddas från överdoser, uteliggare som är sjuka och personer som blivit hemlösa efter relationsproblem och separationer.

Jag undrar då hur statsrådet ställer sig till att ytterligare stötta frivilligverksamheten just vad gäller att också se till att det är möjligt att ha en läkarmottagning på t.ex. Stadsmissionen eller i andra delar.

Anf. 44 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Ulla-Britt Hagström sade mycket snabbt att antalet hemlösa nu växer. Sannolikt är det inte så, vilket är ganska viktigt. Vi kommer att få en bättre redovisning, och sannolikt visar den att utvecklingen under de senaste åren går åt andra hållet. All statistik vi har är från tidigare år, och det har visat sig att man egentligen inte haft riktigt bra uppgifter om hur många hemlösa det funnits, utan det har hela tiden varit uppskattningar. Det har varierat från 5 000 eller 6 000 upp till 10 000. Jag nämnde Socialstyrelsens bedömning, som är 8 500, som alltså inte är den aktuella statistiken.

Jag påpekar detta därför att det naturligtvis är så att när samhällsekonomi allmänt sett blir bättre, när antalet jobb ökar och när den ekonomiska krisen minskar så minskar också en del av den sociala problem som hemlösheten är ett uttryck för. Egentligen spelar det inte så stor roll om den har minskat, för fortfarande är det ett antal tusen människor som inte har någon egen fast punkt i tillvaron. Det är allvarligt nog.

Det är sant att Hemlöshetskommitténs budget är slut, men det är inte de pengar som man har förfogat över. Man har anvisat ett antal projekt som har fått pengar. De projekten är nu i gång och ska så småningom redovisa sina erfarenheter. Det är en rad projekt i gång runtom i landet

som kommittén har haft kontakt med och föreslagit stöd till, vilket regeringen också har beviljat. Även om kommittén inte har så mycket mer pengar kvar, har den just gjort det som den skulle göra, nämligen anvisa vilka projekt som skulle få stöd. De projekten är alltså i gång.

Jag är lite skeptisk till ESO-rapportens ekonomiska resonemang. När det handlar om problemet med hemlösa är det i mycket liten utsträckning en fråga om pengar. Jag tror inte heller att någon kommun som är ansvarig resonerar om vad det skulle kosta att ge människor det stöd som de behöver. Det gäller i allt väsentligt att få ett socialt nätverk att fungera, att få en samverkan med socialtjänsten och sjukvården eller missbrukarvården. Man måste utgå från att det handlar om att arbeta för varje individ och att göra en plan för varje individ. Det är otroligt komplicerat, men det är nödvändigt. Jag tycker inte att det är så intressant att diskutera i vilken mån den ena eller andra metoden skulle vara fördelaktigare för samhället eller inte, utan det viktigaste är att hitta de rätta metoderna att arbeta.

Det finns å andra sidan en del i ESO-rapporten som man kan ta hänsyn till. Men ESO har oftast benägenheten att se allt bara från ekonomernas utgångspunkt, och det är bristen i deras rapporter.

När det sedan gäller frivilligorganisationerna är det sant att de spelar en viktig roll. Men för mig som socialminister är det viktigt att påpeka att kommunerna genom socialtjänstlagen har ansvaret för att ge varje medborgare i kommunen ett drägligt liv.

Det är kommunerna som ska se till att detta fungerar. Kommunerna har sedan möjlighet att genom stöd ge frivilligorganisationer möjligheter att arbeta. Det är kommunerna som ska ställning till detta. Och de flesta kommuner inser också att det behövs ett generöst stöd till frivilligorganisationer för att arbetet ska fungera. Jag hoppas att alla kommuner som möter de här problemen har samma inställning. Men det är ytterst kommunerna som är ansvariga.

Anf. 45 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag kan gå tillbaka till de beräkningar som Sydsvenska Dagbladet gjorde vad gäller Malmö kommun. Antalet personer som inte kan få egna kontrakt på grund av svag ekonomi har ökat. Det har blivit dubbelt så många på ett år – 363 jämfört med 177. Antalet personer som bott på härbärgen och hotell har fördubblats sedan 1997, från under 100 personer till nästan 200. Och kostnaderna för hotell och härbärgen har ökat från 20 miljoner 1998 till 27 miljoner 1999 och beräknas för 2000 sluta på 35 miljoner.

Givetvis kan mycket av det här vara lokalt betingat och beroende på hur man definierar en hemlös. Hemlöshetskommittén säger att en hemlös människa är en person som saknar tillgång till egen bostad och vars livsvillkor är sådana att han eller hon inte heller kan erhålla en reguljär bostad.

Vi kan titta på antalet vräkningar. Mellan 1987 och 1993 ökade antalet verkställda vräkningar med 80 %, från 4 235 till 7 610, och sedan minskade det något efter 1995. Det är klart att vi kan dividera med siffror, men just det faktum att antalet hemlösa inte har minskat med de här insatserna gör ju en väldigt bekymrad. Och om de då inte ens kan få sjukvård när de kommer till akuten eller inte blir vänligt bemötta så

handlar det ju om att vi i vårt välfärdssamhälle ändå har ruckat på människovärdesprincipen. Jag tror att socialministern och jag har samma inställning, att vi måste göra allt för att värna om människovärdet.

Anf. 46 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Vi har säkert samma hållning, och jag utgår från att vi har det som Ulla-Britt Hagström betecknar som nollvision, dvs. att det inte är rimligt att någon enda människa ska sakna en fast punkt i tillvaron, sakna ett eget hem. Varje människa ska också ha möjlighet att försörja sig med eget arbete. Det är ett rimligt mål för ett anständigt samhälle.

Nu har vi sedan någon gång i mitten av 80-talet fått en utveckling av antalet hemlösa. För 20 år sedan fanns det nästan ingen hemlöshet, och Sverige var ett föregångsland, men vi har fått dessa problem. Jag vill bara påpeka att det som man läser i tidningen om att hemlösheten ökar inte är grundat på några gemensamma uppgifter på nationell nivå. Det finns sådana uppgifter som pekar på att den snarare minskar, och om den minskar är det i så fall ett resultat av att samhället allmänt, socialt sett, har blivit bättre genom att fler människor är i arbete och genom att bostadsmarknaden fungerar något bättre.

Men även ifall hemlösheten skulle ha minskat är problemet tillräckligt stort för att vi ska fortsätta att anstränga oss. Jag väntar med spänning på att Kommittén för hemlösa ska redovisa sin slutrapport, så att vi också ska veta vilka metoder vi ska arbeta med för att se till att vi når målet med en nollvision.

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.23 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 18.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 18.00.

11 § Svar på interpellation 2000/01:284 om vindkraften

Anf. 47 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Marianne Andersson har ställt ett antal frågor om vindkraften till miljöministern. Frågorna gäller bl.a. utbyggnadsmål, tillståndsgivning, ekonomiska förutsättningar och lagstiftning vad gäller vindkraften. Interpellationen har överlämnats till mig.

Låt mig börja med frågan om mål för utbyggnaden av vindkraften. Regeringen meddelade i förra årets ekonomiska vårproposition sin avsikt att återkomma till riksdagen med förslag till planeringsmål för vindkraften.

ten. Statens energimyndighet har fått i uppdrag att ta fram ett förslag till ett lämpligt planeringsmål och till åtgärder för att möjliggöra att målet uppfylls. Uppdraget ska redovisas före utgången av april i år. Regeringen avser återkomma till riksdagen i höst i denna fråga.

Så till frågan om åtgärder för att förenkla tillståndsgivningen. Vindkraftsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1999:75) föreslagit vissa författningsändringar som syftar till förenklningar i samband med tillståndsprövning. Vindkraftsetableringar prövas enligt både miljöbalken och plan- och bygglagen. Utredningen föreslår bl.a. en samordning av planläggning och bygglovsprövning enligt plan- och bygglagen med tillståndsprövningen enligt miljöbalken. Syftet med samordningen är att undvika dubbelarbete och att minska tidsåtgång och kostnader. Förslaget har remissbehandlats och övervägs nu i Regeringskansliet.

Marianne Andersson har också tagit upp frågan om vindkraftens klassning som miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken. Även om vindkraften är en ren energikälla med många fördelar från miljösynpunkt kan ett vindkraftverk medföra påverkan på omgivningen t.ex. visuellt eller i form av buller och skuggor. Vindkraftverk omfattas därför av miljöbalkens definition av miljöfarlig verksamhet. Vad jag har erfarit så har miljöministern inte för avsikt att ta något initiativ till ändring av denna lagstiftning.

När det gäller vindkraftens långsiktiga ekonomiska förutsättningar pågår det ett arbete för att skapa de stabila förutsättningar som Marianne Andersson efterlyser. Bakgrunden är att riksdagen förra året beslutade om ekonomiska förutsättningar för elproduktion från förnybara energikällor där bl.a. riktlinjer för ett samlat system för att främja förnybar elproduktion lagts fast (prop. 1999/2000:134, bet. 2000/01:NU3, rskr. 2000/01:111). Det nya systemet grundas på handel med gröna certifikat som ska kombineras med en skyldighet att köpa eller leverera en viss andel el från förnybara energikällor. Avsikten är att systemet ska kunna träda i kraft den 1 januari 2003. En särskild utredare arbetar just nu med att tekniskt utforma ett system för certifikathandel baserat på kvoter (dir. 2000:56) och ska vara klar senast den 31 oktober 2001. Regeringen har för avsikt att våren 2002 presentera en proposition i frågan.

Marianne Anderssons fråga om gränsen för småskaliga produktionsanläggningar syftar på regleringen av det statliga stödet till småskalig elproduktion. Jag är väl medveten om de nackdelar som finns med gränsen på 1 ½ megawatt, framför allt när det gäller vindkraft. Gränsen gäller för varje enskilt aggregat. En större vindkraftspark där varje aggregat är mindre än 1 ½ megawatt är alltså berättigad till stöd för småskalig elproduktion, däremot inte ett enskilt aggregat på t.ex. 2 megawatt. Gränsen kan alltså ge vissa icke önskade effekter. Det ingår i utredningsuppdraget som jag nyss nämnde att närmare överväga denna fråga.

Avslutningsvis vill jag säga att jag ser vindkraften som en viktig del i skapandet av en uthållig svensk energiförsörjning. De åtgärder vi har för närvarande för att främja vindkraften har på ett kraftfullt sätt bidragit till att uppfylla de mål som nu gäller. Med de insatser som vi nu planerar kommer målen att kunna ställas högre samtidigt som satsningen på marknadsinriktade åtgärder kommer att stimulera till ökad kostnadseffektivitet.

Prot. 2000/01:82
20 mars

Svar på
interpellationer

Anf. 48 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag ställde egentligen interpellationen till miljöministern, därför att omställningen av energisystemet har stor miljöpolitisk betydelse särskilt ur klimatsynpunkt. Självklart är det också en närings- och energipolitisk fråga. Jag vill tacka näringsministern för svaret även om jag inte tycker att det är så handlingskraftigt som näringsministern vill låta påskina.

Med tanke på Sveriges eftersläpning när det gäller satsning på vindkraften jämfört med t.ex. Tyskland, Spanien och Frankrike, för att inte tala om Danmark, är det i stället upprörande att regeringen tar och har tagit så god tid på sig i denna angelägna fråga. Förra året installerade Tyskland 1 668 megawatt och har nu en installerad effekt på 6 113 megawatt. Sverige har 230 megawatt. Det är en oerhörd skillnad.

Även om det finns ett konstigt, traumatiskt motstånd mot vindkraft i Sverige, som säkert kan härledas till kärnkraftsdebatten, kan det väl inte vara regeringens samarbetspartier som bromsar utvecklingen. Vi har ytor. Vi har lång kust. Vi har egentligen alla förutsättningar för vindkraft, och så har vi bara 230 megawatt installerad vindkraft.

Det bör finnas majoritet för att ta krafttag och undanröja de hinder för vindkraftsutbyggnaden som finns och dessutom för att bilda opinion, något som är nog så viktigt. Annars riskerar investeringar att gå Sveriges näsa förbi. Andra är intresserade. ABB har t.ex. tagit fram större vindkraftverk än de som nu är godkända för småskalig elproduktion i Sverige. De vill komma i gång, och varför inte i Sverige? Danmarks export av vindkraft motsvarar ungefär 15 miljarder. Det är mycket pengar. Mellan 12 000 och 14 000 personer jobbar inom vindkraftssektorn.

Det är bra att regeringen sent omsider ska återkomma till riksdagen i höst när det gäller planeringsmål för vindkraftsutbyggnaden. Jag menar att sådant behövs. Jag förstår att näringsministern inte nu kan specificera exakt var målet ska ligga. Men någon form av intervall kanske vi kunde få höra. Ska det bli 1 000, 5 000 eller 10 000 megawatt och inom vilken tidsram? Jag kan nämna att Frankrike fattat beslut om att bygga ut till 3 000 megawatt till år 2010.

När det så gäller den krångliga tillståndsgivningen vill jag bara fråga när det kommer förslag om lättnader. Det framgick inte av svaret. Som det nu är handlar ett tillståndsärende mer om år än om månader. Det finns exempel på att det tagit fem år. Det är klart att det inte är acceptabelt för en enda investerare med en så lång och krånglig procedur.

Så till klassningen som miljöfarlig verksamhet. Just den delen av svaret visar att regeringen också på sätt och vis sitter fast i den opinionsbildning som finns, alltså att vindkraften är ful, bullrig och t.o.m. kastar skuggor. Jag tycker det låter lite konstigt. Skuggorna kan vi inte acceptera, utan ett vindkraftverk måste klassas som miljöfarlig verksamhet. Förutom den krångliga tillståndsgivning som det medför måste man betala årliga avgifter till kommunerna, miljöskadeavgift samt lämna en omfattande miljörapport till länsstyrelsen. Ni hör själva hur konstigt detta låter.

Vi hörde i svaret att miljöministern inte har för avsikt att ändra denna lagstiftning. Det är svagt att vindkraftverk ska behandlas på samma sätt som stora industrianläggningar och liknande. Näringsministern kanske

har en åsikt i den frågan. Han kanske har en annan synpunkt än miljöministern. Det skulle vara intressant att veta i så fall.

Prot. 2000/01:82
20 mars

Anf. 49 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Vi torde vara eniga om att vindkraften är väldigt viktig som komplement i en framtida energiförsörjning.

Jag har erfarit att det i kraftföretagens planer finns 1 800–2 000 nya vindkraftverk. Detta antal stämmer inte särskilt väl med vad vi nu ser i praktiken. Är det här realistiska planer? Kommer åtminstone de 1 800 vindkraftverk som finns i planerna att uppföras?

Interpellanten var också inne på jämförelser med andra länder. Jämförelsen med Danmark är ju relevant. De meteorologiska förhållandena här torde vara ungefär desamma, åtminstone vid Sveriges kuster, som i Danmark. Varför är det så mycket lättare att komma vidare i Danmark än vad det är i Sverige?

Bullerfrågorna har grannländerna uppenbarligen också hanterat på ett annat sätt.

De estetiska olägenheterna betonas allt oftare, som också interpellanten sade. Men man kan ju jämföra med de telemaster som uppförs och kommer att uppföras. Där hör jag inte samma klagan över de estetiska olägenheterna.

Varför så mycket lättare i Danmark? Kommer de 1 800 vindkraftverken att uppföras?

Anf. 50 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Jag får börja med att ta upp frågan om varför Sverige har så låg andel produktion av el från vindkraft. Det finns självklart många anledningar till att vindkraftsproduktionen inte är större än vad den är i Sverige. Den huvudsakliga anledningen är att det i Sverige inte har funnits något underskott av el och att det därför inte heller funnits någon naturlig anledning att bygga ny elproduktionskapacitet. De låga elpriserna sedan avregleringen har dessutom inte uppmuntrat till investeringar i elproduktion.

Jag kan nämna att produktionskostnaden för vindkraft beräknas vara mellan 35 och 43 öre per kilowattimme utan subventioner. Befintliga driftsbidrag uppgår totalt till 27,1 öre per kilowattimme. Till detta kommer ett investeringsbidrag på ca 15 %.

När det sedan gäller de länder som vi talar om här var andelen vindkraft 12 % av elproduktionen i Danmark år 2000. Danmark har en helt annan situation än vad vi har. De har sina kolkraftverk och de har högt subventionerade vindkraftverk, vilket är förståeligt. I Tyskland var motsvarande siffra 2 %. Jag vill i detta sammanhang påminna om att Sverige har en mycket hög andel förnybar elproduktion. Den utgjorde 49 % år 1998. Då räknar jag självklart med vattenkraften, som ju ger den goda tillgången. Jämför man samma år är motsvarande siffra för Tyskland 6 % och för Danmark 10 %.

Jag vill med detta säga att utgångsläget varierar väldigt mycket mellan olika länder. Situationen i Sverige kan inte direkt jämföras med situationen i dessa länder.

Men som jag tidigare har sagt när vi har fört diskussioner om vindkraften här i kammaren är den numera ett alternativ. Jag kommer i mor-

*Svar på
interpellationer*

gon att inviga en vindkraftspark på Öland. Jag kan också säga att regeringen kommer att fatta beslut ganska snart som innebär en ökad utbyggnad av vindkraften. Den är ett alternativ.

Man kan konstatera att teknikutvecklingen på vindkraftsområdet har gått mycket fort på senare år, fortare än vad man kanske har trott. Detta har inneburit att större anläggningar kan byggas i områden där det tidigare inte var möjligt och till lägre kostnader.

Ett fortsatt nära aktivt samarbete mellan staten och näringslivet ser jag som en viktig del i den fortsatta utvecklingen, t.ex. genom ett fördjupat samarbete kring demonstration och ny teknik genom pilotprojekt.

Som jag tidigare har sagt här i kammaren när vi har debatterat denna fråga kommer jag att ta ett initiativ till att samla alla aktörer, inte minst näringslivet, som numera har ett stort intresse av att vara med vid en sådan här utbyggnad.

Jag vill sedan kort kommentera detta med miljöbalken. Först och främst: Om man ska sätta upp telemaster måste det också miljöprövas. Det är ingen skillnad. Dessa sätter man inte upp hur som helst. Om man bygger upp en väldigt stor vindkraftsanläggning – det är stora prylar, om jag får uttrycka mig lite vanvördigt – är det rimligt att det prövas. Där omkring bor människor, och det blir buller. Där finns fågelliv, fågelstråk och annat som kan påverkas, så det är klart att vi inte kan undanta detta från en vanlig miljöprövning enligt miljöbalken.

Anf. 51 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag förstår detta med priserna. Det ligger naturligtvis mycket i det. Men jag tror också att det finns ett trauma i Sverige därför att vi har haft debatten om energin. Det har gjort att många människor känner att det blir ett inlägg i kärnkraftsdebatten när de talar om vindkraft. Det är ju inte det som det handlar om egentligen. Det handlar naturligtvis om att vi har mycket elenergi och att det därför har varit svårt att ta upp frågan. Jag kan hålla med om att det naturligtvis är så.

Jag tycker att det är bra att regeringen ändå visar att vindkraften nu är ett verkligt alternativ och att man kommer att gå vidare. Jag är ju, som näringsministern förstår, ganska otålig i det här avseendet och tycker att det går alldeles för sakt. Vad som är viktigt är att det finns långsiktiga och hållbara regler som vindkraftsintressenterna vet att de kan lita på. Det måste finnas ett stabilt regelverk så att man vet vad som gäller. Det har ju varit en avsaknad av den sortens regelverk. Det är väldigt illa att det har varit på det sättet.

Nu kan jag konstatera att regeringen tänker lägga fram ett förslag om ett år eller så när det gäller de ekonomiska förutsättningarna för vindkraften. Jag tycker nog att det är alldeles för sent. Det borde komma något tidigare. Det visar inte på så stor handlingskraft.

Den andra frågan som jag tog upp i min interpellation gällde gränsen 1,5 megawattimmar för stödet till småskaliga produktionsanläggningar. Det är bra att näringsministern är medveten om de nackdelar som detta för med sig. Jag hoppas att det även gäller den nya tekniken och ABB:s vindkraftsproduktion, för det är viktigt att de får ett besked. Det framgår inte av svaret om det ska bli en ändring eller ej, utan frågan ska övervägas. Vad tycker näringsministern själv?

När det sedan gäller miljöprövning är det klart att en stor vindkraftspark är en annan sak än ett enstaka vindkraftverk. Jag tycker nog att man skulle kunna ha ett något enklare förfarande när det gäller vindkraft som är miljövänlig än när det gäller andra stora anläggningar som har mycket större påverkan på miljön. Man borde kunna ha ett något enklare förfarande.

Det som är viktigt är att man har en helhetssyn på hela detta energislag för elproduktion. T.ex. taxeras vindkraftverken som industrifastigheter och beläggs med fastighetsskatt på samma sätt som annan industrifastighet. Detta protesterar också vindkraftsproducenterna mot.

En annan osäkerhetspunkt är att regeringen egentligen aldrig har gett besked till vindkraftverksägarna om kostnaden för anslutning till nätet. Därför skulle jag vilja fråga: När kommer ett sådant förslag?

Anf. 52 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Jag tycker att det är bra att näringsministern här tydligt markerar att vindkraften är ett alternativ, även om det inte ser ut att finnas samma utvecklingsmöjligheter för denna som för solenergin, åtminstone inte vad vi kan se nu. Det pågår ju en intensiv forskning. En fortsatt forskning är väldigt angelägen. Det torde också finnas behov av fortsatt forskning på vindkraftens område.

Fru talman! Det som jag vill fråga om och som gör mig nyfiken är att näringsministern säger att det kommer en hel del förslag – om jag förstod det rätt – till åtgärder som ska underlätta inte minst för investeringar på vindkraftens område.

Kommer det i de förslagen att ingå någon form av förslag till fördelar för investeringar som görs av privata personer, i syfte att underlätta utbyggnaden?

Anf. 53 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Låt mig börja med att konstatera att det inte finns något som sätter stopp i regeringen när det gäller vindkraft. Regeringen anser att den är ett alternativ.

Sedan är det klart att allting har sina begränsningar. Om man skulle uppnå 10 megawattimmar så motsvarar det – om jag inte missminner mig – drygt två Barsebäck. Med den nya tekniken handlar det om ungefär 2 000 vindkraftaggregat. Det är alltså ganska omfattande!

Därmed menar jag att det inte bara är att rusa i väg. Man måste veta var aggregaten ska ligga osv. Ändock tycker jag att vindkraft är ett alternativ som man bör pröva. Den kommer inte att inom överskådlig tid kunna ersätta hela kärnkraften. Det måste vi också konstatera. Men den är ett bra alternativ, och den är ett alternativ som ska prövas.

Frågan om begränsningen på 1 ½ megawatt utreds, som jag sade i mitt svar till interpellanten. Jag delar uppfattningen att detta inte är speciellt effektivt, men det har en historisk förklaring. Detta får vi väga in när vi tittar över de olika reglerna.

Om jag går över till kostnaderna, som jag också var inne på tidigare, kan jag säga att produktionskostnaden för vindkraft beräknas vara mellan 35 och 43 öre per kilowattimme utan subventioner. Befintliga driftsbidrag uppgår totalt till 27,1 öre per kilowattimme. Till detta kommer ett

investeringsbidrag på 15 % av investeringskostnaderna. Intresset för investeringsbidraget är mycket stort.

Jag vill också påpeka att eftersom miljöbonusen för vindkraft motsvarar nivån på energiskatten på el så ökade miljöbonusen med 1,9 öre per kilowattimme vid årsskiftet 2000/01.

Jag tror att man måste konstatera att det inte bara är nivån på stödet som är viktigt för en utbyggnad av vindkraften, utan det är kanske framför allt att det finns långsiktiga stabila ekonomiska förhållanden för vindkraften. Annars tror jag inte att man investerar – det är för stor risk. Bl.a. därför planerar vi att införa ett system med gröna certifikat fr.o.m. 2003.

Anf. 54 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag håller med om att det är viktigt att ha långsiktiga och stabila regler för den som jobbar och ska investera i vindkraften. Vi är överens – det är bara det att jag tycker att det ska gå lite fortare än vad näringsministern tycker.

Även om det har varit och är så att prisbilden ser annorlunda ut i Sverige än i t.ex. Spanien, Frankrike, Danmark och Tyskland, som vi diskuterade tidigare, så försvarar inte det på något sätt att vi har så krångliga regler att tillståndsgivningen ska behöva ta fem år. Det har inte med prisbilden att göra, utan det har med annat krångel som vi har här i Sverige att göra. Det gäller dåliga resurser på länsstyrelserna, att ärendena bollas fram och tillbaka osv. Det tycker jag att näringsministern ska ta tag i och se till att det blir förändrat så fort som möjligt.

Intresset för vindkraft är stort. På fredag och lördag har Svensk Vindkraftsförening årsmöte nere i Malmö. Det vore väldigt trevligt att kunna skicka en positiv signal till dem som är där om att alla de frågor som vi har diskuterat här kommer att åtgärdas så fort som möjligt så att det hela underlättas. Det handlar om omställningen, det handlar om klimatmålet och det handlar också mycket om miljöpolitik, och inte bara om näringspolitik. Det är en kombination. Det är viktigt att ha en helhetssyn när det gäller både miljö, näring och energi. De frågorna hänger ju så oerhört starkt ihop. Den signalen tycker jag att vi skulle kunna skicka ned till vindkraftsföreningen och alla de intressenter som samlas i Malmö nu i helgen.

Anf. 55 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Det finns ett uttryck som lyder: Fort, men fel. Vad vi från regeringens sida försöker undvika är just fort, men fel.

Här måste man ta hänsyn till olika miljöprövningar etc. Man måste också ta hänsyn till hur effektiv vindkraften är och hur den successivt kan ersätta exempelvis två Barsebäck. Det är det som vi jobbar med. Därför menar jag att vi ändå har bra fart på detta.

Enligt Energimyndighetens beräkningar skulle den totala investeringen för att bygga 10 terawattimmar vindel i Sverige med den nya tekniken uppgå till ca 25 miljarder kronor. Med dagens teknik skulle motsvarande investering vara 36 miljarder kronor. Det är också en fråga om att man måste göra de här investeringarna successivt. Det går inte att göra på en dag.

Jag är för vindkraft. Jag är övertygad om detta. Regeringen har också deklarerat det. Nu ska vi successivt bygga ut vindkraften, och vi ska framför allt göra det tillsammans med näringslivet. Men det måste ske med de miljöprövningar som görs och de krav som ställs på annan energi. Detta måste också göras när det gäller vindkraften.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

12 § Svar på interpellation 2000/01:291 om enskilda vägar

Anf. 56 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Jan-Evert Rådström har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att människor som bor vid enskilda vägar ska slippa vara otrygga och isolerade. Han har också frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att en reparation eller nybyggnad av bron i Umgransele ska kunna finansieras.

Det enskilda vägnätet är en stor och mycket viktig del av infrastrukturen i vårt land. De enskilda vägarna utgör omkring två tredjedelar av vägnätet. Ansvar för dessa ligger på de enskilda väghållarna. Vägnätet i övrigt består av de allmänna vägarna, där staten är väghållare, samt kommunala vägar och gator.

För de enskilda vägar som är av betydelse för den allmänna samfärdseln utgår statsbidrag. Det kan t.ex. vara vägar som är utfartsväg för ett större antal fast boende eller vägar med en betydande andel genomfartstrafik.

Anslagen för statsbidragen har sedan år 1997 legat på en oförändrad nivå.

Regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att se över regler och bidrag till enskild väghållning. Utredningen ska vara klar sommaren 2001. I uppdraget ingår bl.a. att se över gränsdragningen mellan enskild och allmän väg. Ett av syftena med utredningen är att se till att man får största möjliga samhällsekonomiska nytta för de anslag som rör det lokala vägnätet. Efter sedvanlig beredning av utredningens förslag kommer riksdagen att få ta ställning till såväl ändringar av regelverk som förslag till anslag.

Skötseln av de enskilda vägarna är oftast organiserad i föreningsform, som vägförening eller samfällighetsförening. Föreningen har bildats vid lantmäteriförrättning och har sedan antagit stadgar och en styrelse som sköter förvaltningen av de vägar som föreningen har ansvar för.

I många kommuner har man i samband med kommunsammanslagningarna fattat s.k. kommunaliseringsbeslut, dvs. att man i fullmäktige har bestämt att kommunen tar på sig ansvar för driften av enskilda vägar i föreningarnas ställe. Bakgrunden var ofta att man ville åstadkomma rättvisa t.ex. mellan två tidigare grannkommuner där kommunen skött driften i den ena – som hade stadsplaner i sina tätorter – men inte den andra. De här kommunaliseringsbesluten saknar egentligen formella rättsverkningar och ska i stället ses som ett uttryck för politisk vilja. På många håll har detta fungerat bra i många år. Kommuner kan också ha stått som mottagare av de statsbidrag som utgår till enskild väghållning. I

takt med försämrad kommunal ekonomi har en del kommuner på senare år börjat ifrågasätta sitt stöd till de enskilda vägarna.

Hängbron över Umeälven i Umgransele är en sådan enskild bro där kommunen skött driften i samfällighetens ställe. Vid de besiktningar som Vägverket utför som en del i bidragsgivning och tillsyn har man konstaterat att bärigheten nästan är noll. Bron är i dag avstängd av säkerhetsskäl, och byborna har hamnat i en situation med långa omvägar. För närvarande pågår, enligt vad jag erfarit, utredningar för att konstatera om en reparation är möjlig. Här krävs ett brett samarbete. Det kan tyckas rimligt att kommunen, genom avtal med vägsamfälligheten, tar på sig väghållaransvaret för bron, som man skött i så många år. Om man sedan ansöker om statsbidrag till reparation av bron kommer givetvis Vägverket, i samråd med länsstyrelsen, att pröva denna ansökan.

Anf. 57 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m):

Fru talman! Jag vill tacka näringsministern för svaret, men inte ger det några stora förhoppningar för alla som bor vid enskilda vägar i dag och som vet att de kommer att få stora problem när tjällossningsperioden börjar. Inte heller kan människorna i Umgransele känna något större hopp med anledning av svaret.

Hösten som gick var exceptionellt blöt, vilket innebär att vägar och alla marker egentligen är totalt genomdränkta. Vi kan befara mycket stora skador under vårens tjällossning.

Vi verkar vara överens om den stora betydelsen av det enskilda vägnätet, som ministern skriver. Men här stannar vår samstämmighet i frågan. Jag har påpekat vikten av det enskilda vägnätet och att dagens anslagsnivå gör situationen ohållbar. Statsrådet har tyvärr glömt den viktiga delen att det inte räcker med att bara säga att vägnätet är viktigt. Det måste också till pengar.

Näringsministern skulle i dag ha kunnat signalera att han är medveten om problemen och antytt att det kommer att anslås mer pengar i vårpropositionen för att mildra den oro som jag känner när jag är ute i landet hos dem som bor efter de här vägarna och som har broar som de inte kan använda. Tyvärr inte ett positivt ord i den riktningen.

Bron i Umgramsele var bara ett exempel av flera broar som har problem. Vägverket har nyligen gjort en första undersökning av bl.a. broarna i Granö och Tegsnäset. Det är en första liten undersökning, men Vägverket har inte ens pengar till att göra en exakt undersökning, så där får ovissheten fortfarande råda.

Vid kontakter med den utredning som studerade det enskilda vägnätet säger utredaren att han i sitt betänkande förmodligen kommer att föreslå att större broar i fortsättningen ska vara ett statligt ansvar, inte så att ägande ska gå över till staten men väl det ekonomiska ansvaret. Han anser att den ekonomiska påfrestningen för en vägsamfällighet annars blir alltför stor. Det kan glädja dem som är utan bro i dag, men likväl är det ännu inte ens ett förslag.

Jag förutsätter att näringsministern har blivit informerad om situationen för dem som bor bl.a. i Umgransele. De har faktiskt ingen väg i dag förutom en privat skogsbilväg att åka på och som med all sannolikhet stängs av när tjällossningsperioden börjar. I svaret säger näringsministern att det är rimligt att Lycksele kommun genom ett avtal med väg-

samfälligheten tar på sig väghållaransvaret för Umgranselebron, som den skött sedan många år. Statsrådet säger vidare att man sedan kan ansöka om statsbidrag till reparation av bron och att Vägverket naturligtvis kommer att pröva ansökan. Så långt är det bra, det följer regelboken. Men med anledning av detta måste jag fråga: Menar statsrådet att människor ska inledas att tro att det finns pengar till projekt som brobyggen och de stora tjälproblem som vi kommer att ha under våren när alla vet att de medel som i dag finns redan från starten är förbrukade?

Anf. 58 ÅKE SANDSTRÖM (c):

Fru talman! Jag deltar i debatten utifrån ett stort intresse för enskilda vägar. Jag hade också förmånen att tillsammans med socialdemokraterna utreda och återställa statsbidraget år 1995 till enskilda vägar. Det är också roligt att flera partier intresserar sig för enskilda vägar, för vi har varit rätt ensamma tidigare.

Både ur näringslivssynpunkt och ur miljösynpunkt har dessa vägar stor betydelse. De innebär i flera fall kortare transportavstånd genom att de är genvägar i ordets positiva mening. Det berör 800 000 människor som bor vid dem. Jag vill passa på tillfället då näringsministern är här att ställa några frågor om den nya utredning som har beskrivits i interpellationssvaret. Det är något förvånande – det kan vara en missuppfattning från min sida – om den utredningen kommer att läggas vid sidan av infrastrukturen. Det är en väldigt viktig och väsentlig del som berörs där, och jag har förstått att det handlar om sparkrav, om att sänka kostnaderna. Då skulle jag gärna vilja höra ministrarnas principiella inställning om vi kan överföra kostnader för arbete på en allt glesare befolkning i de områden som det gäller?

Hela frågan om att bilda enskilda samfällighetsföreningar är ganska komplicerad. Man måste gå igenom de juridiska processerna med andelsunderlag och hela den delen. Det är min ena fråga: Är det verkligen möjligt, och ska det gå vid sidan av infrastrukturpropositionen?

Beträffande de broar i mitt hemlän Västerbotten som berörs i interpellationen utgår jag från att ett särskilt statsbidrag ska kunna tas fram. Jag delar interpellantens syn att det i dag inte finns några pengar kvar till den delen.

Jag stannar här för tillfället.

Anf. 59 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Jag börjar med att konstatera att utredningen inte har i uppdrag att spara pengar åt staten. Det handlar i stället om att få ut största möjliga samhällsnytta per satsad skattekrona. Många enskilda väghållare har visat sig vara skickliga och effektiva förvaltare av det lokala vägnätet. Det handlar inte om att spara pengar i fråga om de enskilda vägarna.

Som jag sade har regeringen tillsatt en utredning med uppdrag att se över regler för bidrag till enskild väghållning. Utredningen ska vara klar sommaren 2001. Efter sedvanlig beredning av utredningens förslag kommer riksdagen att få ta ställning till såväl ändringar i regelverk som förslag till anslag. Sedan om den här frågan kommer med i den infrastrukturproposition som vi förelägger under september har jag inte tagit ställning till, utan vi får se vad som är möjligt och överväga det.

Vad sedan gäller förändringen av Vägverkets budget för vägnätet i övrigt – låt mig då för undvikande av missförstånd bortse från enskilda vägar, som har ett eget konto – vill jag säga att denna är inriktad på tjäl-skador och den typ av skador som här har tagits upp i diskussionen. För enskilda vägar behöver det troligen tillföras nya pengar.

Vad avser bron vill jag framhålla att det är Vägverket som går igenom den och ska göra en bedömning. Det är faktiskt Vägverket som har den bästa kapaciteten att bedöma om den här bron måste prioriteras före andra broar. Det är vad Vägverket måste göra, och det måste ibland göras sådana prioriteringar.

Jag har en djup förståelse för de 30–40 människor som bor i området och som får göra långa omvägar via två alternativa sträckningar. Jag förutsätter att Vägverket snabbt prövar den här bronns viktighet och väger den aktuella investeringen mot andra som behöver göras. Vägverket ska i första hand studera om det går att reparera bron för 2 eller 3 miljoner eller något sådant, i andra hand se om det går att bygga en ny bro, vilket kostar omkring 8 miljoner.

När man talar om ansvaret för kommunen, som har skött denna bro i 40 år för föreningens räkning, kan man naturligtvis fråga sig hur bron har skötts när det plötsligt vid Vägverkets inspektion, som görs vart femte eller vart sjätte år, upptäcks att bron inte har någon bärighet alls. Jag kan inte svara på det. Jag kan bara konstatera att det är kommunen som har haft ansvaret för bron.

Att jag talar om att kommunen måste träda in beror på att det är fråga om en väg som man inte kan förvänta sig att användarna ska vara med om att betala. Låt oss säga att kostnaden blir 8 miljoner och att staten står för 70–80 %. Då ska vägföreningen stå för ca 20 %. Jag menar att det då är rimligt att kommunen träder till. Det var det som jag menade.

Anf. 60 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m):

Fru talman! Precis som näringsministern säger syftar den här utredningen till att få ut mesta möjliga av de pengar som anslås. Tyvärr innebär det kanske att det inte blir några ytterligare pengar till ett område som verkligen behöver betydligt mer.

Låt oss inrikta oss lite grann på bron i Umgransele. Jag har själv rest dit och studerat den. Den är ett ypperligt exempel på hur isolerade människor kan bli. Säkerligen har också näringsministern blivit informerad om detta. Vägverket ska göra en bedömning av hur viktig den här bron är, sägs det. Det är klart att det ska göras en bedömning, men de boende har inget alternativ. Är det helikopter som vi ska satsa på för deras del?

Bron är den enda förbindelse som har funnits. Det finns en privat skogsbilväg, som stängs av vid tjällossning. Jag har själv varit där. Hur behjärtansvärd den bedömning som ska göras än är blir det problem. Det finns i Västerbotten 2 miljoner kronor per år att fördela till investeringar i det enskilda vägnätet. Enligt Vägverket går det antagligen inte att renovera bron. Det krävs då 6 miljoner, tre års anslag, för att klara just den här bron.

Jag ser detta som ett exempel på hur ohållbart det är att ha ett anslag för enskilda vägar i vårt land om totalt 566 miljoner kronor. Väganslaget räcker kanske i snitt till 7 kr per meter till dem som sköter de enskilda

vägarna och som gör det på ett alldeles ypperligt sätt. Vi får inte försätta dessa väghållare i en sådan situation som kommer nu till våren igen.

Låt mig slippa att uppträda som populist och stå vid en väg i Värmland med lera till knäna! Vägarna är fullständigt genomblöta och kommer att utsätta oss för detta. Försök att vara ett steg före mig och se till att det kommer pengar i vårpropositionen, så att jag och de som bor intill det här enskilda vägnätet blir nöjda!

Näringsministern sade i en tidigare interpellationsdebatt att det inte ska gå vare sig fort och fel. Jag är benägen att hålla med. Fort går det definitivt inte. Ni kanske inte heller gör fel i det här fallet, för ni gör inga förändringar av anslaget alls. Det förblir alltid oförändrat. Ministern får väl bedöma hur fel det är.

Anf. 61 ÅKE SANDSTRÖM (c):

Fru talman! Låt mig först ta upp ekonomin. Sparande kan definieras på olika sätt, men det är inget tvivel om att om man förutsätter att en stor ideell insats ska göras av personer i en enskild vägförening, blir utgiften lägre och man är jätteduktig och bedriver väghållning till låga kostnader. Bidraget har inte heller varit oförändrat, utan bärighetsdelen har tagits bort till bl.a. enskilda vägar. Jag tycker att det här inte är riktigt rättvist.

En del i den här debatten kommer i varje fall i den här delen av landet aldrig upp till diskussion. De vägar som det gäller kallas enskilda, men de får brukas av alla. Detta är faktiskt en komplikation. För några år sedan avstod man i mitt hemlän, som har det största antalet mil allmänna och även enskilda vägar, med anledning av det låga statsbidraget från att hålla vägarna öppna. Det innebär faktiskt stora problem.

Jag menar konkret att allemansrätten på sikt kan vara hotad om vi har en så låg bidragsgivning att de som äger vägen inte tycker att den ska hållas öppen för allmän trafik. Det kommer att skapa ännu mera av spänningar mellan stad och land om vi ska överföra ännu fler vägar till detta tillstånd. Det bör inte ske. Jag hoppas att den pågående utredningen verkligen ska granskas noga. Den uppfattas negativt av de boende i området. De som ska klara väghållningen i de här bygderna blir färre och färre. Jag hoppas att vi får se ett bättre utredningsförslag än det som vi hittills har fått höra kommer att läggas fram.

Anf. 62 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Det finns faktiskt möjligheter att ta sig fram även utan denna bro. Man skulle t.ex. kunna säkerställa att vägen över Rydsfors alltid är öppen för trafik eller rusta upp skogsbilvägen. De här alternativen är i dag inte utredda. Med detta menar jag inte att man inte ska studera bron, bara att det finns alternativ. De finns inte i dag, men de finns som alternativ till att förstärka bron eller göra en ny bro.

Det är vidare klart att om Vägverket gör den bedömningen att den här bron är väldigt viktig, finns det möjligheter för Vägverket att prioritera den. Då får man skära lite i andra ändamål över hela landet. Det är den prioriteringen som Vägverket bäst kan göra. Det är Vägverket som känner till behoven.

Jag delar vidare den uppfattningen att utgiftsområde 22 på sikt behöver mera pengar. Detta kommer vi självklart också att redovisa längre fram. Men när det gäller enskilda vägar i övrigt får vi faktiskt avvakta

den utredning som tittar på detta och som jag har nämnt. Sedan får regeringen ta upp frågan.

Anf. 63 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m):

Fru talman! Enligt näringsministern är ett alternativ att försöka ta i anspråk någon av de privata skogsbilvägar som finns. Det kanske är en intressant idé. Men det är också lite skrämmande att konstatera att ministrerns vilja i dagsläget när det gäller att lösa de akuta problem vi har är att skära lite grann och ta lite ytterligare från alla delar av vårt land. Det är inte så lätt att ta något ur en mage som är tom. Det blir bara lite starkare hunger överallt. Det är den situationen vi faktiskt befinner oss i.

Jag beklagar efter den här debatten att ingen vilja finns, inför den tjällossning som jag befärar kommer att bli exceptionell på vårt vägnät, att vara beredd på att detta kommer att kunna inträffa. Men jag hoppas att näringsministern inte uppfattar mig som populist när jag återigen kommer tillbaka i maj månad och talar om hur situationen faktiskt är.

Till de boende i Umgransele finns det heller inga besked att ge, vilket jag tycker är mycket sorgligt. De får förlita sig på att det kommer att fortsätta vara tjäle i backen så att de kan åka på dessa vägar. Sedan får vi väl se, om det blir några sjukfall osv., om det blir helikopter som får ställa upp och hämta dem. Det är, som sagt, det enda alternativet – tyvärr.

Anf. 64 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Låt mig säga något om detta med alternativ. Jag sade att ett alternativ som kan undersökas är att man renoverar bron eller gör en ny bro. Det var vad jag sade. Det alternativet finns självfallet inte i dag, eftersom vägen som sägs här inte är farbar.

Nu tittar Vägverket på denna bro och går igenom den. Jag förutsätter att man vidtar de åtgärder man måste vidta så att den blir framkomlig på ett eller annat sätt. Det är det jag har försökt uttrycka.

Det skulle se ut om jag stod och pekade med handen och sade att nu fixar vi den bron och den bron och den bron. Moderaterna är ju alltid pigga på att hänga in mig i konstitutionsutskottet, och då skulle jag väl få klippkort dit, sitta och hänga där och försvara varför jag tog just den bron och inte den bron. Det är därför vi har ett vägverk med professionellt folk som gör bedömningar och kan avväga och se vad som ska prioriteras just nu. Inte ens med den välvilighet, må vara ofinansierad, som moderaterna visar när de talar om vilka vägar vi ska göra kan vi göra alla vägar och broar på en gång.

Jag tror att den här bron är angelägen. Jag förväntar mig också att Vägverket kommer att hantera detta på det professionella sätt man kan förvänta sig av ett vägverk.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 65 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Catherine Persson har ställt tre frågor till mig som handlar om det framtida stödet till färjenäringen. Frågeställaren vill veta vilka åtgärder som ska vidtas för att trygga svenska sjöjobb, om jag ämnar godta att även arbetsgivarens hemvist ska kunna vara grund för att få del av det framtida sjöfartsstödet samt när jag planerar att återkomma till riksdagen med förslaget till statligt stöd för färjesjöfarten.

Inledningsvis vill jag säga att det är precis så som Catherine Persson skrivit i interpellationen att en interdepartemental arbetsgrupp, under ledning av generaldirektör Anders Lindström, tillsattes av mig våren 2000 med uppgiften att utvärdera det nuvarande sjöfartsstödet, som löper ut vid utgången av 2001. Arbetsgruppen skulle vidare överväga behovet av ett fortsatt sjöfartsstöd samt föreslå hur ett sådant skulle utformas. Denna översyn tog sikte på den samlade svenska handelsflottan, dvs. last- och färjefartyg.

Arbetsgruppen kom fram till slutsatsen att Sverige bör införa ett sjöfartsstöd enligt den s.k. nettomodell för svenskflaggade fartyg som huvudsakligen används i internationell trafik. Denna modell skapar alltså möjligheter att både behålla och stärka den svenska handelsflottan, och därmed tryggas också svenska arbetstillfällen. Detta torde besvara Catherine Perssons fråga vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att säkra svenska sjöjobb.

Bakgrunden till frågeställarens andra fråga är färjerederiet TT-Line AB. Rederiet är ett helägt tyskt dotterbolag som bedriver färjetrafik mellan Trelleborg och Tyskland under Bahamasflagg. Flera av fartygen har svensk besättning och svenska kollektivavtal. Enligt Catherine Persson har rederiet försökt flagga svenskt, men detta har av skatteskal inte genomförts. Då det endast är svenskflaggade fartyg som kan få del av det nya sjöfartsstödet undrar nu Catherine Persson om jag är beredd att utvidga stödförutsättningarna till att också innefatta arbetsgivares hemvist. Det skulle i detta fall innebära att också TT-Line AB kunde ta del av stödet, då bolaget också är registrerat som svenskt aktiebolag.

Ett införande av ett sjöfartsstöd måste ske i enlighet med EU:s statsstödsregler, vars riktlinjer Europeiska kommissionen beslutade om 1997. En grundförutsättning för stödet är då att fartygen seglar under EU-flagg. Mitt svar blir följaktligen att en utvidgning av stödförutsättningarna inte är möjlig då det skulle strida mot EU:s riktlinjer för statsstöd. Emellertid hoppas jag att TT-Line AB i framtiden än en gång kommer att överväga möjligheterna att flagga svenskt, nu när det nya stödsystemet ger möjlighet att konkurrera på likvärdiga villkor.

Den sista frågan, alltså när stödet kan tänkas börja gälla, kan jag i dagsläget inte svara på då frågan fortfarande är under beredning.

Anf. 66 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Först vill jag tacka näringsminister Björn Rosengren för svaret.

Naturligtvis är jag glad att det nu finns ett förslag som innebär att en del svenska sjöjobb har större möjlighet att finnas kvar, dvs. det förslag som arbetsgruppen nu har lagt fram. Detta innebär att en del sjöjobb

*Svar på
interpellationer*

tryggas medan andra direkt hotas. Det rör sig om en del jobb i Helsingborg och, som jag tidigare har beskrivit, ca 500 jobb i Trelleborg och södra Sverige i övrigt.

Jag anser således att näringsministern ytterligare behöver fundera över hur vi kan lösa den här situationen. Det här är faktiskt svenska arbetstagare som alla arbetar hos olika företag men har en konkurrensskillnad på 30–40 %, arbetstagare som trafikerar samma sträcka men med olika konkurrensförutsättningar.

Flera tunga remissinstanser har också föreslagit att knyta stödet till arbetsgivarens hemvist. Då menar näringsministern att det strider mot EU-kommissionens riktlinjer. Det kanske är så att det varit en okunskap om detta hos remissinstanserna. Om det nu är på det sättet undrar jag om näringsministern kan tänka sig någon annan form av särlösning för att trygga dessa 500–600 sjojobb.

I sammanhanget ska jag säga att möjligheten att flagga svenskt verkar vara föga framgångsrik, enligt de kontakter jag har haft. Företaget förde diskussioner med Regeringskansliet redan på den tiden Östros var skatteminister, och det har inte varit en framkomlig väg hittills. Jag vet att rederiet fortfarande för de resonemangen.

Jag vill också förvissa mig om att det inte är ett missförstånd i svaret. Där skriver man att färjerederiet TT-Line AB "är ett helägt tyskt dotterbolag som bedriver färjetrafik". Så är det alltså inte. Färjerederiet heter TT-Line GmbH & Co och är ett tyskt bolag, medan bemanningsföretaget som har hand om personalen är ett svenskt bolag. Det var fel i svaret.

Det har också sagts att utredningen underförstått har menat att situationen som TT-Line AB befinner sig i skulle kunna betraktas som s.k. särskilda skäl efter beslut i rederistödsnämnden. Jag undrar naturligtvis vad näringsministern anser om möjligheterna till den lösningen.

Jag skulle också vilja fråga om näringsministern tycker att det är rimligt att vi genom vissa stöd räddar en del jobb men samtidigt riskerar andra jobb. För mig är det alldeles orimligt att lägga fram förslag som räddar en del jobb och stjälper andra. Jag vill gärna höra näringsministerns syn på detta.

Jag är också intresserad av att få veta om vi är överens om definitionen. Betraktar vi detta som svenska arbetare som är anställda i ett svenskt aktiebolag? De har svenska förhållanden, svenska löner och svensk arbetsrätt. Frågan är ganska komplicerad.

Anf. 67 TOM HEYMAN (m):

Fru talman! Det låter så pretentiöst när man talar om svensk färjenäring och stöd till svensk färjenäring. Det rör sig egentligen om ett enda rederi. Det problem som Catherine Persson tar upp om TT-Line är något helt annat. Då pratar man om stöd till utländska rederier som eventuellt bedriver trafik på Sverige. Det är något helt annat. Talar vi om svensk färjenäring är det fråga om ett enda rederi.

Då undrar jag, fru talman, om näringsministern tycker att det är rätt väg att gå att lösa lönsamhetsproblem i ett enskilt företag genom att bevilja skattefrihet för personalen. Om så är fallet har näringsministern faktiskt öppnat för en helt ny industristödspolitik i Sverige.

Vad säger i så fall näringsministern till alla Sveriges åkare som i dag har hård utlandskonkurrens från danska, polska och holländska åkare?

Vad säger näringsministern till de bussbolag som har kalkylerat fel i sina upphandlingar med landstingen? Och varför ska inte Framfab få stöd, det går ju också dåligt nu för tiden? Kön blir naturligtvis lång.

Vi har tidigare i dag i utskottet diskuterat Posten. Det är klart att skattefrihet för postkassörskor skulle kunna vara en innovation när det gäller att lösa Posten AB:s problem.

Det vore intressant att få höra näringsministerns svar på detta.

Anf. 68 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Om jag får börja med TT-Line kan jag konstatera att det är Bahamasflaggat. Man måste ju ställa sig frågan varför det är på det sättet. Är det av skattetekniska skäl eller vilka skäl är det?

EU:s regler tillåter inte detta. Färjan måste vara EU-flaggad. Varför flaggar de inte in båten under svensk flagga? Varför ska man både ha den Bahamasflaggad och ha del av de nya stöden? Det är ändå en fråga som man måste ställa sig.

Vill man ha stöd genom de nya reglerna när de kommer, anser man att det vore fördelaktigt, ja, då får man väl flagga båten svenskt. Det ska inte vara Bahamasflagg. Så enkelt är det.

Här har man både ett bemanningsbolag som är svenskt och ett rederi som är tyskt. Det blir lite knepigt. Dessutom råkar man ha svensk besättning. Men man har möjlighet att ta del av stödet om man behandlar sig som andra rederier behandlas.

Sedan har vi frågan varför man ska ge sjönäringen stöd. Ja, man kan ställa sig den frågan. Men nu är det så att alla sjönationer gör det. Det är väldigt lätt att lite retoriskt och lite arrogant säga att man också kan ge alla andra stöd. Varför ska inte postkassörskor få lägre skatt? Men sjönäringen är internationell, och den konkurrerar. Ska den kunna konkurrera på lika villkor har vi ansett att det är rimligt att man gör så här.

Anledningen till den uppkomna situationen är att danska folketetinget under våren 2000 utvidgade det danska internationella skeppsregistret så att även färjor mellan danska och utländska hamnar kan inkluderas i registret. Detta medför väsentliga kostnadsfördelar på upp till 30 % genom en svenskflaggad färja. Tyskland har också infört liknande system.

Det betyder alltså att det svenska rederiet konkurrerar med alla dessa rederier, både danska och tyska, innebärande att det är deras konkurrensplan. Det är inte så att de konkurrerar med sig själva och att vi ger någon subvention för att man ska klara sig. Om inte alla andra hade den här subventionen vore det ganska enkelt att hantera detta. Men nu är det så att de har den. Man kan tycka mycket om det, men det är en tradition som har funnits länge, och jag tycker att det är rimligt att svensk sjönäring, även färjetrafiken, ges samma möjligheter som de andra länderna ger sin sjönäring.

Anf. 69 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Det kan tyckas enkelt att byta ut Bahamas flagga mot en svensk flagga. Jag hade varit mycket glad om de hade gjort det. Icke desto mindre diskuterar vi nu 500–600 svenska jobb, som faktiskt står på spel just nu.

Jag vill bara i detta sammanhang, för att det inte ska bli några missförstånd, också säga att det jag pratar om inte enbart är ett rederistöd,

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

utan jag pratar om de svenska jobb som faktiskt är i fara om det här rederistödet införs.

Till Tom Heyman måste jag säga att det handlar om två rederier. Det är Scandlines och TT-Line som trafikerar samma sträcka, och rederierna går inte dåligt.

Däremot kommer de att göra det, eftersom Danmark har en annan situation. Dessutom är det så att både Scandlines och TT-Line kommer att få problem på en del av sina båtar med anledning av det förslag som nu föreligger om ett nytt stöd till färjesjöfarten.

Jag skulle i det sammanhanget återigen vilja fråga: Vad gör vi med de här svenska jobben som det blir problem med på grund av det nya sjöfartsstödet? Och vad gör näringsminister Rosengren för att inom EU arbeta med de här frågorna, så att vi får konkurrensneutrala regler? Det här blir en absurd situation. Man skulle kunna säga att det blir Hela havet stormar. Ett land sätter i gång och sedan måste alla andra länder följa efter. Det blir ingen konkurrensneutralitet mellan rederierna, och det blir en röra när det gäller vilka arbeten som får stöd och vilka som inte får stöd.

När det gäller annan näringsverksamhet brukar inte nationaliteten vara avgörande för om man får stöd eller inte. Då skulle jag vilja fråga varför man i det här avseendet inte kan fundera på en annan typ av sår- lösning. Det är faktiskt svenska jobb som är i fara just nu.

Anf. 70 TOM HEYMAN (m):

Fru talman! Jag sade förut att det bara finns ett rederi. Det finns ett rederi. Den svenska delen av Scandlines ägs av Stena Line och det är bara Stena Line som finns i Sverige på detta område.

Nu skyller alla på Danmark för att de infört det här systemet. Men har näringsministern frågat de danska kollegerna när han pratat med dem? De skyller i sin tur på Tyskland. Men Tyskland har nästan inga färjor alls, bortsett från TT-Line. Det finns framför allt ingen konkurrens mellan danskar och tyskar i trafiken mellan Danmark och Tyskland. Den stora trafiken där domineras av tysk-danska Scandlines som ägs av respektive stater. Den stora danska trafiken på Nordsjön har över huvud taget ingen konkurrens från tysk sida. Ni har blivit lurade, herr minister.

Jag har alltid uppfattat att en grundbult i den socialdemokratiska skattepolitiken är en solidarisk skatteförmåga. Jag är lite ovan att stå här som moderat riksdagsman och påminna socialdemokrater om att det inte är fråga om solidaritetskrav. Att dela ut skatteförläningar är något som forna tiders kungar ägnade sig åt.

Anf. 71 CLAES-GÖRAN BRANDIN (s):

Fru talman! Det är klart att det kittlar i fingrarna när Tom Heyman anmäler sig till debatten för att debattera sjöfart. Det är även för mig ett intressant ämne.

Jag hade inte tänkt att gå in i debatten, för det här rör egentligen något helt annat än det vi fattade beslut om så sent som för några månader sedan. Men jag måste ändå göra det. Tom Heyman kör med samma saker som han har gjort tidigare. Jag tror att Tom Heyman snart är ensam på arenan om att driva dessa frågor. Så sent som förra veckan var det en moderat riksdagsman som skrev en debattartikel i Göteborgstidningen

och i Lysekilsposten om att något måste göras för den svenska sjöfarten. Moderata kommunpolitiker runtom i landet där det finns sjöfart har talat om att de inte delar den här uppfattningen utan att något måste göras för svensk sjöfart i den situation svensk sjöfart i dag befinner sig i.

Jag ska erkänna att även för mig som socialdemokrat känns det inte bra att vi ska tvingas att subventionera svensk sjöfart. Men i den situation som sjöfarten befinner sig i i dag – statsrådet Rosengren har på ett bra sätt redogjort för varför vi är tvingade till detta – måste vi vara med. Men sedan blandar man in t.ex. åkerinäringen, Framfab osv. Det finns i dag regler för hur sådan verksamhet får subventioneras. Vi har möjligheter att göra det för sjöfarten.

När jag ändå har möjlighet att få vara med i debatten vill jag ställa en fråga till statsrådet. Riksdagen fattade enligt min tolkning ett enhälligt beslut – det skedde ingen votering i kammaren när ärendet behandlades – om tillkännagivandet om svensk sjöfart. Beslutet innebar att ett stöd ska införas den 1 juli i år. Det har kommit ganska plötsligt. Hur ser utsikterna ut för svenska sjömän, i dag anställda på svenska båtar, att på det viset kunna få ett stöd redan från den 1 juli, som jag påstår att en enig riksdag har fattat beslut om i kammaren?

Anf. 72 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Statsstödsreglerna ger inte möjlighet till detta för TT-Line. Jag tycker att det är olyckligt att den intra-europeiska färjenäringen, som i hög grad arbetar på en homogen marknad med i stort sett liknande kostnader för arbetskraften, numera har blivit föremål för statliga stödinsatser. Regeringen kommer därför att arbeta med EU för att snarast få en ändring till stånd, så att denna typ av statsstöd på sikt ska kunna avvecklas. Det gäller alla former av sådant stöd. Andra har dessa stöd. Vi måste då ändå försöka upprätthålla samma konkurrensmöjligheter för svensk sjöfart.

Det är spännande att lyssna på Tom Heyman. Tom Heyman är som Don Quijote. Han slåss mot väderkvarnar. Jag tror att Tom Heyman har svårt att få stöd bland sina partikamrater i denna fråga. Här är vi nog ganska överens om att detta är rätt väg att gå. Vi är också överens om att vi måste hantera frågan så att vi agerar på liknande sätt inom EU.

Den sista frågan gällde när. Stödet kommer att bli av. Frågan är när. Ett diplomatiskt svar på detta är att frågan bereds inom Regeringskansliet.

Anf. 73 CATHERINE PERSSON (s):

Fru talman! Jag delar näringsministerns uppfattning om att stöden på sikt är av ondo, men att vi på kort sikt måste se till vad som händer på sjöfartsmarknaden i övrigt. Just nu är när-frågan inte helt ointressant för Trelleborgs del. Ju längre tid detta tar, desto mer tid har man att fundera på särlösningar för just TT-Line. Det är verkligen dubbla lojaliteter.

Jag hoppas att näringsministern funderar på särlösningar. Det handlar om 500–600 jobb i Trelleborg och i södra Sverige. Trelleborgs hamn är Sveriges näst största hamn. Det passerar en ansenlig mängd gods i Trelleborg. Jag har inget emot att tyska arbetare hanterar godset, men det skulle vara ganska horribelt att det inte är en enda svensk som hanterar godset, med tanke på att en tredjedel av Sveriges export går genom Trel-

leborgs hamn. Det skulle alltså inte vara en enda svensk arbetare som på sikt skulle få del av detta.

Jag hoppas att näringsministern allvarligt funderar på detta. Det här innebär att en del kan mista sina jobb. Det här är naturligtvis en fråga med stor dignitet för TT-Line AB, Trelleborgs hamn och Trelleborgs kommun, men det här är också en nationell fråga eftersom en anseelig mängd exportgods går över Trelleborgs hamn. Jag hade gärna sett att en del av dem som arbetar med detta även i framtiden skulle vara svenska arbetare.

Anf. 74 CLAES-GÖRAN BRANDIN (s):

Fru talman! Jag tackar näringsministern för svaret. Jag hoppas innerligt att frågan bereds på ett sätt som är till gagn för de svenska sjömännen och att vi på det sättet kan konkurrera med de andra ländernas sjöfart.

En av de första sjöfartsdebatterna jag hade med Tom Heyman i kam-maren utmynnade i att vi skulle vara tvingade att stå i Göteborgs hamn och vinka av den svenska sjöfarten. Jag hoppas att jag inte ska behöva vara med i en sådan avvinkning. Jag hoppas innerligt att inte heller Tom Heyman ska behöva vara det. Tack för denna debatt!

Anf. 75 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Alltfler fartyg flaggas in i Sverige. Det förslag som ligger på riksdagens bord, som vi har berett inom Regeringskansliet, kommer med all sannolikhet att leda till att vi kommer att få se en stabil utveckling för svensk sjöfart, innebärande att alltfler båtar kommer att flaggas in. Det sker redan i dag med det stöd vi har.

Jag är inte emot detta när det gäller TT-Line. Det blir lite besynnerligt om s.k. tandläkarbolag ska tillåtas, dvs. att hål fylls i då och då för att få ut maximala fördelar. Det kan inte vara rimligt att färjorna är Bahamas-flaggade, sedan är det ett tyskt bolag som äger dem och sedan är det ett svenskt bemanningsföretag som bemannar dem. Om man är så angelägen att få stödet får man väl rätta in sig så att man bygger upp en struktur som tillåts av EU:s statsstödsregler. Dem kan jag inte ändra på. De är som de är. Det är de just för att det inte ska uppstå osund konkurrens. Jag förstår problemet. Jag förstår att det här handlar om många anställda. Men man kan inte begära att den svenska regeringen ska komma med speciella lösningar. Det kan regeringen inte göra. Vi kan inte förändra de statsstödsregler som finns.

Jag förstår problemen, men rederiet bör också tänka över sin situation.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 2000/01:307 om infrastrukturen i syd-östra Sverige

Anf. 76 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Willy Söderdahl har frågat mig

- för det första vad regeringen avser att vidta för åtgärder vad gäller infrastrukturen för att stärka den positiva utvecklingen i sydöstra Sverige och
- för det andra om jag kommer att verka för att de satsningar som görs också blir långsiktigt hållbara.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

Jag gläds åt den positiva utvecklingen i sydöstra Sverige, som också bidrar till den starka nationella tillväxten.

Väl fungerande transporter är en av flera viktiga förutsättningar för hållbar tillväxt och utveckling. En väl fungerande transportinfrastruktur kräver dels att man bevarar och säkerställer funktionen hos de system vi har, dels att man utvecklar transportinfrastrukturen. Vid utveckling är det väsentligt att utgå från de problem vi har i dag och kan förväntas få i framtiden. Olika lösningar på problemen måste undersökas och vägas mot varandra för att man ska kunna komma fram till en rimlig prioritering av vad som bör göras. I avvägningen tar man hänsyn till att transportströmmarna i såväl sydöstra Sverige som resten av landet förändras kontinuerligt som en följd av t.ex. strukturomvandling i näringslivet och förändrade befolkningsmönster.

För närvarande prioriterar regeringen att upprätthålla en fortsatt god järnvägsstandard och att säkerställa och bevara nuvarande väginfrastruktur. De goda tiderna har gjort att trafiken ökar och att mer medel krävs för att upprätthålla systemen. Med tanke på svårigheterna att uppnå trafiksäkerhetsmålen prioriteras också riktade trafiksäkerhetsåtgärder. Vad gäller järnvägsutveckling prioriteras höjd bärighet och utökad lastprofil för godstrafiken på järnväg. Dessutom skapas förutsättningar för ett samverkande och effektivt tågssystem i södra Sverige och på Själland. Förbedelser för elektrifiering av Blekinge kustbana pågår så att elektrifieringen kan startas år 2004.

Det är också väsentligt att inriktningen på längre sikt är klar. Regeringen förbereder för närvarande en proposition om inriktning av utveckling av transportsystemet som ska presenteras i höst. Utgångspunkten är att transportsystemet ska skapa förutsättningar för utveckling mot en långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Det slogs fast redan i det transportpolitiska beslutet år 1998. Det innebär att transportinfrastrukturen ska utvecklas så att den bidrar till ett socialt, kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart transportsystem. Jag ser det som en central uppgift i det pågående arbetet med propositionen att hitta arbetssätt och lösningar som leder i riktning mot ett långsiktigt hållbart transportsystem. I övrigt vill jag inte föregripa de förslag som kommer att presenteras i september.

Anf. 77 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka för svaret. Det är lätt att ställa sig bakom mycket av det som sägs, kanske därför att svaret är mycket allmänt hållet. Jag har också förståelse för att det kan vara svårt att ta ut delar av den infrastrukturproposition som vi väntar på. Jag delar regeringens uppfattning att det ska vara högst prioriterat ”att upprätthålla en fortsatt god järnvägsstandard och att säkerställa och bevara nuvarande väginfrastruktur”. Däremot skulle jag gärna vilja se en mycket tydligare

inriktning mot ekologiskt hållbar utveckling vad gäller nyinvesteringarna.

Att jag tar upp frågan på detta sätt beror på att jag inte är riktigt säker på hur regeringen har tänkt och vad det faktiskt innebär med den ökande handeln i Östersjön. Var ska de ökande godsströmmarna gå? Vill vi och kan vi styra dem? Jag menar att vi kan det. Och ska det vara långsiktigt hållbart är det järnvägarna som gäller.

I stället för att leda strömmarna via Malmö–Köpenhamn, med den trängsel som det innebär i såväl Skåne som Danmark och norra Tyskland, kan vi leda av den trafik från södra stambanan som ska till östra Europa redan i Alvesta eller Älmhult.

För att den möjligheten ska finnas måste man, precis som regeringen anger, ”upprätthålla en fortsatt god järnvägsstandard” och se till att den befintliga och elektrifierade bana som finns mellan Karlskrona och Alvesta rustas upp.

Det finns dessutom en mycket bra järnväg mellan Olofström och Älmhult – en av de banor i Sverige där man i dag transporterar mest gods – men det saknas ungefär en mil för en förbindelse med Blekinge kustbana och Karlshamns och Sölvesborgs hamnar. Denna felande länk går under arbetsnamnet Sydostlänken, som jag förmodar att näringsministern väl känner till.

Om man inte är framsynt och ger tydliga signaler till marknaden om vilket transportsätt man vill prioritera kan investeringarna försenas eller det kan göras felaktiga investeringar. Marknaden kommer också att bygga upp sitt system efter den befintliga infrastruktur som finns. I sydöstra Sveriges fall handlar det i dag nästan uteslutande om vägtrafik. Därför är jag glad för att näringsministern, som ett första steg, ger ett klart besked om elektrifieringen av Blekinge kustbana.

En elektrifierad kustbana, en upprustad bana mellan Karlskrona och Alvesta och en nybyggnad av Sydostlänken är en framtidsinriktad satsning som är såväl ekonomiskt som ekologiskt hållbar.

Jag undrar om näringsministern delar min uppfattning att det finns möjligheter att på ett effektivt sätt avlasta dagens vägar och ansträngda järnvägssträckor med den satsning som jag här har beskrivit och samtidigt ge marknaden en tydlig signal om vilken inriktning regeringen har för infrastrukturen i södra Sverige.

Anf. 78 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! När det gäller många av de frågeställningar som togs upp här och de olika projekten på järnvägsnätet vill jag bara hänvisa till det propositionsarbete som pågår, där min ambition är att vi ska lägga väldigt mycket pengar just på järnväg framdeles. Jag delar den uppfattningen.

Vi har ju också här ett europeiskt problem, och det har att göra med att vi i Sverige har avreglerat järnvägen och har en något monopolistisk och relativt bra järnväg. Vi har Banverket som en statlig myndighet som hanterar själva järnvägen, och vi har öppet för aktörer att upphandla med utgångspunkt i att det inte är lönsamhet.

I övriga Europa är förhållandet det att exempelvis i Tyskland är banavgiften tio gånger högre än i Sverige. I Frankrike är det inte så lätt att köra tåg med gods direkt från Sverige, utan det är en massa hinder.

Därav följer att om vi ska öka järnvägstrafiken i Sverige, och framför allt öka den när det gäller möjligheten att ha den som alternativ till tunga lastbilar, måste vi få en öppning när det gäller järnvägen, eller om man så vill en avreglering eller en liberalisering av järnvägen i övriga Europa. Det är någonting som vi arbetar för och som jag själv arbetar för som ordförande i transportministerrådet.

Jag brukar ta Älvsbyhus som exempel. De gör sina hus i Älvsbyn i Norrbotten, och husen ska sedan färdas söderut. Om de ska köra sina hus till Spanien och Portugal eller sälja dem i Tyskland är det klart att de väljer tunga lastbilar, därför att det blir för dyrt och för krångligt med järnvägen.

Vad vi ser i Europa är en utveckling där alltfler tar lastbilar som alternativ. De ökar kraftigt, och järnvägstransporterna minskar. Det är allvarligt, men det kan bara lösas inom ramen för EU. Det är någonting som vi jobbar med.

Man kan också konstatera att järnvägstrafiken har ökat kraftigt i Sverige när det gäller persontrafiken, och det är glädjande. Den har ökat så kraftigt att SJ ibland inte hinner med att ta fram materiel, som vagnar och liknande. Det har att göra med att det är relativt höga bensinpriser och att SJ och många andra tågoperatörer i dag erbjuder väldigt goda alternativ och relativt prisvärda transporter. Det gör nu att vi ser en kraftig ökning, och det är någonting som vi måste stimulera så att vi inte får ett stopp på detta på grund av att infrastrukturen inte räcker till.

Jag delar uppfattningen att järnvägen är ett av våra viktigaste transportmedel, när det gäller både persontransporter och godstransporter.

Anf. 79 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Tack för det! Jag känner väl till de problem som näringsministern beskriver. Eftersom jag sitter i EU-nämnden har jag hört några gånger om problemen i Tyskland och Frankrike och på andra ställen. Jag vet också att det pågår ett arbete inom EU för att man ska komma fram på den här vägen.

Jag ser det också som ett stort problem att det är lastbilstrafiken som ökar i första hand. Det är ju den som vi ser nere hos oss också. Nu vet jag att det finns förslag om kombitrafik och annat för att lösa det här. Även om lastbilarna måste köra i andra delar av Europa skulle de alltså, när de kommer hit med båt, kunna komma över i en kombitrafik.

Jag väljer ändå att tolka ministerns svar så att regeringen har en positiv inställning till de här förslagen och kommer att pröva dem i samband med infrastrukturpropositionen.

Men för att fortsätta med godstrafiken i norra Europa kan jag säga att ytterligare ett argument är den ökande transittrafiken från Östeuropa som går via sydöstra Sveriges hamnar och då Blekingehamnarna, som jag känner till. Man finner att denna väg är smidigare för transporterna till våra nordiska grannländer. Mycket av trafiken till Danmark och Norge, framför allt, går här emellan.

Jag funderar på om regeringen har tillgång till andra länders mätningar och framtidsscenarier när det gäller deras trafikströmmar. Hur bedömer de var deras trafikströmmar ska gå? Vägs detta i så fall in i bedömningarna i den proposition som kommer framöver?

Anf. 80 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Vi har självklart mycket god kunskap om vad som sker i våra grannländer när det gäller transporterna. Om vi tittar söderut över Sverige ser vi att transporterna ökar kraftigt – det ska sägas. Men jag har tänkt mig en proposition som utgår från att vi har korridorer, dvs. att vi har transportsystem som är nationella och som också är bedömda med utgångspunkt från hur de här korridorerna verkar och kommer till i vår omvärld. Det tror jag måste vara en grund i en infrastrukturproposition, dvs. att vi har korridorer – jag ska inte använda ordet ”stråk”.

Man kan ju tänka sig att de här korridorerna finns från Malmö till Göteborg, från Göteborg till Malmö, från Göteborg till Stockholm. Man kan tänka sig att de går från Stockholm till Luleå. Sedan har de sina hamnar där de går ut till andra delar i världen eller, i det här fallet, andra delar i Europa. Det tror jag är naturliga korridorer. Vi har väg 45 som går från Göteborg och norrut som faktiskt också är en korridor. Detta tror jag ska vara utgångspunkten i en sådan här proposition. Och sedan har vi alla andra vägar som vi diskuterade tidigare i dag, enskilda vägar som också måste hanteras. Inte minst järnvägen är en del av de här korridorerna. Det är väl ungefär vad jag kan säga.

Anf. 81 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Det jag menar och har tagit upp tidigare är att det blir så trångt i en del av de korridorer som näringsministern tar upp. Då söker man sig automatiskt nya vägar. En av de här nya vägarna går just över sydöstra Sverige. Då får vi möta det på något vis.

Näringsministern tog upp persontrafiken. Jag ska anknyta till den också. Jag kan försäkra näringsministern om att det finns ett mycket stort engagemang för infrastrukturfrågorna i sydöstra Sverige. När man ligger lite vid sidan om allfarvägen är kanske den regionala trafiken väldigt viktig. Engagemanget gäller E 22 som har flera brister vad gäller trafiksäkerhet och i vissa fall framkomlighet. Och det gäller bredband och datakommunikation, som vi inte har avhandlat här i dag, men inom det området tas det många initiativ och det forskas just i sydöstra Sverige, i Blekinge och Småland.

Länstrafiken tror på en järnvägsutveckling och har valt att beställa elektrifierade tåg i och med det löfte som näringsministern har gett här.

Jag kommer från Blekinge, och mina resor mellan Stockholm och Sölvesborg går till 90 % med tåg. Det är bekvämt, och det fungerar nästan alltid bra. Jag tycker att SJ och Banverket ska få ett erkännande för det. Men för dem som bor i östra delen av Blekinge är det inte riktigt lika enkelt. Jag tror att näringsministern har fått motta både brev och annat från Karlskrona och Ronneby. Jag hoppas att näringsministern tar det här på allvar. Det har alltså, som vi inledde med, blivit en tillväxtregion här nere som har vuxit fram genom att man har tagit vara på den kunskap som har funnits och finns i den gamla tillverkningsindustrin och kombinerat den med nya tankar och en positiv inställning. En sådan utveckling ställer alltså ännu högre krav på en modern infrastruktur. Det gäller såväl gods som personer.

Anf. 82 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Låt mig säga att Blekinge och Småland självklart också måste spela en viktig roll i vår infrastruktur och i vår modernisering av infrastrukturen. Jag har inte velat undanta dem, men det är sådant som vi också får återkomma till när vi ska titta på den här infrastrukturpropositionen. Men jag tycker att grunden för den ändå måste vara de här korridorerna. Det ska vara en koppling till hamnar och en koppling till hur varor, inte minst, går från olika ställen i Sverige till andra hamnar och andra ställen inte minst ute i Europa och Östersjöområdet och även västerut.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

15 § Svar på interpellation 2000/01:308 om kraftledningars placering

Anf. 83 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Willy Söderdahl har frågat mig för det första om regeringen avser vidta några åtgärder för att få till stånd en skärpning av reglerna och gränsvärdena vad gäller befintliga kraftledningar.

För det andra har han frågat mig om regeringen avser vidta några åtgärder så att förlängning av koncession likställs med nyetablering.

Och för det tredje har han frågat mig om regeringen avser vidta några åtgärder för att säkerställa att nya tillstånd hinner beviljas innan den gamla koncessionen går ut.

Låt mig börja med att klargöra att en elektrisk starkströmsledning inte får byggas eller användas utan tillstånd, s.k. nätkoncession, av regeringen. Nätkoncessioner får meddelas endast om ledningen är lämplig från allmän synpunkt. Regeringen beviljar nätkoncession och får förena koncessionen med dels de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen, dels de villkor som behövs av säkerhetsskäl eller för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter.

Sedan lång tid tillbaka pågår det både i Sverige och utomlands en omfattande forskning för att utröna om exponering för elektriska och magnetiska fält medför någon skadlig påverkan på människor och djur. Trots denna forskning har enighet inte kunnat uppnås om tolkningen av resultaten.

De fem centrala myndigheterna Arbetarskyddsstyrelsen, Boverket, Elsäkerhetsverket, Socialstyrelsen och Statens strålskyddsinstitut har sagt sig vara eniga om att de forskningsresultat som presenterats inte motiverar eller ger underlag för några gränsvärden för lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Myndigheterna rekommenderar en försiktighetsprincip som baseras främst på att cancerrisker inte kan uteslutas. Försiktighetsprincipen innebär att man bör sträva efter att minska fält som avvikar starkt från vad som kan anses normalt i den aktuella miljön förutsatt att åtgärder kan vidtas till rimliga kostnader och konsekvenser i övrigt. När det gäller nya elanläggningar, apparater och byggnader bör man redan vid planeringen sträva efter att utforma och placera dessa så att exponering begränsas.

Regeringen har i december 1996 gett Rådet för arbetslivsforskning i uppdrag att kartlägga och utvärdera forskningsresultat inom området elkänslighet och hälsorisker av elektriska och magnetiska fält. Uppdraget redovisades hösten 2000. Efter genomgång av tillgängliga forskningsresultat och av ett antal internationella utredningar konstateras bl.a. att det fortfarande finns ett visst vetenskapligt stöd för den försiktighetsstrategi som rekommenderats av de fem svenska myndigheterna, men att sådant vetenskapligt stöd saknas för en utvidgning av försiktighetsstrategin till andra frekvensområden.

Regeringen tar frågor rörande eventuella hälsoeffekter av exponering för elektriska och magnetiska fält på stort allvar och följer noga utvecklingen på området.

Vid förlängningar av nätkoncessioner, som normalt löper på 25 eller 40 år, är det rimligt att det görs en förnyad prövning i enlighet med gällande regler. Därför likställs en förlängning av nätkoncession för starkströmsledningar redan i dag med en nyetablering. En ansökan om förlängning av giltighetstiden för nätkoncessioner prövas alltså på samma sätt som när det gäller en ansökan om ny nätkoncession.

Det är naturligtvis viktigt att pröva frågan om förlängning av giltighetstiden för en nätkoncession innan giltighetstiden går ut.

Det framgår därför klart och tydligt i ellagen att en ansökan om förlängning av giltighetstiden för en nätkoncession ska ske senast två år före koncessionstidens utgång.

Det är naturligtvis inte bra om det förekommer att nätföretag slarvar med tidsgränsen på två år och jag kan bara hoppas att detta inte är någon praxis bland nätföretag.

Skulle nätföretag konsekvent bryta mot reglerna finns det skäl att skärpa tillsynen, så att nätföretagen kommer in med ansökan i god tid.

Anf. 84 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Jag vill tacka för svaret. Även i denna fråga finns en stor del samstämmighet i vår syn på de problem som kan förknippas med placeringen av kraftledningar. Ministern säger i sitt svar: "Regeringen tar frågor rörande eventuella hälsoeffekter av exponering för elektriska och magnetiska fält på stort allvar och följer noga utvecklingen på området." Det är bra.

Jag tolkar ändå svaret som att regeringen i dag inte är beredd att skärpa regler och fastställa gränsvärden. Jag kan inte heller med hjälp av helt entydiga forskningsresultat säga att det måste göras, även om det finns flera resultat som pekar i den riktningen. Vi vet alltså inte. Men om vi ska lära av historien måste vi göra någonting.

Varför brottas vi då med problemet i dag? Jag har en skrift från Elforsk där det sägs följande: "Forskare inom området elektromagnetism är numera överens om att extremt lågfrekventa elektriska och magnetiska fält påverkar biologiska system. Denna uppfattning rådde inte för 10–15 år sedan." Det är ett exempel på ny kunskap. Reglerna var inte tillräckligt hårda på 60- och 70-talen. För att inte göra om samma misstag är det befogat med en skärpning av reglerna.

Så till den andra frågan, huruvida en förlängning av koncessioner ska likställas med nyetablering. Jag är mycket nöjd med näringsministerns klara ställningstagande i den frågan. Det måste betyda att om en kraft-

ledning i dag går genom ett bostadsområde och ett nätföretag inte hade tillåtits göra en nyetablering på samma plats, då ska den befintliga ledningen flyttas. Det är bra.

Jag förutsätter att Energimyndigheten, som väl är den myndighet som beviljar en eventuell förlängning, intar samma klara hållning som näringsministern.

Jag ska återkomma till min tredje fråga så småningom. Jag undrar för det första om näringsministern delar min uppfattning att vi ska lära av historien och att det då är bättre med något för hårda krav än för låga krav, så att vi inte hamnar i samma sits igen. För det andra: Kan man förutsätta att Energimyndigheten följer näringsministerns klara ställningstagande i svaret: ”därför likställs en förlängning av en starkströmsledning redan i dag med en nyetablering”?

Anf. 85 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Självklart ska man lära av historien. Därför tillämpar vi en försiktighetsprincip, trots att vi inte vet eller har en vetenskaplig entydig grund för att det finns risker. Det gör man på ett bra sätt. Man tillämpar ellagen. Jag finner inte någon anledning att i dag säga att man ska skärpa de regler vi har.

Rent tekniskt går det att ersätta kraftledningar ovan jord med kablar i marken. Det är tekniskt möjligt. Men det är också förenat med kostnader. Jag tror att vi framdeles kommer att få se en förändring i skötseln av nätverksamheten. Vi har haft många problem med strömvabrott på grund av att elnätet har varit dåligt. Man har sparat på beredskapsresurser för att åtgärda det. Det finns intressen när det gäller strålning och försiktighetsprincipen. Det finns också intresse för en annan hantering av nätet av andra skäl. De skälen kan förenas. Jag tycker att man hanterar detta bra. Man utgår från försiktighetsprincipen.

Anf. 86 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Det är bra att vi ska lära av historien. Det är som näringsministern säger, vi vet inte riktigt. Ingen sida kan bevisa om det är farligt eller ofarligt. Därför ska vi utnyttja försiktighetsprincipen.

Jag menar fortfarande att strängare regler och eventuellt gränsvärden hade varit bättre av såväl hälsoskäl som ekonomiska skäl. Vi borde sätta upp klara gränsvärden så att man vet vad man har att hålla sig till. Det kostar också att ha folk som är oroliga.

I dag finns platser med de problem som jag har beskrivit. Oron kostar. Den är ett gissel för folk. Jag har blivit kontaktad av människor i Sölvesborg, Karlskrona, Lund och Södra Sandby. Antagligen finns det ytterligare ett hundratal platser där kraftledningarna går intill bostadshus, skolor osv., som vi byggde på 60- och 70-talen. De står sig slätt mot nätföretagen. De vill ha vår hjälp. De sänder sina frågor till myndigheter och till oss politiker. De menar att det är vi som kan ge dem hjälp.

Näringsministern säger att det kan bli en minskning i samband med att man ändå bygger om av andra skäl. Det är väl bra att man tar tillfällena i akt och verkligen gör det.

Näringsministern har citerat ur en broschyr från de statliga myndigheterna. Där står, under försiktighetsprincipen: ”Det övergripande syftet med försiktighetsprincipen är att på sikt reducera exponeringen för mag-

netfält i vår omgivning för att minska risken att människor eventuellt kan skadas.” Om vi ska reducera den risk som redan finns måste vi ge människor ett verktyg, så att de kan säga: Detta är farligt, och nu ska exponeringen reduceras. Alltså ska ledningen flyttas eller tas bort på något vis. Ett sådant förtroende hade varit en bra åtgärd, både ekonomiskt och ur hälsosynpunkt.

Anf. 87 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Låt mig bara göra konstaterandet att EU:s regler om begränsning av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält, som fastställdes som rådets rekommendation den 12 juni 1999, är mycket svagare och vagare än de regler och nivåer som vi utgår från här i Sverige. Därför menar jag att vi sett mot vår omvärld hanterar dessa frågor med allvar och seriöst med försiktighetsprincipen.

Om det sedan skulle visa sig att det finns kraftledningar som ligger över boende, skolor och liknande får vi väl alltid föra en diskussion om detta. Men att nu införa speciella regler som skulle tvinga fram någonting tror jag inte är möjligt. Jag har inte heller för avsikt att göra det, utan det är försiktighetsprincipen som får gälla och som de här myndigheterna nu har tagit fram och ställt sig bakom.

Anf. 88 WILLY SÖDERDAHL (v):

Fru talman! Jag vet att EU:s regler är svagare. Det har jag noga kollat i samband med att vi hade frågan uppe i EU-nämnden. Det är bra att vi ligger före där.

Näringsministern säger att om kraftledningar ligger över bostäder och skolor måste vi ta upp en diskussion. Det är just den diskussionen som pågår ute i landet på så många ställen.

Min tredje fråga gällde de ansökningar från företag som lämnas in så sent eller som är så ofullständiga att inga nya beslut kan ges före en befintlig koncessions utgång. Statsrådet säger i sitt svar att om ett nätföretag konsekvent bryter mot reglerna finns det skäl att skärpa tillsynen. Men vad jag har förstått finns det inga möjligheter att sätta kraft bakom orden. Ska de här företagen ta rättelse fordras det nog möjligheter till ekonomiska sanktioner. Annars tror jag inte att man rår på dem.

Jag var i kontakt med Energimyndigheten och fick då veta – det är en grov uppskattning som någon där gjorde – att det i dag finns ett sjuttioal årenden där koncessionen har gått ut och ingen ny har beviljats. Av dessa står Sydkraft för 40–50 årenden och Svenska Kraftnät för 20–30 årenden. Om nu dessa siffror visar sig vara riktiga, anser då näringsministern att det finns skäl att skärpa tillsynen och t.o.m. införa sanktionsmöjligheter för att kunna sätta kraft bakom orden?

Anf. 89 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! För närvarande utreder Elnätsutredningen möjligheten att tillämpa någon form av tvångsförvaltning när nätföretag i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt ellagen. Jag tycker att man även här måste lägga in försiktighetsprincipen.

Utredningen kommer att presentera sina förslag i september. Innan utredningen har presenterat sina förslag och de har gått på remiss etc. kan

jag inte ta ställning, utan jag får avvakta denna utredning och remissbehandling.

Men än en gång vill jag kort säga att här handlar det om försiktighetsprincipen. Eftersom det är så disparat vad forskningen säger inom det här området, är det försiktighetsprincipen som gäller. Jag förutsätter att man hanterar frågorna så även när man beviljar koncession osv.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

16 § Svar på interpellation 2000/01:276 om skolplikten

Anf. 90 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Fru talman! Sten Tolgfors har frågat om jag är beredd att avskaffa skolplikten och i stället införa en individuell kunskapsrätt.

Sten Tolgfors tolkar skolplikten som att barn ska vistas i en viss lokal i nio år. Givetvis innebär skolplikten en skyldighet att delta i den utbildningsverksamhet som anordnas. Men skolplikten motsvaras också av en rätt att få utbildning i det offentliga skolväsendet. Detta framgår tydligt av 3 kap.1 § skollagen. Barn har alltså rätt att vistas i en lärande miljö i minst nio år – i praktiken 13 år eftersom de allra flesta deltar i utbildning från förskoleklass t.o.m. gymnasieskola. Stat, kommun, skolläda-re och lärare har ett ansvar och en skyldighet att skapa så goda förutsättningar som möjligt för varje barn att lära sig så mycket som möjligt under den tiden.

Jag inser symbolvärdet i att framhålla rätten till utbildning och inte skyldigheten att gå i skolan. Min uppfattning är dock att en sådan förändring i lagstiftningen inte skulle påverka skolans möjligheter att ge alla barn en god utbildning. Vi får heller inte glömma att skyldigheten att gå i skolan kan vara till gagn för vissa barn.

Flexibiliteten i den tid som erbjuds eleverna i grundskolan finns redan i dag. I skolor som arbetar med åldersblandade grupper eller med utvecklad integration mellan förskoleklass och skola upplevs detta som ganska odramatiskt av elever, föräldrar och personal. Många kommuner arbetar mycket aktivt t.ex. med att erbjuda möjligheten till ett extra skolår någonstans under den första delen av skolgången för elever som behöver mer tid för att nå målen.

Elever har också rätt att fullfölja sin utbildning i grundskolan ytterligare två år efter det att skolplikten upphört, om målen inte uppnåtts. I praktiken är det dock vanligare att dessa elever går vidare till gymnasieskolan och fullgör sin grundskoleutbildning inom ramen för ett individuellt program.

Sten Tolgfors nämner också de elever som når målen snabbare än sina kamrater. Det är självklart att alla barn har rätt att utvecklas och få stimulans och utmaningar på sin nivå. Målen att sträva mot i läroplanen och kursplanerna är så högt ställda att det finns utrymme för alla elever att utvecklas inom grundskolans ramar. Behöver läraren hämta kunskapsstoff och material från gymnasieskolan är det inget som hindrar detta.

Jag anser att alla barn ska få utveckla alla sina förmågor i samspel med andra. Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det år eleven fyller 16 år. Den kan dock enligt 3 kap. 10 § skollagen upphöra dessför-

innan om eleven tillfredsställande slutfört högsta årskursen i grundskolan eller visar sig ha motsvarande kunskaper vid en särskild prövning. I 6 kap. 5 § grundskoleförordningen, 1994:1194, finns även bestämmelser om möjligheter till snabbare uppflyttning mellan årskurserna.

Jag menar alltså att det finns goda möjligheter redan i dag att anpassa tiden i grundskolan till olika elevers behov. Intresset för den pågående försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan är ett konkret bevis för att lärare och skolledare är medvetna om tidens betydelse för inläring och utveckling. Kommuner och skolor välkomnar möjligheten att nu få disponera även timplanen som en resurs för att skapa en så bra lärmiljö som möjligt för alla elever utifrån vars och ens förutsättningar. Många använder sig av olika typer av individuell studieplanering för eleverna som stöd i detta arbete.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att någon förändring av bestämmelserna om skolplikten och rätten till utbildning inte är aktuell för närvarande, eftersom skolplikten redan i dag motsvaras av en rätt till utbildning.

Anf. 91 STEN TOLGFORS (m):

Fru talman! I en målstyrd skola måste kunskapsmålen vara det styrande. På vilket sätt skolan arbetar, vem som driver den, vilken pedagogisk inriktning den har eller exakt hur lång tid det tar att nå kunskapsmålen är av underordnad betydelse. Det viktiga är att alla barn ges möjlighet att nå och att de verkligen når kunskapsmålen. Ingen ska behöva lämna grundskolan med bristande kunskaper.

Men visst, grundkunskaper är nödvändiga för alla barn att ta till sig för att man ska klara sig bra senare i livet. Skolan klarar inte i dag att ge alla barn de erforderliga grundkunskaperna. Resultaten är inte tillräckligt bra.

24,3 % av niorna klarade inte målen i ett eller flera obligatoriska ämnen våren 2000. Det var en ökning från 22,7 % 1999, vilket i sin tur var en ökning från 20,4 % 1998. Skolans resultat har alltså blivit sämre år för år.

1,2 % av eleverna nådde inte målen i något ämne, och den andelen växer med någon tiondel för varje år. Det är fler pojkar än flickor som inte når målen. Värt att notera är att resultaten genomgående är bättre i friskolor än i den kommunala skolan.

Av eleverna i årskurs ett på gymnasiet var det 15 % hösten 1999 som gick på individuellt program. Hälften kom direkt från grundskolan. Av de 8 000 som kom direkt från grundskolan var det 83 % som saknade betyg i minst två ämnen. Sammanlagt gick förra året över 17 000 ungdomar på det individuella program som borde vara ett undantagsprogram. Det är alltså regel att barn, utan att nå kunskapsmålen, sänds vidare raka vägen till gymnasiet.

Bristande kunskaper ger ju konsekvenser senare i livet. Vilken framtid väntar, skolministern, de ungdomar som inte lär sig räkna, skriva och läsa ordentligt? Vilka chanser på arbetsmarknaden har en ung människa utan ens gymnasieutbildning? Vilka möjligheter till framtida kompetenshöjning har en person utan fullständiga grundskolebetyg?

Det finns ett belagt samband mellan låg utbildning och risk för arbetslöshet och mellan låg utbildning och socialbidragsberoende. Dessa korrelationer kommer att stärkas i kunskapssamhället.

Det står alldeles tydligt klart att god utbildning i dag kanske är den enda fungerande välfärdspolitiken.

Skolans fokus och styrning måste ändras. Vad är det som gör att barn kan släppas igenom hela sin skoltid utan att kunna läsa, räkna och skriva, eller att man upptäcker först sent på högstadiet att en kille är dyslektiker? Varför ligger alltid ansvaret någon annanstans?

Elevens rätt måste stärkas i skollagen. Det gäller särskilt rätten inte bara till utbildning och att vistas i en utbildningsmiljö, som utbildningsministern sade, utan ockå till den kunskap som utbildningen borde syfta till. Man ska få det stöd och den hjälp som krävs för att man ska klara skolans kunskapsmål och kunna ta det första trappsteget på livets kunskapstrappa förutan vilket man riskerar att slås ut redan som 16-åring.

Där vill jag hävda att skolpolitiken fokuserar på fel saker och sänder fel signaler. Skolplikten, som är skolpolitikens portal för många, upplevs fokusera just på att barnen ska vistas i en viss lokal i nio år och inte på vad de för med sig ut från lokalen.

Skolministern medgav just själv att alla kommuner inte ens erbjuder extra skolår för små barn som halkat efter. Flexibiliteten finns inte.

Svensk utbildningspolitik måste vändas uppochner. Utgå från elevens rätt och anpassa skolsystemet efter det!

Till att börja med bör en individuell rätt att nå en viss definierad grundkunskap införas för alla barn. Sedan får resurser, lagar, pedagogik och huvudmannaskap anpassas efter det. Skolan måste fokuseras på och nitas fast vid barns individuella lärande. Skolplikten kan avskaffas då kunskapsrätten införs.

I mitt nästa inlägg tänker jag mer konkretisera hur en individuell kunskapsrätt skulle kunna fungera.

Anf. 92 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Vikten av att verkligen titta på varje enskild elevs behov och förutsättningar är grunden för hur vi ser på det svenska utbildningssystemet.

Vi har i dag en väl fungerande förskola. En stor del av våra barn går i förskola. Riksdagen har också fattat beslut om att införa en allmän förskola från fyra år. Anledningen till detta beslut är också den forskning som visar på att ju tidigare vi kan möta våra barn och ge barn som behöver en extra stimulans en möjlighet att få den i en kvalificerad pedagogisk ledning, desto bättre kommer resultatet att bli i slutändan.

Vi har också en flexibilitet i att barn kan börja skolan vid sex års ålder om man önskar, vid sju och även vid åtta års ålder – allt beroende på var man befinner sig i sin egen utveckling. Det gäller också ofta det som vi också får titta på, nämligen den sociala mognaden.

Regeringen har lagt fram förslag och riksdagen har beslutat om att vi bör ha mer personal i skolan. Fokus har riktats mot behovet av specialpedagoger och behovet av annan kompetens för att kunna möta elevens allsidiga behov. Det gäller då såväl att nå målen som finns för ämneskunskaper som att må väl med sig själv och vara trygg i sin egen roll.

Vi riktar insatser till kompetensutveckling av personalen just för att möta de elever som Sten Tolgfors tog upp. Vi bör ha bättre kompetens för dyslexi och vi bör ha fler specialpedagoger. Vi riktar oss just till basfärdigheterna i ämnena svenska och matematik. I de ämnena använder vi oss givetvis också av övriga ämnen i skolan.

Efter det att vi har inrättat det målrelaterade betygssystemet så ser jag i dag att kommunerna mycket mer än de någonsin har gjort diskuterar när vi kan möta eleven. Vi har förändrade förordningar runt åtgärdsprogrammen, som ger såväl elev som förälder rätt att begära ett åtgärdsprogram när man märker att det kanske inte går i den inriktning som man önskar. Åtgärdsprogrammen är också ett dokument som skolorna nu år efter år blir bättre på att hantera. I början var det inte så bra, men vi ser av de rapporter som vi får från Skolverket att programmen nu används på ett helt annat sätt. Det blir en tydligare dialog när det gäller vad vi kan motverka när brister uppstår.

Ser man sammantaget på den situation som elever är i i dag och om jag jämför den med situationen 10–15 år tillbaka så märker man att vi har ett betydligt större och flexibla system nu. Vi har en större kunskap när det gäller att se att elever är olika. Vi har också betydligt större tydlighet när det handlar om att redovisa bristerna.

Med det gamla sifferbetygssystemet kunde vi konstatera att 20 % av eleverna hade betygen 1:or och 2:or. I dag kan vi se på de elever som inte har nått upp till nivån Godkänd.

Det som jag ser som angeläget är att beskriva även de elever som inte når nivån Godkänd och tala om vilka kunskaper de har. Vi ska bli bättre på att göra omdömen som beskriver vilka åtgärder som skolan har vidtagit och vad som behövs för att kunna nå de uppsatta målen.

Jag tycker också att det är angeläget att det är de enskilda eleverna som ska få vara med och tala om när de känner att de behöver ha det extra året. Kommunen ska inte bestämma att det ska vara i årskurs 3, 5 eller vad det kan vara, och inte heller om det ska ske på det individuella programmet eller om man vill ha en förlängning av sin skoltid inom grundskolan. Om en elev förknippar grundskolan med den skola där man har upplevt att han eller hon har misslyckats så kanske inte det är den bästa miljön att stimuleras vidare i. Lyhördheten för den enskilde tycker jag alltså är oerhört viktig när vi pratar om att ge mer tid till vissa elever.

Anf. 93 STEN TOLGFORS (m):

Herr talman! En fjärdedel av 9:orna når inte upp till kunskapsmålen. Det visar att det är dags att tänka om i svensk skolpolitik.

I ett kunskapssamhälle är det orimligt att ha kvantitativa skyldigheter som skolplikten i stället för kvalitativa rättigheter som individuell kunskapsrätt. Det är att kunskapsmålen nås som är det viktiga, och inte tiden som åtgår. Det kommer att ta olika lång tid för alla landets barn. För många kan nio år vara ett riktmärke, men ingenting hindrar att vissa barn når målen snabbare samtidigt som andra behöver längre tid. Det senare kommer säkert att vara det vanliga, inte minst när det gäller barn med särskilda behov.

Det viktiga är att det är möjligt för många fler barn än i dag att nå kunskapsmålen.

Jag känner ibland att både skolan och skolministern har resignerat när det gäller detta.

Den individuella kunskapsrätten är just individuell. Den kan inte hindras från att uppfyllas av t.ex. ovilliga föräldrar. Ingen kan hålla ett barn hemma från skolan. Det är en fråga om barnets rätt, och inte om föräldrarnas.

En kunskapsrätt skulle inte heller ha någon tidsbegränsning. Skulle en elev få personliga problem på t.ex. högstadiet så kan kunskapsrätten utnyttjas något senare, när eleven har kommit på fötter igen. Statistiken visar, som vi redogjorde för tidigare, att 1,2 % av eleverna år 2000 inte nådde målen i något ämne, och den andelen växer med någon tiondel för varje år. Dessa elever måste få en andra chans, även om det ytterst precis som i dag är upp till varje individ vad han gör av sin tid i skolan.

Men det avgörande är att skolpolitiken och skolan med en kunskapsrätt fokuseras på varje barns individuella kunskap och resultat. Då blir det inte längre möjligt att skicka en fjärdedel av barnen igenom grundskolans nio år utan att de klarar målen. Problem och behov av extra undervisning och stöd måste upptäckas och åtgärdas tidigt. Barn har rätt att vara kvar tills de når fram. Det blir dyrt, och på så vis skapas också ekonomiska incitament att tidigt ge barnen stöd. I dag skickas problemen framåt i skolsystemet hela tiden.

I dag får också andra än skolan, både samhället som helhet och enskilda individer, bära de ekonomiska kostnaderna för skolans misslyckande. Med en kunskapsrätt internaliseras kostnaden för skolans tillkortakommanden.

Kunskap kan inte fördelas, säger någon. Nej, men resurser för att nå kunskap kan fördelas. Följande saker krävs:

En individuell finansiering i form av en skolpeng anpassad efter barnets behov. Pengarna ska bildligt talat följa barnet in i klassrummet.

Starkt ökad individualisering av själva undervisningen. Barn har olika rätt för olika saker, utvecklas i olika takt och har olika intressen. I dag görs barns individualitet alltför ofta till ett problem.

Ökade satsningar på barn med särskilda behov, vilka i dag regelmässigt betraktas just som kostnader och problem och inte som barn som har extra bra möjligheter att utvecklas – givet rätt betingelser.

Att det fulla ansvaret för skolans resultat tillsammans med fulla befogenheter att styra verksamheten placeras hos skolans medarbetare.

Men, herr talman, ett barn kan knappast vara skyldig staten något. Staten kan däremot mycket väl vara skyldig ett barn en god start i livet. Pliktlagar ska användas med största restriktivitet. Skolplikten är där extra underlig, eftersom det är fråga om omyndiga medborgare och skolplikten egentligen riktar sig mot barnets föräldrar. Som skolministern sade kan skollagen medge undantag från skolplikten för den som tidigare än våren man fyller 16 vid prövning visar sig uppfylla kunskapsmålen. Men exemplet Stockholm visar hur kontroversiell tanken är att skolan är till just för att förmedla kunskap och att eleverna sedan kan gå vidare. Kritiken mot Stockholm har varit lika hård som omotiverad.

Det kvantitativa tänkandet dominerar. I skollagen står det att ingen är skyldig att gå i skolan mer än 190 dagar per år eller åtta, i de lägsta årskurserna, sex timmar om dagen. Innehållet, vad skolan kan uppnå, står i

skymundan både i skollagen och i skolpolitiken. Elevens rätt måste stärkas, t.ex. med en individuell kunskapsrätt.

Anf. 94 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Plikt har alltid tolkas på olika sätt. Jag känner på det sättet att plikten fortfarande är den garanti vi har för att de elever som Sten Tolgfors har beskrivit inte ännu har nått sin kunskap. Skulle vi göra avkall på det och bara tala om kunskapsmål och inte garantera de nio åren, då vet vi inte heller hur varje kommun, varje skola verkligen ser på eleven.

Låt oss titta på de elever som inte har klarat de mål som vi har satt upp och ta ämnet svenska hos de elever som gick ut årskurs 9 förra våren. Det rörde sig om ett mycket stort antal elever, runt 95 000 elever, som fick betyg i ämnet svenska. Av dessa elever var det ca 3 700 som inte nådde målet Godkänd. Vi kan se på förhållandet mellan den stora andel som har klarat sig och den som inte har klarat sig. Är det nu 3 700 elever som inte i dag har nått målet ska vi kunna klara av det. Det är inte fler elever egentligen än att vi kan se varje enskild elev. Varje skola ska kunna gå tillbaka på den enskilda eleven, följa eleven från det att hon startar i årskurs 1 och se när man upptäckte att problemen började komma. Vad gjorde skolan? Hur medverkade eleven? Vad var föräldrarnas inställning till åtgärderna?

Vi har alltså i dag ett mätinstrument som tydligt visar när man inte har nått de mål som vi har satt upp. Vi har instrumentet som avser rätten till åtgärdsprogram. Vi utvecklar pedagogiken.

Säkerligen kommer det även de kommande åren att finnas barn som inte når de mål som vi har satt upp. Förklaringarna kan ibland vara enkla, att man inte har kommit till vårt land förrän under de senaste åren, det kan ha uppstått situationer i ens eget privata liv som gör att man inte orkar med skolan fullt ut de nio åren. Man kan också ha drabbats av sjukdom. Naturliga förklaringar kommer alltid att finnas. Men vi har satt i dag att mäta på såväl i proven som i betygen, rapporter, uppföljningar, utvärderingar genom kvalitetsredovisning. Jag tror aldrig att den svenska skolan har varit så kontrollerad som den är. Inget barn kan på det viset slinka undan. Varje skola måste ställas till svars för resultaten.

Men att säga, när inte 100 % har nått målet, att vi inte ska ha garantin med de nio åren tycker jag är en fel väg att gå. Däremot kan vi använda tiden flexibelt. Jag har en fråga tillbaka till Sten Tolgfors: Hur ser Tolgfors på att vi nu ska ha en allmän förskola från fyra års ålder? Är det positivt att mäta barnen så tidigt som möjligt, mäta de barn som har svårigheter men också dem som har kommit en bra bit på vägen och kanske behöver stimulans just därför att de är så långt komna? Hur ser Sten Tolgfors på att vi, för att de flesta ska nå målen, utökar med mer personal, satsar på kompetensutvecklingen, vill ha fler specialpedagoger i skolan?

Anf. 95 STEN TOLGFROS (m):

Herr talman! Skolan är inte barn- och kunskapsfokuserad i dag. Den är genombyråkratiserad, toppstyrd och alldeles för uppgiven. Jag vill fråga skolministern om hon tror att alla barn kan nå kunskapsmålen. Betvivlar hon att alla barn kan nå kunskapsmålen. Varför finns målen om

inte alla ges förutsättningar att nå dem? Om skolministern tror att alla barn skulle kunna klara kunskapsmålen, hur kan hon som minister vila en sekund utan att förändra skolan så att alla barn verkligen når fram? En individuell kunskapsrätt sätter press på politiken och skolan att leverera innehåll, förutsättningar för barnet att växa, och inte bara deklARATIONER. Det blir mätbart om skolpolitiken lyckas eller misslyckas. Möjligen är det därför Wärnersson avvisar förslaget.

Nio år är inte en garanti för någonting, skolministern. Vi bör i stället ha en annan form av garanti, en rätt att gå kvar tills man når kunskapsmålen så att man klarar det framtida livet. Det är skolans innehåll, inte tidsutdräkten, som är avgörande.

Jag vill fråga skolministern om hon är nöjd med situationen i dag när vart fjärde barn går ut nian utan fullständiga grundkunskaper. Jag vill särskilt poängtera att för en grupp skulle kunskapsrätten vara ännu viktigare, och det är den som skolministern själv tog upp, nämligen nytillkomna svenskar som ofta kommer hit i senare ålder och inte är med från de första åren.

Ett annat sätt att uttrycka det här på är att inget barn ska behöva lämna grundskolan med mindre än erforderliga grundkunskaper. Sedan kan den uppfyllda kunskapsrätten tjäna som behörighetskriterium för gymnasieintagning.

Jag tycker att det är mycket tråkigt att de senaste årens skolpolitik mer har inriktats på att försvara kommunala system än på vad eleverna lär sig, mer på pengar till kommuner än på vilka resurser som faktiskt når fram till eleverna, mer på att diskutera vilka huvudmän som ska få driva skolan och på vilka villkor än på att den dominerande huvudmannen, kommunen, faktiskt levererar för dålig undervisning. Det drabbar alla de barn som inte får den start i livet som de har rätt att få enligt min uppfattning. Det är därför jag vill införa det nya kvalitativa instrumentet, individuell kunskapsrätt.

Anf. 96 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att vi är överens om att vi ska se till att våra elever har kunskap. Vägen dit är vi däremot oense om.

Jag vill också erinra Tolgfors om att kommunen har ett ansvar för alla ungdomar t.o.m. 20 år. Om vi i ett längre perspektiv tittar på vad ungdomarna når för kompetenser ser vi att grundskolekompetensen får man. Dock tar det längre tid för vissa. En del av dem tar det inom gymnasieskolan, en del genom att de lägger två år ytterligare till den nioåriga grundskolan. Samma utveckling ser vi när det gäller gymnasiekompetensen. Flera av dem som inte är färdiga när de är 20 år har nått sin gymnasiekompetens vid 24 eller 25 år.

Vi har nu och jag tror att vi också i framtiden alltid kommer att ha en stor flexibilitet i hur lång tid vi behöver för att uppnå en viss kunskap. Jag ser också positivt på att skolan kommer att kunna se i ett 1–12-årsperspektiv, eller kanske i perspektivet från fyra år t.o.m. gymnasieskolan, att vi utvecklar individualiseringen. Där är vi helt överens. Vi har påbörjat det här arbetet. Jag tror att det kan ske ännu större steg: samverkan mellan förskola och grundskola och mellan grundskola och gymnasium, där man för den enskilde eleven verkligen har en individuell studieplan. Vi kan bli bättre på att sätta in den, göra i ordning den för dem

som har behov av den tidigare, redan i förskolan få in specialistkompetens, variera arbetet i skolan med omvärldspraktiken, kopplingen ut till näringslivet och andra, visa på varför man behöver kunskapen, variera arbetet så mycket som möjligt. Jag ser också positivt på försöksverksamheten med den slopade timplanen där just målen som man ska uppnå i årskurs 9 blir styrande, inte hur många timmar man behöver använda.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på interpellation 2000/01:297 om ATTAC-rörelsen

Anf. 97 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Lars Hjertén har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhindra missbruk av Kunskapslyftets resurser.

Jag kan inte gå in på det enskilda ärende som Lars Hjertén åberopar men vill ge följande svar på interpellationen. Jag delar naturligtvis Lars Hjerténs uppfattning att medlen för Kunskapslyftet ska användas i enlighet med gällande bestämmelser.

I sak förhåller det sig så att utbildning som anordnas av kommunerna inom ramen för Kunskapslyftet ska följa förordningen om kommunal vuxenutbildning. Kommunens styrelse för utbildningen får besluta om att som lokala kurser inrätta orienteringskurser inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning. Av förordningen framgår att en orienteringskurs har ett eller flera av följande syften:

- medverka till väl underbyggda studie- och yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen samt
- kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser.

Dessa bestämmelser gäller även sådan utbildning som med stöd av 11 kap 6 § skollagen anordnas som entreprenad. Verksamhet som inte uppfyller ett eller flera av dessa krav kan inte heller rubriceras som orienteringskurser eller berättiga till studiestöd.

Det är kommunerna som har ansvaret för den kommunala vuxenutbildningen och för utbudet av kurser. Det är en rektor inom det offentliga utbildningsväsendet som är rektor för utbildning som anordnas på entreprenad. Statens skolverk har i uppdrag att utöva tillsyn över kommunernas verksamhet och därutöver ett särskilt uppdrag att leda och följa utvecklingen inom Kunskapslyftet. Jag utgår från att det uppföljnings- och tillsynssystem som vi har fungerar på ett sådant sätt att ett eventuellt missbruk av regelverket förhindras.

Anf. 98 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Jag tackar skolministern för svaret på min interpellation. Eftersom det handlar om en principiellt viktig fråga vill jag ägna lite tid åt att citera det som skolministern säger. Skolministern hänvisar till den

- ”medverka till väl underbyggda studie- och yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen samt
- kunna ge tillfälle till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser”.

Jag har självfallet ingen annan uppfattning.

Skolministern säger också ”att utbildning som anordnas av kommunerna inom ramen för Kunskapslyftet ska följa förordningen om kommunal vuxenutbildning”. Det är alltså kommunen som bär ansvaret för den här utbildningen. Det gäller också de lokala kurser eller orienteringskurser inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning.

Till yttermera visso säger skolministern att utbildning på entreprenad lyder under samma bestämmelser i skollagen. Om man inte fyller ett eller flera av de här kraven kan inte heller orienteringskurser accepteras eller berättiga till studiestöd för dem som studerar.

Vi ska här i riksdagen inte döma i enskilda fall, men för att vi ska kunna diskutera principer måste vi gå in på hur man tillämpar de lagar som vi fastställer och de regler som gäller. Vi kan inte diskutera i ett lufttomt rum, som om verkligheten runtomkring oss och utanför den här kammaren inte existerar.

Det var mot den bakgrunden som jag ställde min interpellation. Jag såg den kursinbjudan som stod att läsa på ATTAC:s hemsida, och jag blev väldigt fundersam. Ingenting i kursinbjudan kan hänföras till de syften om vilka skolministern och jag är helt överens.

Vi lever i ett demokratiskt samhälle. De traditionella friheterna – yttrandefrihet, tryckfrihet, religionsfrihet och föreningsfrihet – är skyddade i den svenska grundlagen. Däremot finns det ingen allmän rättighet att utnyttja skattemedel för studier som inte sker i överensstämmelse med lagar och förordningar.

Inom t.ex. folkbildningen sades det för över 80 år sedan att folkbildningen ska vila på en fri och frivillig grund. Man kan säga att samma sak gäller för all vuxenutbildning. Det är därför orimligt att i en kursinbjudan kräva att en majoritet av deltagarna ska sympatisera med en viss organisation. Det går bara inte att ha det kravet, men det hade ATTAC på sin hemsida.

Hur man ska studera kan man alltid diskutera. Sång, dans och teater finns med här, och det är inget fel i det, men om man vill utnyttja de medel som finns inom Kunskapslyftet måste man givetvis acceptera de regler och de syften som gäller där. I det här fallet kan jag tyvärr inte hitta någonting som överensstämmer med de syftena.

Jag är, herr talman, medveten om att vi inte i riksdagen kan fatta beslut i detalj som gäller enskilda ärenden. Det är andra som ska göra det. Vi anger ramarna genom de lagar osv. som vi stiftar. Jag är samtidigt övertygad om att om vi ska påpeka uppenbara brister måste vi göra det här i kammaren. När det finns begränsade resurser, som t.ex. när det gäller bidrag av olika slag till Kunskapslyftet, är det inte rimligt att de

*Svar på
interpellationer*

utnyttjas av organisationer som inte fyller de krav som gäller. Det kan då bli så att de som verkligen fyller kraven inte får kurserna, eftersom pengarna är slut. Det är en mycket allvarligt konsekvens, om man ska dra ut följderna av vad som här har hänt.

Anf. 99 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! På uppdrag av regeringen har Skolverket genomfört en kvalitetsgranskning avseende utbildning på entreprenad, och resultatet av denna granskning visar bl.a. på att externa anordnare ofta erbjuder pedagogiska processer som är utvecklade utifrån de vuxnas perspektiv.

I Skolverkets uppdrag att följa utvecklingen inom Kunskapslyftet ingår att upprätthålla en fortlöpande dialog med kommunerna och att stimulera och underlätta för kommunerna att utveckla kvalitet och målfyllelse i verksamheten. Verket ska två gånger per år rapportera till regeringen om utvecklingen inom Kunskapslyftet, och denna rapportering ska innehålla uppgifter om de studerande, om resultat och effekter på individnivå samt om de utbildningsanordnare som är involverade i satsningen på uppdrag av kommunerna.

Skolverket ska också fortlöpande analysera utvecklingen i kommunerna och kontinuerligt redovisa sina överväganden och lämna förslag som de kan föranleda till regeringen. Kommunerna har i sina projektansökningar ålagts att redogöra för hur man ämnar arbeta med kvalitetssäkring på det lokala planet.

Diskussion om hur man avser att arbeta med detta ingår också i den kontinuerliga dialog som Skolverkets fältorganisation för med varje kommun i landet.

Jag vill med den här redovisningen peka på att jag är helt överens med Lars Hjertén om att det är oerhört viktigt, när vi gör en så stor satsning som Kunskapslyftet är, att vi verkligen når de mål vi har satt upp, att vi har den kvalitet som vi eftersträvar och att inget missbruk av något slag ska kunna föras in i organisationen.

Det regelsystem som vi har satt upp, det uppföljningsansvar och de ålägganden som vi har gett Skolverket är ett led i att se till att den här kvaliteten finns. Det förutsätter givetvis att när Skolverket ser att missbruk råder ska detta återrapporteras.

Jag vet också att när kommunerna gör sin uppföljning och utvärdering och upptäcker att verksamhet som har lagts ut på entreprenad eller till någon annan uppdragsgivare inte har skötts, har de återkallat uppdraget och sett till att anordnaren inte får fortsätta att ha det uppdrag som kommunen har lagt ut.

I min nästa replik ska jag lite komma tillbaka till det som vi skriver i propositionen om vuxnas lärande. Vi är helt överens om att det inte får vara någon försämring, men jag går inte in just på det enskilda ärendet.

Anf. 100 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Vi kommer ju att fatta beslut om vuxnas lärande om drygt en månad här i riksdagen, så jag ska inte i detalj gå in på det. Där emot kan vi konstatera att vuxnas krav på utbildning kommer att öka alltmer. Det vet alla människor som är ute i yrkeslivet i dag. De vet att om man ska få behålla sitt arbete eller kanske få ett bättre arbete, måste

man utbilda sig – kanske i en längre utbildning, i en fortbildning eller i en kombination härav. Vi talar ju alltid om livslångt lärande.

Det är då viktigt att den utbildning som samhället stöder med olika bidrag – det gäller både själva utbildningen och de aktuella studiemedel som betalas ut för utbildningen – går just till den utbildningen och till de studerande som följer gällande bestämmelser.

Om man inte accepterar att följa beslut har man som studerande inte rätt till studiemedel och utbildningen har inte rätt att få del av de eventuella statsbidrag och kommunala bidrag som gäller.

Det fanns ett parallellfall till det som jag tog upp i min interpellation förra året på en folkhögskola. Det var ett fall som togs upp här i en frågestund i riksdagen för ett år sedan. Folkhögskolan i fråga hade en kurs som hade pågått ett slag och som bl.a. utbildade i civil olydnad. Exakt vad det var fråga om var det lite svårt att ta reda på, även om jag försökte att diskutera med folkhögskolan om det. När det gäller folkhögskolor och folkbildning är det Folkbildningsrådet som beviljar bidrag, och det drog helt enkelt in statsbidraget till den här kursen. Man tyckte att den inte stämde överens med de bestämmelser som gäller.

Hur det sedan har gått vet jag inte. Det är klart att det här blir en viss turbulens. Samtidigt är det viktigt att markera mot de utbildningsanordnare som inte följer gällande bestämmelser. Det är väldigt orättvist mot den stora majoritet som följer alla bestämmelser om man inte behöver göra det och ändå kan få stöd.

Vi är vad jag kan förstå tämligen överens i den här frågan. Skolministern säger också i sitt interpellationssvar att kommunerna har ansvaret för den kommunala vuxenutbildningen och för utbudet av kurser. Skolministern var också inne på att Statens skolverk har i uppdrag att utöva tillsyn över kommunernas verksamhet och ett särskilt uppdrag att följa utvecklingen inom Kunskapslyftet. Det tycker jag är viktigt. Det gäller att förhindra missbruk av regelverket. Vi är helt överens om detta.

Anf. 101 Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Andelen externa utbildningsanordnare har ökat oerhört kraftigt de senaste åren, särskilt efter 1997 då Kunskapslyftet startade. Våren 2000 omfattade de 21 %. Det är positivt att det finns en mångfald och att många är intresserade av att erbjuda utbildning. Men ju fler som är med och deltar, desto svårare blir givetvis uppdraget att se till att den här kvaliteten verkligen finns. Tillsynsdelen är alltså oerhört viktig, liksom det jag ser i förlängningen till den proposition vi har lagt fram om vuxnas lärande, nämligen att det är kommunen som har det övergripande ansvaret, plus att man på nationell nivå har Skolverkets tillsynsdelen.

I propositionen om vuxnas lärande tar vi när det gäller fortbildningen upp en del punkter som vi vill belysa i nästa uppföljning av folkbildningen. Vi pekar på att folkbildningen har en mycket god tradition av att vara egengranskare, dvs. att man tittar på sin egen verksamhet. Då är det intressant att göra en analys av vad detta har haft för konsekvenser. Vi tittar också på de externa anordnarna och hur de förhåller sig kvalitetsmässigt till de traditionella, t.ex. folkhögskolorna och studieförbunden.

Vi är alltså överens. I det perspektiv som Lars Hjertén tar upp, det livslånga lärandet, vet vi att människor ständigt kommer att komma tillbaka till utbildning med olika förutsättningar och olika behov – men

Prot. 2000/01:82
20 mars

*Svar på
interpellationer*

ständigt, tror jag, med krav på den goda kvaliteten. I dag tiger man inte om man inte har fått den kunskap det sades att man skulle få när man startade en kurs. Vi vet att man ställer sig upp och påpekar att det finns brister. Det ligger både i den studerandes eget intresse och i kommunernas.

Jag är glad att vi båda värnar om att vi ska behålla kvaliteten inom vår vuxenutbildning.

Anf. 102 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! Det finns inte särskilt mycket mer att tillägga. Men det är klart att om man i Kunskapslyftet har väldigt många utbildningsanordnare, även externa, kan det vara lite knepigare med kontrollen. Samtidigt tror jag inte att en kommunal utbildning i sig har hög kvalitet. Det beror helt och hållet på innehållet.

Jag ser fram emot den här utvärderingen. Det är nog viktigt att också säga klart och tydligt att man måste följa regelsystemet. Gör man inte det har man inte rätt till statsbidrag – och inte till studiemedel heller. Det är ju en kalldusch för dem som går på en kurs att i efterhand få reda på att den inte är godkänd för statsbidrag. Därför bör man innan en kurs startar veta precis vad som gäller. Om den här debatten i något avseende kan vara till nytta för detta tycker jag att den har varit bra, särskilt som vi dessutom är helt överens i sakfrågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositioner
2000/01:79, 85 och 88 till justitieutskottet

Redogörelser
2000/01:NR1 till utrikesutskottet
2000/01:RR5 till finansutskottet
2000/01:RR6 till utbildningsutskottet

19 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Utrikesutskottets betänkande 2000/01:UU12
Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU16
Finansutskottets betänkande 2000/01:FiU16
Justitieutskottets betänkanden 2000/01:JuU14 och JuU15
Skatteutskottets betänkanden 2000/01:SkU14 och SkU15
Lagutskottets betänkande 2000/01:LU12
Socialförsäkringsutskottets betänkande 2000/01:SfU10

Anmälades och bordlades

Propositioner

2000/01:71 Nytt huvudmannaskap för vårdhögskoleutbildningar

2000/01:82 Söderåsens nationalpark

2000/01:87 Revisors yttrande om apportegendom m.m.

2000/01:92 7 kap. Rättegångsbalken

Motion

Inriktningen av transportinfrastrukturen 2002–2011 av Bo Lundgren
m.fl. (m)

Motionen väcktes med återopande av 3 kap. 15 § riksdagsordningen
om rätt att väcka motion med anledning av händelse av större vikt.

Frågan om hänvisning av motionen till utskott skulle behandlas vid
sammanträdet onsdagen den 21 mars.

Motionen hade följande lydelse:

1. Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att under åren 2002–2011 i fråga om ramanslaget 36:2 Vaghållning och statsbidrag inom utgiftsområde 22, anvisa Vägverket 195 000 000 000 kronor för nybyggnation, drift och underhåll.
2. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att under åren 2002–2011 i fråga om ramanslaget 36:4 Banhållning och sektorsuppgifter inom utgiftsområde 22, anvisa Banverket 86 000 000 000 kronor för nybyggnation, drift och underhåll.
3. Riksdagen beslutar att regeringen i särskild ordning återkommer med väg- och järnvägsprojekt som skall finansieras på alternativt sätt.
4. Riksdagen beslutar att regeringen uppdrar åt en särskild kommitté att nogsamt följa utnyttjandet av alternativa finansieringsformer och dess ekonomiska konsekvenser.
5. Riksdagen beslutar att regeringen uppdrar åt Luftfartsverket att planera byggandet av en fjärde bana på Arlanda flygplats.
6. Riksdagen beslutar att regeringen säljer ut Arlanda flygplats, Landvetter flygplats och Sturups flygplats.
7. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att garantera medel för fortsatt drift av Trollhätte Kanal.
8. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att uppdra åt en särskild kommitté att utreda en eventuell utbyggnad av kanalen i Södertälje.

9. Riksdagen beslutar att bemyndiga regeringen att till Sjöfartsverket återbetala de medel som indragits från verket att nyttjas för finansiering av utbyggnad av farleder i Göteborgs hamn.

2. Motivering

Vid två tillfällen under mandatperioden har regeringen ställt en proposition om infrastrukturen i utsikt. Första gången var våren 2000, men den uteblev. I propositionsförteckningen för Riksmötet 2000/01 är den aviserad till hösten 2001. Betydelsefulla beslut om dessa frågor brådskar alltmer. Inte minst gäller detta trafiksituationen i Storstockholm.

Den utlovade infrastrukturpropositionen som skulle redogöra för inriktningen av transportinfrastrukturen åren 2002–2011 var aviserad till den 17 mars 2000. Sedan dess har riksdagen väntat på att en proposition skulle läggas fram på riksdagens bord.

På grund av det vakuum som den uppskjutna infrastrukturpropositionen skapar, saknar banverket och vägverket rimliga möjligheter att planera sin verksamhet. Detta är från våra utgångspunkter oacceptabelt. Det är också klart otillfredsställande att detta dröjsmål leder till att önskvärda och välmotiverade åtgärder för att minska antalet trafikolyckor och förbättra framkomlighet för resenärer och gods inte realiseras utan skjuts på framtiden.

Uppgifter har gjort gällande att orsaken till att propositionen uteblivit varit oenighet mellan socialdemokraterna och de båda stödpartierna miljöpartiet och vänsterpartiet. Eftersom de tre partierna har ett organiserat samarbete om budgetfrågorna är det uppenbarligen möjligt för de två stödpartierna att blockera nödvändiga infrastrukturförslag.

Av vänsterpartiets och miljöpartiets motioner i riksdagen framgår det tydligt varför socialdemokraterna har svårt att komma överens med sina samarbetspartier. Båda partierna motionerar om åtgärder i syfte att föra över trafiken från väg till järnväg medan socialdemokraterna i olika sammanhang sagt sig vilja satsa mera också på vägnätet.

”Begränsa flyg och bilism – satsa på miljövänlig kollektivtrafik”

”Transporterna på vägarna förs över till miljövänligare transportsätt, som sjöfart och järnväg, där det är möjligt”

”Flygtrafiken som ökar snabbt är miljöstörande, utrymmeskrävande och energislukande. Det är därför nödvändigt att vända ökningen till en minskning. Många flygresor skulle kunna ersättas av snabbtågstrafik.”

Vänsterpartiets partiprogram "En hållbar utveckling"

”Vi anser att alla större utbyggnader av transportsystemet ska föregås av genomgripande miljökonsekvensanalyser av olika transportalternativ. Man ska till exempel kunna ställa en utbyggnad av en flygplats mot en ny modern järnvägslinje.”

”Av såväl trafiksäkerhetsskäl som av miljö- och energiskäl måste vägtrafiken minska kraftigt. I tätorterna kan detta ske genom att bygga ut

Det finns av allt att döma stora åsiktsskillnader mellan de båda samarbetspartierna och socialdemokraterna på trafikområdet som nu riskerar att blockera nödvändiga insatser såväl när det gäller vägarna som järnvägarna.

Den ekonomiska vårpropositionen kommer att lämnas till riksdagen den 17 april. Det finns idag ingenting som tyder på att regeringen och dess samarbetspartier kommer att lägga förslag om höjda ramar på infrastrukturområdet. Att en infrastrukturproposition med realistiska bedömningar skall kunna läggas fram till riksdagen i höst är därför inte troligt eftersom regeringens samarbete med vänsterpartiet och miljöpartiet är planerat att fortgå mandatperioden ut. Risken är därmed stor att riksdagen i praktiken förvägras möjligheten att behandla dessa frågor under innevarande mandatperiod trots de uppenbara behoven av insatser. Varje dröjsmål gör trafiksituationen i vårt land mera svårhanterad.

Mot den här angivna bakgrunden anholder vi om att få väcka motion enligt 3 kap. 15 § RO med anledning av händelse av större vikt. Utebliven proposition har tidigare ansetts utgöra sådant skäl som RO syftar på.

3. Huvudsakligt innehåll

Vi redovisar här våra bedömningar av trafikpolitikens förutsättningar och utgångspunkter. Vi lämnar även förslag om inriktning och finansiering av framtida investeringar i trafikens infrastruktur.

En långsiktig inriktning för utbyggnaden av väg- och järnvägsnäten bör läggas fast. Inriktningen bör vara att väginvesteringarna planeras för ekonomisk tillväxt, ökad trafiksäkerhet och med hänsyn till miljö och regionala balansfaktorer bl.a. genom utbyggnad av ett stamvägnät med hög standard, bärighetshöjande åtgärder samt genom att järnvägsinvesteringarna inriktas mot ökad tillgänglighet och bättre miljö.

Mot denna bakgrund bör väg- och järnvägsinvesteringar planeras inom en ram om totalt 281 miljarder kronor för perioden 2002–2011. Möjligheterna till alternativa finansieringsformer skall så långt som möjligt tas till vara. För flera av de aktuella projekten tillkommer utöver detta en omfattande lokal och regional delfinansiering.

Under perioden 2002–2011 vill vi starta motorvägsutbyggnaden av de svenska delarna av den nordiska triangeln, d.v.s. E 18, E 4 och E 6. Vi vill även lösa upp trafikproblemen i vår huvudstadsregion genom att få igång byggnationen av en förbifart E 4 samt ökad spårkapacitet vid Stockholms central. En utbyggnad och upprustning av E 22 har stor betydelse för de förutsättningar som Öresundsbron skapar.

För att hela Sverige skall utvecklas är det vår mening att drift- och underhållsnivån måste öka.

Det är vår uppfattning att de åtaganden som EU gemensamt har beslutat om i form av TEN-projekt. (Trans Europeiska Nätverk) måste genomföras under planperioden.

Luftfartens infrastruktur är av stor betydelse för den nationella trafikförsörjningen. Investeringar med en fjärde rullbana på Arlanda skall påbörjas under planperioden.

För att bättre utnyttja möjligheten att fortsatt transportera gods på våra inre farleder bör åtgärder vidtagas för att öka kapaciteten i Trollhätttekanal och Södertälje kanal under den kommande 10-årsperioden.

4. Inriktning av investeringar i väginfrastrukturen

Vårt förslag:

Förslaget utgår från tidigare planerade och prioriterade satsningar att knyta samman Stockholm, Malmö och Göteborg. Den nordiska motorvägstriangeln skall fullföljas och trafiksäkerheten skall höjas genom att fullfölja satsningarna på de mest trafikerade sträckorna av landets europavägar fram till norska gränsen. I Stockholm bör genomförandet av de kringfarter som på grund av den spruckna Dennisöverenskommelsen, inte har kommit till stånd, påbörjas. Åtgärder bör vidtas som innebär att köerna kan minska och trafiksäkerheten öka. Även för de övriga tätbefolkade regionerna är målet minskade köer och förbättrad trafiksäkerhet. Eftersläpande investeringar på vägnätet i hela Sverige skall återtas. Till detta kommer ökade satsningar på drift- och underhåll samt bärighetshöjande åtgärder. Totalt bör 195 miljarder satsas på väginfrastrukturen de närmaste 10 åren.

Investeringsnivån för riksvägar- och länsvägar beräknas till 105 miljarder kronor.

Planeringsramen bör fördelas med 105 miljarder kronor till stamvägar, övriga riksvägar och länsvägar samt 90 miljarder till eftersatt underhåll, rekonstruktioner, bärighetshöjande åtgärder samt löpande drift- och underhåll.

Alternativ finansiering genom exempelvis PPP (Public and Private Partnership), vilket är en metod att finansiera nyinvesteringar i vägar under en period av 20–25 år bör kunna genomföras vid vissa större och angelägna projekt. För vissa projekt kan finansiering genom vägavgifter komma i fråga.

Bakgrund till vårt förslag:

4.1 Den befintliga situationen

4.1.1 Vägverkets rapport

Eftersläpningar i planer

Inventeringar gjorda av Vägverket hösten 2000 visar på eftersläpningar i väginvesteringar och underhåll gentemot uppställda mål i den av riksdagen beslutade nationella väghållningsplanen för 1998–2007 samt för de fastställda länstrafikplanerna för samma period. Vår bedömning är att de redan planerade satsningarna skall genomföras.

Investeringar ingående i planen 1998–2007 som med oförändrad budgetram kvarstår att utföra efter 2007 uppgår till 7 500 Mkr.

Prot. 2000/01:82
20 mars

Eftersläpning i länsplanerna Utfört 1998–2000 (Mkr)

Region	Bärighet	Hela planen
VN	382	719
VM	675	1 220
VST	99	683
VVÄ	289	1 148
VMN	290	687
VSÖ	160	774
VSK	11	504
Summa	1 906	5 734
Plan	2 566	7 817
Diff	–660	–2 083

Eftersläpning i länsplanerna Prognos 2001–2007 (Mkr)

Region	Bärighet	Hela planen
VN	1 438	1 697
VM	1 850	3 534
VST	103	1 758
VVÄ	902	3 103
VMN	713	2 042
VSÖ	261	1 948
VSK	33	1 173
Summa	5 299	15 255
Plan	6 229	17 860
Diff	–930	–2 609

Återstår att utföra efter 2007 (Mkr)

<i>Region</i>	<i>Bärighet</i>	<i>Hela planen</i>
VN	547	943
VM	463	894
VST	48	478
VVÄ	190	747
VMN	191	419
VSÖ	136	883
VSK	15	322
Summa	1 590	4 688

Kostnad för beställning och uppföljning ingår ej i objektskostnad

Återstår att utföra efter 2007 under förutsättning av oförändrade anslagsnivåer för 2001 och framåt. (Mkr)

<i>Region</i>	<i>Ny-invest</i>	<i>Bärighet</i>	<i>Fysiska M&TS, miljö statliga vägar</i>	<i>Väginfo-åtgärder</i>	<i>Bidrag TS& miljö</i>	<i>Bidrag hkp</i>	<i>Bidrag kollektiv trafik</i>	<i>Summa</i>
VN	125	547	178	0	8	7	77	943
VM	238	463	141	0	10	18	24	894
VST	51	48	123	9	120	69	58	478
VVÄ	257	190	167	0	30	56	46	747
VMN	127	191	75	0	0	0	25	419
VSÖ	498	136	235	0	0	0	13	883
VSK	68	15	115	6	36	59	24	322
Summa	1 365	1 590	1 035	14	204	210	269	4 688

Källor: SIKA, "Strategisk analys 2000" och Vägverket, "Fördjupad inriktningsplanering 1996".

I den strategiska analys som utgjorde en del i inriktningsplaneringen för åren 2002 till 2011 gjordes en förhållandevis ordentlig genomgång av vägnätet. Analysen nedan omfattar vägar som ingår i nationella och regionala planer, ej enskilda vägar. Där inget siffermaterial finns att tillgå i den strategiska analysen har siffrorna tagits från den fördjupade inriktningsplaneringen 1996.

4.1.2.1 Fysiska trafiksäkerhetsåtgärder

I den strategiska analysen uppgavs att det skulle finnas en samhällsekoniskt lönsam volym som uppgår till 39 400 mkr. Eftersom effekterna av dessa åtgärder med stor sannolikhet är kraftigt överskattade är det rimligt att inte sätta behovet högre än de 15 000 mkr som föll ut i Trafiksäkerhet- och miljöalternativet.

4.1.2.2 Bärighetsåtgärder, eftersläpande underhåll av beläggning/vägyta och avvattningsystem samt eftersläpande underhåll av vägkroppen som i första hand påverkar vägens bärighet.

Den volym av rekonstruktions-, underhålls- och bärighetsåtgärder inklusive beläggning av grusvägar som bedöms vara samhällsekoniskt lönsam, d.v.s. klarar en nettonuvärdeskvot >0 omfattar ca 23 000 mkr.

4.1.2.3 Investeringar i det nationella stamvägnätet

Enligt den fördjupade inriktningsplaneringen 1996 var medelsbehovet till samhällsekoniskt lönsamma projekt 28 400 mkr. Till detta kommer behov som inte täcks in av lönsamhetskravet. Detta gäller främst objekt med höga byggkostnader, främst i region Väst. Men även fördelningsmotiverade åtgärder på nationella stamvägar i norra Sverige. Detta behov uppgår till ca 7 000 mkr enligt den bedömning som gjordes i den fördjupade inriktningsplaneringen 1996.

4.1.2.4 Investering i statliga länsvägar och övriga riksvägar

Totalt har en samhällsekoniskt lönsam volym på 15 240 mkr inventerats i samband med den strategiska analysen som genomfördes under hösten 1999. I likhet med vad som gällde för länsplaneringen 1998–2007 så antas att 1/3 ligger på riksvägar och 2/3 på länsvägarna.

4.1.2.5 Åtgärder för cyklister och gångtrafikanter på statliga vägar

I den strategiska analysen bedömdes 2 750 mkr vara samhällsekoniskt lönsamma (summan är den andel som belastar staten).

4.1.2.6 Fysiska miljöåtgärder, rastplatser och infartsparkeringar mm

Omfattningen av de samhällsekonomiska åtgärderna uppgår enligt den strategiska analysen till ca 2 200 mkr.

4.1.2.7 Väginformatikåtgärder

Enligt den strategiska analysen uppgår samhällsekonomiskt lönsamma åtgärder till ca 1 000 mkr.

4.1.2.8 Bidrag till kollektivtrafikanläggningar inkl. handikappanpassning

Enligt den strategiska analysen som genomfördes under hösten 1999 har lönsamma åtgärder för totalt 8 300 mkr identifierats. Med en bidragsandel på 50 procent skulle statens andel bli 4 150 mkr.

4.1.2.9 Bidrag till trafiksäkerhetsåtgärder på kommunalt vägnät

Totalt har i den strategiska analysen framräknats en volym på ca 8 000 mkr som skulle vara samhällsekonomiskt motiverad. Med en bidragsandel på 50 procent blir detta således en statlig kostnad av 4 000 mkr.

4.1.2.10 Enskilda vägar

Det föreligger ett stort behov av att rekonstruera sönderkörda vägar och öka bärigheten på det enskilda vägnätet. Problemen med vägavstängningar på våren är omfattande. Vägverkets inventering visar på att ca 140 miljoner kronor per år under tio års tid krävs för att dessa vägar skall få en godtagbar standard. Därutöver behövs ett anslag på ca 640 miljoner kronor per år för att, till väghållarna, kunna utbetala bidrag i enlighet med förordningens procentsatser.

4.1.3 Huvudstadsregionen

I vår huvudstadsregion har statsmakten under en lång följd av år underlåtit att bygga ut och anpassa vägnätet till den växande befolkningen. Staten måste nu aktivt ta ansvar för att lösa upp den ohållbara trafiksituationen i Stockholmsregionen. Staten bör ta initiativ att i samråd med Stockholms läns landsting, Stockholms stad och andra berörda kommuner, finna lösningar för att klara planering, projektering och finansiering av nödvändiga satsningar i Stockholmsområdet. Att lösa upp trafikinfarkten kommer att kräva en överenskommelse som inbegriper såväl statliga som regionala beslut. Att gå från första beslut till färdig kapacitetsökning tar lång tid.

Ett grundläggande trafikföringsproblem är bristande spår- och vägkapacitet över Saltsjö-Mälarsnittet i centrala Stockholm. Historiskt har alltför mycket byggts för att leda trafiken rakt in i city. Med den mycket kraftiga befolkningsökning som skett, framförallt utanför innerstadens tullsnitt, har detta åstadkommit en ohållbar trafikvolym i Stockholms innerstad. Stockholm lider akut brist på kringfartsleder och spårkapacitet som kan leda trafikflödet förbi eller igenom innerstadssnittet. Stockholm måste få en fullt utbyggd ringled i närhet av tullsnittet och dessutom en förbifart för E 4:an väster om Stockholm. Staten bör ta finansieringsansvaret för färdigställandet av Södertörnsleden och Norrortsleden, företrädesvis i form av en PPP-lösning. Förbifartens övriga delar är mest resurskrävande och innehåller bland annat längre tunnelavsnitt. Den totala kostnaden för dessa avsnitt kan uppskattas till drygt 12 miljarder kronor. För att även detta skall kunna genomföras bör det öppnas för en statlig PPP-lösning som kompletteras med en brukaravgift från trafikanter som använder förbifarten klara finansieringen. För flera av de aktuella projekten tillkommer utöver detta en omfattande lokal och regional delfinansiering. Essingeleden i sin tur kan inte avgiftsbeläggas. Leden är redan betald. Den nya förbifartens högre framkomlighet kommer, trots brukaravgifter, att vara argument nog för tillräckligt många trafikanter att använda detta alternativ.

Ett färdigställande av Ringen runt Stockholm förutsätter en statlig finansiering av Norra länken. I förlängningen måste också, utanför planperioden, en östlig förbifart byggas för att fullfärdiga Ringen.

4.2 Förslag till inriktning av väginfrastrukturen

Vårt förslag:

- Planeringsramen för investeringar i stamvägar, riksvägar och länsvägar bör vara 95 miljarder kronor.
- 90 miljarder bör avsättas till rekonstruktion, drift- och underhåll samt bärighetshöjande åtgärder.
- 10 miljarder bör avsättas till amortering av redan upptagna lån och amortering av PPP- projekt.
- Det är vår uppfattning att under planperioden genomföra de åtaganden som EU gemensamt har beslutat om i form av TEN-projekt.

Skälen för vårt förslag:

En väl utbyggd väginfrastruktur leder till att individer och företag knyts närmare varandra samt att transporter underlättas. Investeringarna i det svenska vägnätet har under en längre tid legat på en oacceptabelt låg nivå. Även underhållet är starkt eftersatt. Stockholm är ett exempel där investeringarna gått i stå och där trafikinfarkterna måste få en lösning. För att klara öst/väst-förbindelsen i Göteborg har länge en ny älvförbin-

delse planerats. För att minska genomfartstiderna och för att underlätta en naturlig tillväxt på båda sidor av älven, krävs åtgärder inom planperioden. Behovet av rekonstruktion och bärighetshöjande åtgärder på det allmänna och enskilda vägnätet är mycket stora.

Vårt förslag syftar till att främja tillväxten och öka näringslivets konkurrenskraft. De av oss förordade lösningarna kommer också att leda till att det blir enklare att träffa familj och vänner samt utföra vardagliga ärenden.

Den av oss förordade inriktningen är grundad på miljöhänsyn, trafik-säkerhet, ökad tillgänglighet i tillväxtregionerna, balanserad regional utveckling och framkomlighet.

4.2.1 Storprojekt och strategiska val

- Norra Länken och E 4 – förbifart Stockholm
- Älvförbindelse i Göteborg
- Resterande delar av E 6 till norska gränsen
- Resterande delar av E 4, i Skåne, Småland samt söder om Gävle
- Resterande delar av E 18
- E 4, förbi Sundsvall
- Delar av E 22
- Riksväg 40
- Riksväg 45, söder om Karlstad

Skälen för vårt förslag:

Europavägarna och storstadstriangeln

Tio procent av trafikarbetet sker på Sveriges 140 mil motorvägar men dessa vägar står endast för fyra procent av alla dödsolyckor. Risken för att dödas eller allvarligt skadas i trafiken är två och en halv gånger så hög på en nio meter bred väg som är skyltad för 70 kilometer i timmen som på en motorväg.

En fortsatt utbyggnad av landets motorvägnät, inriktad på en komplett motorvägsförbindelse mellan de tre största städerna, är nödvändig:

Återstående delar av E 6 från Trelleborg via Göteborg till Oslo måste färdigställas.

E 4 mellan Helsingborg och Stockholm, samt upp till Gävle, måste på resterande vägsträckor byggas ut med ny, säker motorväg.

E 18 mellan Oslo och Stockholm måste på resterande vägsträckor också byggas ut med ny, säker motorväg.

För att närmare knyta Göteborg samman med Stockholm måste återstående del av den redan projekterade riksväg 40 mellan Borås och Jönköping färdigställas till motorväg.

Riksväg 45 mellan Göteborg och E 18 kräver en kraftig upprustning och måste delvis även byggas ut till fullvärdig motorvägstandard.

E 22 bör byggas ut till en högre standard för att de förutsättningar som Öresundsbron och EU:s utvidgning skapar för expansion i sydöstra Sverige.

Föreslagna utbyggnader är väl motiverade med hänsyn till de stora nationella och internationella volymerna av gods och människor som transporteras på de angivna sträckorna. Även den förbättrade säkerheten, miljön och vägarnas betydelse för näringsliv, sysselsättning, turism och det rörliga friluftslivet, motiverar mer än väl de föreslagna satsningarna.

Storstadssatsningarna

Storstadsområdena behöver särskilda trafiklösningar och nya förbifarter och genomfartsleder, som gör det möjligt att förkorta restiderna och underlätta godsflödet till och från regionernas tätbefolkade centra. En omedelbar effekt av ett förbättrat trafikflöde i storstadsregionerna är minskade utsläpp och ökad trafiksäkerhet.

Storstockholm har mycket allvarliga trafikproblem. Långa köer och trafikstockningar leder redan idag till betydande ekonomiska förluster och till stora miljöproblem. Samtidigt finns det väl utvecklade projekt som, när de kommer till utförande, väsentligt underlättar trafikförsörjningen.

Det är angeläget för hela Sverige att de nödvändiga investeringarna i Stockholmsregionen skyndsamt kommer till stånd. Även i Göteborg och Malmö har trafiksituationen kraftigt försämrats och nya satsningar måste till för att lösa ett begynnande trafikkaos. Genomförandet av dessa projekt kräver emellertid speciella överväganden och finansieringsformer.

Övriga europavägar, riksvägar och länsvägar

Det finns en lång rad enskilda objekt på så väl det nationella som det regionala vägnätet som är angelägna så väl från samhällsekonomisk som från trafiksäkerhetssynpunkt.

Vi uppdrar till Vägverket att i samråd med region- och länsmyndigheter sammanväga behoven och göra prioriteringarna.

Satsningar på ökad bärighet och underhåll

Allmänna vägar

Trafiken på de statliga vägarna har ökat kraftigt under senare år. År 1999 ökade t.ex. den tunga trafiken med fem procent. Det har inneburit att slitaget på vägnätet har accelererat. Samtidigt har en stor del av vägnätet uppnått den ålder då omfattande rekonstruktioner erfordras. Under 1999 och 2000 uppgick varken de medel som kunde avsättas till under-

hållsåtgärder via drifts- och underhållsanslaget eller de medel som kunde avsättas till rekonstruktion via de regionala planerna till de nivåer som planerna utvisade.

I samband med den strategiska analysen har Vägverket gjort en ny bedömning av resursbehovet för drift- och underhåll, inkl. rekonstruktion för den kommande 10-årsperioden. Bedömningen att det behövs ett betydligt större anslag styrks av de enkäter som Vägverket riktat till olika trafikantgrupper. Dessa visar, för samtliga grupper, att man anser att vägunderhållet är av stor betydelse och att nuvarande standard är allt för låg. Samtidigt visar enkäterna ett ökat missnöje. Ett förhöjt vinterväghållningsanslag beräknas ge en årlig minskning av antalet omkomna.

Vidare föreligger ett stort behov av insatser för ökad bärighet. Situationen med långa avstängningsperioder och nedsättning av bärigheten på en stor del av vägarna i skogsbygden är inte acceptabel.

Vår målsättning är att under tioårsperioden återställa vägkapitalet till en sådan nivå att därefter kan återgå till en något lägre anslagsnivå.

Enskilda vägar

För landsbygdens befolkning är enskilda vägar med statsbidrag oerhört viktiga. Ungefär 800 000 personer är bosatta vid statsbidragsberättigade enskilda vägar. Likaledes utgör enskilda vägar med statsbidrag den huvudsakliga transportleden för det rörliga friluftslivet, genom att vägar till stränder, skogar och andra rekreationsområden, i hög grad drivs och underhålls som statsbidragsberättigade enskilda vägar.

Även för näringslivet har enskilda vägar stor betydelse. För den svenska skogsindustrin är ett enskilt vägnät med tillgång till statsbidrag viktigt för att kunna upprätthålla produktionen och för att behålla konkurrenskraften.

Statsbidragen till enskilda vägar har under en rad år kraftigt skurits ner. Detta har lett till stora svårigheter för alla de människor, som i sin vardag och för sin försörjning, är beroende av detta vägsystem. Dessutom har många företag drabbats ekonomiskt.

Med det s.k. "Bärighetspaketet" från 1987 kan sägas att den samlade svenska industrin gjorde ett undantag från principen att staten skall stå för finansieringen av vägnätet och åtog sig ett delansvar genom att acceptera 50 procent höjd fordonsskatt i syfte att finansiera förnyelsen av landets broar. Med ett särskilt anslag i statsbudgeten och med ett nära samarbete mellan industri och centrala och regionala vägmyndigheter var satsningen lyckad och målet 60 tons bruttovikt för tunga fordon kunde infrias på det allmänna vägnätet.

I detta paket ingick även bärighetsåtgärder på det enskilda vägnätet. När det gäller broarna har i stort sett målstandarden uppnåtts. Däremot har det minskade statsbidraget och slopandet av särskilda bärighetsmedel inneburit att vägkapitalet kraftigt har försämrats. Vi föreslår därför att 100 miljoner kronor per år under tio år i särskilda bärighetsmedel anslås för det enskilda vägnätet. Därigenom kan det enskilda vägnätets standard upprätthållas på en godtagbar nivå såväl för de boende som för näringslivet.

TEN-projektet består för närvarande av 14 projekt, där två direkt berör Sverige. Det ena är den fasta förbindelsen över Öresund och det andra den Nordiska triangeln, som med höghastighetståg enligt svensk modell och motorväg skall binda samman huvudstadsregionerna Köpenhamn, Oslo, Stockholm och Helsingfors.

Det sker i form av en triangel där det ena benet går från Köpenhamn–Malmöområdet via Göteborg och till Oslo, det andra från Oslo till Stockholm och vidare till Helsingfors, och det tredje benet från Stockholm tillbaka till Köpenhamn.

EU gör årliga utvärderingar av samtliga TEN-projekt och betygsätter dem. I den senaste utvärderingen från hösten 1998 ligger Öresundsförbindelsen i högsta betygsgruppen, kategori A. Den Nordiska triangelns svenska del, däremot, tillhör betygskategori C, vilket är sämsta betyget. Det kan förklaras av att det tidigare inte tillförts tillräckliga medel. Medel har under tidigare planperioder bl.a. tagits från E 4 och E 6 och förts över till andra projekt, som inte omfattas av stöd från strukturfonderna.

Det är därför vår uppfattning att under den kommande planperioden genomföra de åtaganden som EU gemensamt har beslutat om.

5. Inriktning av investeringar i järnvägsinfrastrukturen

Vårt förslag:

- Planeringsinriktningen för järnvägsystemet bör i första hand utgå från de probleminventeringar som gjorts av Banverket. I stockholmsregionen handlar det om uteblivna investeringar i ett tredje spår över Saltsjö–Mälarsnittet. Inriktningen bör även vara att återta eftersläpningar i investeringar, drift- och underhåll och bärighetshöjande åtgärder.
- Investeringsnivån för stomnätet bör vara 86 miljarder kronor.
- PPP (Public and Private Partnership) är en metod att finansiera nyinvesteringar under en period av 20–25 år. Vissa större och angelägna projekt bör finansieras enligt denna metod.

Bakgrund till vårt förslag

5.1 Den befintliga situationen

5.1.1 Banverkets rapport

De ekonomiska förutsättningarna enligt budget 2001

Det finansiella utrymmet år 2001 bestäms av:

- Utnyttjad anslagskredit vid utgången av år 2000

- Anslag för år 2001
- Möjligheter att ta upp lån år 2001
- Anslagskredit som kan utnyttjas år 2001
- Banavgifter m.m. (avräknas mot drift och underhåll)

- Annan finansiering (avser huvudsakligen Årstabron)

Verksamhetsplaneringen år 2001 har baserats på att Banverket inte tar i anspråk hela den möjliga anslagskrediten för banhållning vid utgången av år 2001. Utgångspunkten är att utnyttjad anslagskredit för banhållning successivt ska återbetalas, vilket motsvarar ca 270 mkr under år 2001.

I tabellerna nedan redovisas finansiering och ramar för år 2001.

Anslagsfinansiering för år 2001

Budget för år 2001

5.1.2 Reinvesteringar

Reinvesteringar kommer att kunna genomföras för 852 mkr (842 mkr). Finansiering genom anslag 660 mkr, lån 184 mkr och bidrag för Årstabron 8 mkr.

De största projekten är:

- Spårupprustning Mjölby–Sommen (108 mkr)
- Spårbyte Floby–Falköping (93 mkr)

5.1.3 Skadade sliprar

Under år 2000 har uppmärksamrats onormalt nedbrutna sliprar i spår. Sliprarna mister sin bärförmåga redan efter 5–15 år mot 40–50 år som är betongsliprars beräknade livslängd. Arbete pågår med att klarlägga hur många sliprar som behöver bytas ut och i vilken takt. I budgeten för 2001 ingår inte kostnaderna för sådana slipersbyten utan dessa kommer att redovisas senare. *Det är emellertid klart att det tillkommer stora kostnader redan år 2001 för dessa extra slipersbyten.*

5.1.4 Nyinvesteringar

Nyinvesteringar kommer att kunna genomföras för 2 620 mkr (3 391 mkr) *Detta innebär att eftersläpningen mot den långsiktiga planen kommer att öka*

Finansiering genom anslag 1 970 mkr, lån 346 mkr och bidrag för Årstabron 304 mkr.

De större projekten under år 2001 är:

- Årstabron 304 mkr)
- Tågradion (178 mkr)
- Kallhäll–Kungsängen (146 mkr)
- Gävle–Östersund (110 mkr, inkl återbetalning av lån)
- Storflon–Storlien (83 mkr)
- Helsingborg–Kävlinge (83 mkr)
- Malmbanan, stax 30 ton (78 mkr)
- Frillesås–Löfta (73 mkr)
- Köpmannebro, svängbro (56 mkr)

Följande större nystarter planeras under 2001.

- Valskog–Arboga (MIAB), ökad kapacitet
- Edänge, ny bro och linjeomläggning
- Eskilstuna–Folkestad (MIAB), ökad kapacitet
- Mjölby, bangårdsombyggnad
- Göteborg, ökad kapacitet
- Kungsbacka, dubbelspår
- Hässleholm–Kristianstad, mötesstation
- Gävle, resecentrum
- Hela landet, stax-åtgärder

5.1.5 Investeringar på länsbanor

Länsinvesteringar kommer att kunna genomföras för 465 mkr. *Detta innebär att eftersläpningen mot den långsiktiga planen kommer att öka.*

De större projekten är följande:

- Malmö–Ystad–Simrishamn, elektrifiering och spårupprustning (60 mkr)
- Kristianstad–Gullberna, banupprustning (33 mkr)
- Lycksele–Storuman, banupprustning (31 mkr)
- Falun–Grycksbo, spårupprustning (25 mkr).

5.1.6 Förslag till stomnätsplan 1998–2007

Banverkets rapporter visar att flera av de planerade projekten ej kommer att kunna starta med hittillsvarande anslag.

Banverkets plan är att öka kapaciteten i Stockholm, upprustningar så att trafiken så snart som möjligt kan dra nytta fullt ut av nedlagda investeringar samt att lösa väsentliga kapacitetsproblem i järnvägssystemet.

I arbetet med stomnätsplanen har följande utgångspunkter gällt för prioritering i tiden av de godsflöden som inledningsvis är aktuella för höjning av axellasten till 25 ton. Utbyggnaden av 25 tons axellast och vidgad lastprofil kommer att genomföras så att de så väl som möjligt stämmer överens med trafikoperatörernas och transportkundernas planer och beslut om anskaffning av nya vagnar.

När det gäller utökad lastprofil är målsättningen att snarast påbörja detta arbete. Kostnaderna är enligt genomförda inventeringar förhållandevis begränsade. I förslaget till stomnätsplan ingår medel för att åtgärda huvuddelen av stomnätet. I vilken ordning utbyggnad bör ske måste skyndsamt utredas.

Syftet med Banverkets upprättade stomnätsplan är att ta bort flaskhalsar så att restiderna för persontrafiken kan kortas och att underlätta för godstrafiken. Investeringarna ger också ökad kapacitet för den regionala trafiken.

5.2 Vårt förslag till inriktning av järnvägsinfrastrukturen

Vårt förslag

· Den långsiktiga inriktningen av järnvägsinvesteringarna skall syfta till en generell upprustning av järnvägsnätet för såväl person- som godstrafik. I den långsiktiga inriktningen ingår också en viss utvidgning av järnvägssystemet.

· Planeringsramen för stomnätet bör vara 86 miljarder kronor inklusive underhåll.

Skälen till vårt förslag

En väl utbyggd järnväginfrastruktur leder till att individer och företag knyts närmare varandra samt att transporter av gods underlättas. Investeringarna i stornätet har under en längre tid legat på en oacceptabelt låg nivå och påbörjade projekt har inte kunnat slutföras. Stockholm är ett exempel där investeringarna ej kunnat genomföras och där trafikproblemen måste få en lösning.

Vårt förslag syftar till att främja tillväxten och öka konkurrensen. De av oss förordade lösningarna kommer också att leda till att det blir enklare att träffa familj och vänner samt utföra vardagliga ärenden.

Den av oss förordade inriktningen är grundad på miljöhänsyn, trafiksäkerhet, ökad tillgänglighet i tillväxtregionerna, balanserad regional utveckling och framkomlighet.

Under en tid har alternativa finansieringsformer för väg- och järnvägsinvesteringar diskuterats. Vi finner att tiden nu är mogen att pröva finansieringsmodellen PPP som innebär att privata konsortier kan åta sig att finansiera, bygga och driva en järnväg under en lång period.

5.2.1 Storprojekt och strategiska val

- Problemen kring getingmidjan i Stockholm måste lösas.
- Västkustbanan samt banan mellan Stockholm–Gävle bör byggas ut.
- Satsningar på Nyköpingslänken bör ytterligare utvärderas genom en närmare analys inom ramen för speciella projekt.

Skälen för vårt ställningstagande

Getingmidjan i Stockholm

Kapacitetsproblemen kring Stockholms central är fortfarande långt ifrån sin lösning. Det är angeläget att detta problem löses snarast. En lösning av denna fråga skulle påverka trafikflödet i stora delar av landet positivt. Vi kommer därför att, tillsammans med Stockholmsregionen, med stor kraft driva frågan till en snar lösning.

Västkustbanan

För att minimera skadorna av de redan stora förlusterna i investerat outnyttjat kapital, måste Västkustbanan nu färdigställas. Att, som tidigare, investera i en ny modern järnväg på vissa sträckor och låta andra viktiga delar av samma bana vänta i många år, leder till flaskhalsar och att nedlagt kapital inte utnyttjas.

Kapaciteten på Ostkustbanan måste nu höjas. Det omfattande arbetet kan bedrivas i samverkan med motorvägsutbyggnaden av väg E 4. Den nya linjesträckningen kommer att medföra en linjeförkortning på 5,5 km. Mellan Ljusne och Söderhamn avslutades investeringsarbetena under 1997 och totalt 12 km järnväg i ny sträckning har tagits i bruk. Projektet måste dock färdigställas. Detta projekt är därför ett av de prioriterade under perioden.

Nyköpingslänken

Nyköpings- och Östgötalänkarna förbinder Stockholm och Linköping två av Sveriges folktätaste och mest trafikintensiva regioner.

En utveckling av kapaciteten på den befintliga banan ökar möjligheten att ta tillvara den stora tillväxtpotential som finns. Med dagens infrastruktur som bakgrund har ett nytt trafikeringsförslag utifrån ett nytt bansystem utarbetats.

Nyköpingslänken har förutsättningar att finansieras med hjälp av PPP. En utredning om möjligheten att knyta samman Europa- och Göta-landsbaneprojekten med Nyköpingslänken bör genomföras.

Satsningar på effektivare drift och underhåll

Kostnaderna för drift och underhåll har under slutet av 1999 ökat något jämfört med 1998. Underhållet av statens spåranslagningar är efterstätt och tendensen är att det avhjälpande underhållet ökar på bekostnad av det förebyggande.

6. Utredning om alternativ finansiering

Våra bedömningar och förslag:

En utredning bör tillsättas för att undersöka vilka projekt som är möjliga att genomföra med alternativ finansiering. Utredningen bör omfatta så väl en inventering av tänkbara projekt som vilken form av finansiering som kan komma i fråga. Utredningen bör även omfatta förslag på vilket sätt och i vilken mån vägavgifter kan användas.

Skälen för vårt förslag:

Statens roll som finansiär av väg- och järnvägsinvesteringar bör förändras i samband med att alternativa finansieringsformer växer fram. Nya finansieringsformer kan i framtiden komma till stånd där staten tillsammans med privata företag bygger och underhåller nya vägar och järnvägar. Statens ansvar kan därmed i ökad utsträckning komma att delas med det privata näringslivet. Ett exempel är PPP som innebär att privata konsortier kan åta sig att finansiera, bygga och driva en väg under en lång period.

På detta sätt kan samhällsekonomiskt lönsamma investeringar förverkligas utan hinder av statliga budgetunderskott. PPP-modeller börjar alltmer tillämpas internationellt för både väginvesteringar och för andra infrastrukturinvesteringar.

De utvärderingar som gjorts visar att utbyggnadstakten i PPP-projekt blir jämnare och att kostnaden för såväl byggnation som underhåll minskar. Statens kostnad blir därför även i framtiden något lägre, men måste anslagsmässigt täckas genom årliga anslag för drift och amortering.

Många länder tillämpar idag brukaravgifter för att finansiera utbyggnader och för att styra trafikströmmar. I Frankrike har ett antal motorvägsprojekt, både statliga och privata, byggts och finansierats med brukaravgifter. I Norge har avgiftsbelagda vägar länge varit en metod för att finansiera nya vägar, tunnlar och broar. Brukaravgifter diskuteras nu även i Tyskland som ett sätt att finansiera infrastrukturprojekt.

Vägfinansieringsavgifter i olika former har, rätt använda, den fördelen att det tydligt kopplar brukandet av en väg till dess finansiering. För att säkerställa denna koppling är det ett oeftergivligt krav att brukaravgifter enbart används för att finansiera utbyggnad och underhåll av nya vägar och trafikleder. Brukaravgifter får inte användas som en straffskatt på bilister i syfte att få dem att avstå från nödvändiga biltransporter. Bilanvändandet är redan idag kraftigt beskattat.

7. Inriktning av investeringar i luftfartens infrastruktur

Vårt förslag

- Staten har ett övergripande ansvar för luftfarten men staten skall inte äga flygplatser. Arlanda står inför miljardinvesteringar under den närmaste tioårsperioden – för att klara dessa investeringar bör Arlanda privatiseras. Privatisering bör även ske av Landvetters och Sturups flygplatser.
- Stockholmsregionens snabba utveckling är ett skäl till att flygbolagen lägger linjer till Arlanda. Flera regioner i Sverige har dessutom fått god åtkomlighet till Europa och världen genom Arlandas trafiknät, vilket har fått stor betydelse för näringslivet i dessa delar av landet. Det är viktigt att Arlanda byggs ut med en fjärde bana. Detta kan underlätta linjetrafikens kapacitetsproblem.
- Bromma flygplats bör finnas kvar även efter år 2011. Vi förordar att avtalet förlängs till 2025.

7.1 Den befintliga situationen

7.1.1 Luftfartsverkets rapport

År 1999 uppgick antalet passagerare på svenska flygplatser med linje- och chartertrafik till 15 344 792 i utrikestrafik (ankommande och avresande) och till 7 613 339 i inrikestrafik (antal avresande) – totalt 22 958 131.

I Luftfartsverkets treårsplan 2001–2003 lämnas följande prognos för flygtrafiken 2001–2003.

Flygtrafiken fortsätter att utvecklas positivt. Den inrikes passagerartrafiken bedöms öka med 4,4 % i genomsnitt årligen, den utrikes med 4,7 % och den utrikes flygfrakten med 5,2 %. Antalet kontrollerade luft-rumsrörelser beräknas öka med 4,2 % och överflygningarna med 5,4 %.

Tre stora förändringar som påverkar trafikutvecklingen under perioden var öppnandet av Arlandabanan under hösten 1999, Öresundsbron som var klar sommaren 2000 och tredje banan på Arlanda som öppnar år 2002. LFVs sammantagna bedömning är att passagerarantalet på svenska flygplatser kommer att öka från 30,6 miljoner 1999 till 36,5 miljoner 2003.

Om den ekonomiska utvecklingen är fortsatt mycket positiv kommer antalet passagerare enligt LFVs bedömning att bli 2 miljoner fler än i huvudalternativet eller 38,5 miljoner 2003, vilket är den övre delen i prognosintervallet. Se vidare följande diagram för in- och utrikes passagerare.

LFV bedömer i sitt huvudalternativ att den inrikes passagerartrafiken ökar kraftigt, med 4,4 % i genomsnitt per år. Det innebär att antalet passagerare år 2003 beräknas till 18,0 miljoner. De icke statliga flygplatsernas andel av inrikestrafiken har minskat under de senaste åren och kommer också att fortsätta att minska något enligt LFVs bedömning. 1990 var andelen 7,8 %, 1999 var den 5,6 % och bedöms bli 5,5 % 2003.

Ökningstakten för antalet landningar bedöms bli lägre än för antalet passagerare genom att antalet passagerare per landning ökar bl. a. på grund av att utvecklingen går mot större flygplan. Den genomsnittliga tillväxten per år i huvudalternativet under perioden antas bli 3,0 % och jämn över åren.

Utrikes passagerare i regelbunden luftfart beräknas i huvudalternativet öka med 4,7 % och landningarna med 4,1 % i genomsnitt per år. Antalet passagerare beräknas till 18,5 miljoner år 2003.

Lågprisflyget har etablerat sig och en del bedömare anser att det på sikt kan komma att överta 20–30 % av den europeiska trafiken. Nya mindre jetplan kommer att öka antalet utländska destinationer, som får direktlinjer från större svenska städer. De icke statliga flygplatsernas andel av den utrikes passagerartrafiken kommer att öka.

1990 var andelen 1,8 %, 1999 var den 4,8 % och beräknas bli 5,1 % 2003.

Stora investeringar kommer att genomföras de närmaste åren. De största är tredje banan på Arlanda, om- och tillbyggnader till följd av

Schengenavtalet och ökad terminalkapacitet. Bland övriga större investeringar kan nämnas förnyelsen av trafikledningssystemet.

Investeringar planeras för treårsperioden med 2,7 och 1,7 respektive 1,5 miljarder kronor. Totalt under perioden beräknas investeringarna uppgå till 5,9 miljarder kronor.

Prot. 2000/01:82
20 mars

7.2 Förslag till inriktning

Vårt förslag

- Investering i en fjärde bana på Arlanda, banan bör vara klar senast 2011.
- Inriktningen bör vara att genomföra en förhandling med Stockholms stad för att möjliggöra en förlängning av kontraktet av Bromma flygplats till 2025.
- Staten skall sälja ut flygplatserna Arlanda, Landvetter och Sturup. En marknadsvärdering av flygplatserna bör ske under hösten 2001.

Skälen till vårt förslag

Arlanda flygplats och en fjärde bana

De stora flygbolagen satsar på s.k. hubs, dvs. flygplatser som knutpunkter där mängder av plan anländer och där passagerarna snabbt kan byta till andra plan som för dem vidare till nästa destination. I Norden är det Köpenhamn–Kastrups flygplats som är den ledande omstigningsflygplatsen.

Stockholm–Arlanda flygplats tillgodoser människors och näringslivets behov av flygresor och godstransporter in- och utrikes. Arlanda är Sveriges största och viktigaste flygplats. Flygplatsen fungerar som ett nav för den svenska inrikestrafiken. Arlandas dominans beror också på att flygplatsen fungerar som ett internationellt nav för trafik norr ifrån. Under 1999 hade Arlanda direkta förbindelser med drygt 60 städer i andra länder, de flesta inom Europa, men även ett växande antal utanför.

Antalet rörelser, dvs. starter och landningar uppgår i dag till ca 950 per dag (mån–fre), vilket gör Arlanda till en av de största flygplatserna i Europa.

Näringslivets behov av snabba och lättillgängliga transporter av människor och frakt ställer höga krav på Arlanda. Ett väl fungerande kommunikationsnät till och från flygplatsen, lättåtkomliga parkeringar, transporter mellan terminaler och parkeringar, snabb incheckning och inte alltför långa gångavstånd i terminaler är alla viktiga ingredienser i systemet.

Kostnaden för Bana 3-projektet är beräknad till 2 400 miljoner kronor, exkl. ränta i prisläge 1999. Luftfartsverket finansierar investeringen genom trafikintäkter, kommersiella intäkter och marknadsmässig upplåning. Finansieringen belastar inte statsbudgeten. Dessutom tillkommer

finansiellt stöd från EU eftersom Bana 3-projektet ingår som en del i EU:s infrastruktursatsning (TEN-T).

I dag har Arlanda kapacitetsproblem genom att bansystemet utnyttjas maximalt under sju timmar på vardagar och att ytterligare trafik på attraktiva tider inte kan erbjudas. Den tredje rullbanan, planerad att tas i bruk 2002, innebär ökad kapacitet från nuvarande 72 rörelser per timme till ca 90 rörelser per timme. Kapaciteten fram till 2010 bedöms kunna öka till 95 å 100 rörelser per timme.

Om de senaste årens trafikutveckling fortsätter kommer en fjärde rullbana att behövas på Arlanda redan några år efter 2010.

Bromma

Verksamheten vid Bromma flygplats grundas på ett nyttjanderättsavtal som ingicks 1994 mellan regeringen och Stockholms stad. Avtalet innebär att staden upplåter marken vid Bromma flygplats åt staten t.o.m. 2011.

Utöver nämnda nyttjanderättsavtal grundas verksamheten på Koncessionsnämndens för miljöskydd beslut den 13 juli 1979. Beslutet ger Luftfartsverket möjlighet att driva Bromma flygplats som trafikflygplats för främst inrikes linjefart och allmänflyg.

Bromma flygplats hade 993 000 passagerare under 1999. Flygplatsen uppges i dag vara av avgörande betydelse för Stockholmsregionen genom dess möjligheter att kunna ta emot s.k. beslutsfattarflyg och annat yrkesmässigt allmänflyg. Bromma har med nuvarande miljövillkor en teoretisk passagerarkapacitet på drygt en miljon passagerare per år fram till dess att avtalet med staten löper ut vid årsskiftet 2011/12. Brommas passagerarkapacitet motsvarar ca ett års ökning av passagerarantalet i Stockholmsregionen.

Vi förordar därför att förhandlingar upptas om att ett nyttjanderättsavtal mellan regeringen och Stockholms stad förlängs till 2025.

8. Inriktning av investeringar i sjöfartens infrastruktur

Vårt förslag

- Ett kapacitetsstarkt farledssystem med god framkomlighet och säkerhet är av väsentlig betydelse för svensk utrikeshandel. För att undvika osäkerhet för näringslivets investeringsplanering bör staten garantera fortsatt drift av kanalerna i Södertälje och Trollhättan.
- Hamnar är av strategiska betydelser för samverkan mellan transportslag, transportköpare och transportörer. Hamnarna skall dock inte läggas under statlig reglering utan hamnar och terminaler skall finnas där behovet finns och marknaden avgör bäst detta utan statlig inblandning.

8.1 Den befintliga situationen

8.1.1 Sjöfartsverkets rapport

Sjöfartens infrastruktur består av två delar, dels farledssystem, dels hamnväsendet. Staten svarar genom Sjöfartsverket för upprätthållandet av farledssystemet medan hamnväsendet i allt väsentligt är kommunägt. Då Sjöfartsverket är ett affärsdrivande verk finansieras verksamheten genom avgifter från handelssjöfarten.

Sjöfarten utnyttjar till stor del en av naturen tillhandahållen infrastruktur där kapaciteten i stort sett är given. Direkta farledsinvesteringar förekommer därför sparsamt och uppgår sällan till större belopp än 20–30 miljoner kronor per projekt.

Arbetet med de svenska farlederna är en grundpelare i Sjöfartsverkets verksamhet. Underhåll, utmärkning samt planering och förbättring av farlederna är ett fortlöpande arbete för att klara kraven på miljö- och sjösäkerhet.

I Sjöfartsverkets uppgift ingår att inrätta och hålla miljöanpassade och säkra sjövägar som tillgodoser sjöfartens behov. Härigenom ska sjö- och miljöolyckor förhindras. Målet är att antalet incidenter och olyckor som beror på farledshållningen ska vara noll.

Med sikte på säkerhet och kostnadseffektivitet anpassar Sjöfartsverket fortlöpande farledshållningen till ändrade trafikflöden och nautiska behov samt till den tekniska utvecklingen.

För att sjöfarande ska kunna orientera sig håller Sjöfartsverket med navigeringshjälpmedel som fyrar, bojar, prickar, radarfyrar, referensstationer för satellitnavigering m.m. Arbetet med att underhålla dessa utförs av Sjöfartsverkets personal från helikopter, arbetsfartyg och lotsbåtar. Operativt har Sjöfartsverket delat in Sverige i 13 sjötrafikområden, från finska gränsen i norr till den norska i väster.

Sjöfartsverket äger drygt 1 000 fyrar. Av dessa drivs 50 % av förnyelsebara energikällor, dvs. sol och vind.

Sjöfartsverket ansvarar för driften av referensstationer för GPS, s.k. DGPS (Differential Global Positioning System), vilket avsevärt ökar noggrannhet och säkerhet vid positionering med GPS. DGPS är också en av förutsättningarna för framtida navigering genom utnyttjande av ECDIS (elektroniska sjökortssystem).

Den 1 januari år 2000 lades Decca-systemet ned. Driftsäkerheten, noggrannheten och tillgängligheten på GPS, DGPS och andra navigeringshjälpmedel är nu sådan att avvecklingen kunnat genomföras utan att sjöfartens möjligheter till positionsbestämning äventyras.

8.2 Förslag till inriktning och genomförandeplan

- En eventuell utbyggnad av kanalen i Södertälje bör närmare analyseras.

· De nödvändiga underhållsarbeten på Trollhätte kanal måste genomföras för att trygga den framtida trafiken.

· Farledsutbyggnaden i Göteborgs hamn måste genomföras omgående. Sjöfartsverket bör därför återfå de medel som indragits av staten.

Skälen till våra förslag

Inre farvatten

Sverige har två större sjöar med betydande sjöfart, Vänern och Mälaren. På kontinenten betraktas den inre sjöfarten som en viktig transportgren och möjligheten att utnyttja floder och kanaler ses som en möjlighet att undvika en allt besvärligare trafiksituation. Stora investeringar görs därför i kanalnätet. Investeringar i inre farvatten är framför allt ur miljömässig synpunkt viktiga. Även om Sverige inte har samma besvärliga trafiksituation så innebär ändå de kvantiteter som kan fraktas direkt via hamnar i Mälaren och Vänern en väsentlig avlastning av väg och järnvägsnätet. En stor del av den trafik som tidigare skeppats via Vänern har nu överförs till järnväg.

Statens kostnader för denna överföring har varit betydande. Om utvecklingen fortsätter på samma sätt kommer sjöfartens framtid på Mälaren och Vänern att vara ytterst osäker. Därmed förändras också förutsättningarna för industriell verksamhet i stora delar av Mellansverige. För att undvika osäkerhet för näringslivets investeringsplanering bör Staten garantera fortsatt drift av kanalerna i Södertälje och Trollhättan. De nödvändiga underhållsarbeten i Trollhätte kanal måste genomföras för att trygga den framtida trafiken.

Södertälje kanal

Ett stort antal företag är helt eller delvis beroende av att sjötrafiken genom Södertälje kanal och Mälaren fungerar. Ett exempel på detta är Hydro Agri i Köping. Värmekraftverket i Västerås får den större delen av sin råvaruförsörjning sjövägen. Byggnadsindustrin runt Mälaren får sina cementleveranser sjövägen. Stora mängder spannmål skeppas ut från Mälalområdet årligen. Mellan Västerås och ett antal kontinent och UK-hamnar förekommer regelbunden linjetrafik.

Trollhätte kanal

År 1998 passerade ca 2 600 fartyg genom Trollhätte kanal till och från Vänern (förutom alla resor med fritidsbåtar). Föregående år var antalet ca 2 500 fartyg.

Över vänerhamnarna transporterades totalt 2 925 kton gods, vilket var en uppgång med nästan 3 % jämfört med 1996. Genomsnittslasten per fartyg blev ca 1 125 ton, att jämföras med 950 ton år 1990, 800 ton år 1980 och 435 ton år 1970.

Hamnen i Göteborg har en särställning bland svenska hamnar eftersom all kvarvarande transocean linjetrafik nu koncentrerats dit. Denna trafik är viktig för svenskt näringsliv och bör därför ges bra utvecklingsmöjligheter. Den statliga farledstaxan skapar stora svårigheter för Göteborg att utveckla transittrafik till andra hamnar i Östersjöområdet, något som är viktigt för hamnens möjlighet att utvecklas.

Det nya, större linjetonnaget, och ökade säkerhetskrav för tanktonnaget, kräver dessutom en omfattande breddning av farleden. Det är därför glädjande att ett avtal om farledsutbyggnad nu kunnat träffas med Göteborgs Hamn. Överenskommelsen innebär dock att Sjöfartsverkets andel av kostnaden skall lånefinansieras, vilket medför framtida högre farledsavgifter. Sjöfartsverket har tidigare haft en fond för att täcka framtida investeringsbehov. Denna fond har till stor del betalats just av den tunga trafiken på Göteborg som nu behöver farledsutbyggnaden. De investeringsmedel som sjöfartsnäringslivet därigenom tidigare inbetalat till Sjöfartsverket, och som utan riksdagsbeslut indragits av regeringen, bör därför återföras till Sjöfartsverket för att undvika kommande kraftiga ökningar av farledsavgifterna.

Stockholm den 13 mars 2001

Bo Lundgren (m)

Per Unckel (m)

Anders Björck (m)

Chris Heister (m)

Gunnar Hökmark (m)

Göran Lennmarker (m)

Inger René (m)

Beatrice Ask (m)

Carl Fredrik Graf (m)

Anders G Högmark (m)

Henrik Landerholm (m)

Fredrik Reinfeldt (m)

Per Westerberg (m)

Anmäldes och bordlades

Utbildningsutskottets betänkanden

2000/01:UbU9 Fristående skolor m.m.

2000/01:UbU10 Gymnasieskolan

2000/01:UbU11 Jämställdhet inom utbildning och forskning

2000/01:UbU12 Elever med funktionshinder

Trafikutskottets betänkande

2000/01:TU9 Fordonsfrågor m.m.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

2000/01:AU9 Arbetstid och ledighet från anställning m.m.

21 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 16 mars

2000/01:326 av *Jeppe Johnsson* (m) till justitieminister Thomas Bodström

Beslagtaget gods

2000/01:327 av *Kenneth Kvist* (v) till statsrådet Britta Lejon

Kommunala förtroendeuppdrag

2000/01:328 av *Tullia von Sydow* (s) till socialminister Lars Engqvist

Värn för äldre

20 mars

2000/01:329 av *Harald Nordlund* (fp) till miljöminister Kjell Larsson

Koldioxidskatten på miljövänliga drivmedel

2000/01:330 av *Carl Erik Hedlund* (m) till kulturminister Marita Ulvskog

Sveriges oskyddade kulturarv

Interpellationerna 326–328 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 20 mars.

Interpellationerna 329 och 330 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 27 mars.

22 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 16 mars

2000/01:904 av *Owe Hellberg* (v) till miljöminister Kjell Larsson

Boverkets föreskrifter angående tillgänglighet

2000/01:905 av *Per Westerberg* (m) till miljöminister Kjell Larsson

Miljöstylningsrådet

2000/01:906 av *Erling Wälivaara* (kd) till utbildningsminister Thomas Östros

Religionsundervisningen i Luleå

2000/01:907 av *Per Bill* (m) till utbildningsminister Thomas Östros

Tilldelningen av medel till högskolorna

2000/01:908 av *Sven Bergström* (c) till statsrådet Ulrica Messing

Utgivningen av dagstidningar på lördagar

2000/01:909 av *Sven-Erik Sjöstrand* (v) till statsrådet Maj-Inger Klingvall

EU:s bidrag till UNHCR:s finansiering

2000/01:910 av *Eva Arvidsson* (s) till kulturminister Marita Ulvskog

Kriterierna för Svenska Filminstitutets bidragsverksamhet

2000/01:911 av *Dan Kihlström* (kd) till kulturminister Marita Ulvskog
Saknade konstverk hos statliga myndigheter
2000/01:912 av *Tuve Skånberg* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Biståndet till Palestina
2000/01:913 av *Lars Wegendal* (s) till näringsminister Björn Rosengren
Trafiksäkerheten i Kronobergs län
2000/01:914 av *Kenth Skårvik* (fp) till näringsminister Björn Rosengren
Viltstängsel
2000/01:915 av *Erling Wälivaara* (kd) till näringsminister Björn Rosengren
Infrastruktursatsningar
2000/01:916 av *Yvonne Ångström* (fp) till näringsminister Björn Rosengren
Broförbindelser över Umeälven
2000/01:917 av *Tuve Skånberg* (kd) till näringsminister Björn Rosengren
Posten AB
2000/01:918 av *Jan Erik Ågren* (kd) till jordbruksminister Margareta Winberg
Astma, allergi och innehållsdeklarationer
2000/01:919 av *Lars Björkman* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg
Särskilda försiktighetsåtgärder med anledning av mul- och klövsjuka
2000/01:920 av *Ola Sundell* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg
Leader-projektet
2000/01:921 av *Alice Åström* (v) till justitieminister Thomas Bodström
Inre gränskontroll
2000/01:922 av *Amanda Agestav* (kd) till statsrådet Ingela Thalén
Adoptionsbidraget
2000/01:923 av *Cristina Husmark Pehrsson* (m) till finansminister Bosse Ringholm
Annonsskatten
2000/01:924 av *Agne Hansson* (c) till näringsminister Björn Rosengren
Åtgärds paket för Högsby kommun

den 19 mars

2000/01:925 av *Ulla Hoffmann* (v) till utrikesminister Anna Lindh
FN:s konvention om barnets rättigheter
2000/01:926 av *Elizabeth Nyström* (m) till utrikesminister Anna Lindh
Lettlands behandling av judar
2000/01:927 av *Ulla Hoffmann* (v) till utrikesminister Anna Lindh
Stening till döds
2000/01:928 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Politisk förföljelse av kvinnor i Iran
2000/01:929 av *Birger Schlaug* (mp) till näringsminister Björn Rosengren
Betongen i Öresundsbron
2000/01:930 av *Anita Sidén* (m) till statsrådet Mona Sahlin
Hushållsnära tjänster
2000/01:931 av *Birger Schlaug* (mp) till socialminister Lars Engqvist

Helsingforsdeklarationens etiska regler

2000/01:932 av *Sten Tolgfors* (m) till socialminister Lars Engqvist

Könsstämpning

2000/01:933 av *Anita Sidén* (m) till statsrådet Ingela Thalén

Studenter och bostadsbidrag

2000/01:934 av *Ulla-Britt Hagström* (kd) till statsrådet Ingela Thalén

Rättshjälp för prövande av arbetsskada

2000/01:935 av *Agne Hansson* (c) till miljöminister Kjell Larsson

Kontroll av radioaktivt timmer

Frågorna 904–924 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 20 mars.

Frågorna 925–935 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 27 mars.

23 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 16 mars

2000/01:841 av *Magda Ayoub* (kd) till utrikesminister Anna Lindh
Mänskliga rättigheter i Armenien

2000/01:858 av *Ewa Larsson* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
EU:s gränsvärden för partikelhalter

2000/01:859 av *Agneta Ringman* (s) till miljöminister Kjell Larsson
De regionala lantmäterikontorens förrättningsarkiv

den 20 mars

2000/01:867 av *Sten Tolgfors* (m) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Friskolor

2000/01:872 av *Lilian Virgin* (s) till näringsminister Björn Rosengren
Merkostnad vid vindkraftsutbyggnad

2000/01:879 av *Tuve Skånberg* (kd) till socialminister Lars Engqvist
Abort av livsdugliga barn

2000/01:903 av *Margareta Cederfelt* (m) till socialminister Lars Engqvist
Svartkrogarna

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 27 mars.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början till ajourneringen kl. 16.23,
av andre vice talmannen därefter till 16 § anf. 91 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBETH HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Avsägelse	1
3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	1
4 § Svar på interpellation 2000/01:298 om arbetsfördelningen i regeringen.....	2
Anf. 1 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	2
Anf. 2 MARGIT GENNSER (m).....	3
Anf. 3 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	4
Anf. 4 MARGIT GENNSER (m).....	5
Anf. 5 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	5
Anf. 6 MARGIT GENNSER (m).....	6
Anf. 7 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	6
5 § Svar på interpellation 2000/01:244 om folkbokföringslagens konsekvenser för Försvarsmakten.....	7
Anf. 8 Finansminister BOSSE RINGHOLM (s).....	7
Anf. 9 ROY HANSSON (m).....	8
Anf. 10 Finansminister BOSSE RINGHOLM (s).....	9
Anf. 11 ROY HANSSON (m).....	9
6 § Svar på interpellation 2000/01:311 om utredning av arbetsplatsolyckor	10
Anf. 12 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	10
Anf. 13 CARLINGE WISBERG (v).....	11
Anf. 14 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	12
Anf. 15 CARLINGE WISBERG (v).....	13
7 § Svar på interpellation 2000/01:296 om högskolornas tomma platser	13
Anf. 16 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	13
Anf. 17 MARIA LARSSON (kd).....	14
Anf. 18 LARS HJERTÉN (m)	15
Anf. 19 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	16
Anf. 20 MARIA LARSSON (kd).....	17
Anf. 21 LARS HJERTÉN (m)	18
Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	18
Anf. 23 MARIA LARSSON (kd).....	20
Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	20
8 § Svar på interpellation 2000/01:304 om sänkta intagningskrav till lärarutbildningen.....	21
Anf. 25 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	21
Anf. 26 ULF NILSSON (fp)	22
Anf. 27 LARS HJERTÉN (m)	23
Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	24
Anf. 29 ULF NILSSON (fp)	25
Anf. 30 LARS HJERTÉN (m)	26
Anf. 31 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	27
Anf. 32 ULF NILSSON (fp)	28

Anf. 33 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	28
9 § Svar på interpellation 2000/01:303 om bristen på personliga assistenter	29
Anf. 34 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	29
Anf. 35 KENNETH JOHANSSON (c)	30
Anf. 36 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	31
Anf. 37 KENNETH JOHANSSON (c)	32
Anf. 38 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	33
Anf. 39 KENNETH JOHANSSON (c)	34
10 § Svar på interpellation 2000/01:309 om hemlösas rätt till sjukvård	34
Anf. 40 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	34
Anf. 41 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	35
Anf. 42 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	36
Anf. 43 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	37
Anf. 44 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	38
Anf. 45 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	39
Anf. 46 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	40
Ajournering.....	40
Återupptagna förhandlingar	40
11 § Svar på interpellation 2000/01:284 om vindkraften	40
Anf. 47 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	40
Anf. 48 MARIANNE ANDERSSON (c)	42
Anf. 49 HARALD NORDLUND (fp).....	43
Anf. 50 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	43
Anf. 51 MARIANNE ANDERSSON (c)	44
Anf. 52 HARALD NORDLUND (fp).....	45
Anf. 53 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	45
Anf. 54 MARIANNE ANDERSSON (c)	46
Anf. 55 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	46
12 § Svar på interpellation 2000/01:291 om enskilda vägar.....	47
Anf. 56 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	47
Anf. 57 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m).....	48
Anf. 58 ÅKE SANDSTRÖM (c).....	49
Anf. 59 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	49
Anf. 60 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m).....	50
Anf. 61 ÅKE SANDSTRÖM (c).....	51
Anf. 62 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	51
Anf. 63 JAN-EVERT RÅDHSTRÖM (m).....	52
Anf. 64 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	52
13 § Svar på interpellation 2000/01:302 om stöd till färjesjöfarten	53
Anf. 65 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	53
Anf. 66 CATHERINE PERSSON (s).....	53
Anf. 67 TOM HEYMAN (m).....	54
Anf. 68 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s).....	55
Anf. 69 CATHERINE PERSSON (s).....	55
Anf. 70 TOM HEYMAN (m).....	56
Anf. 71 CLAES-GÖRAN BRANDIN (s)	56

Anf. 72	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	57
Anf. 73	CATHERINE PERSSON (s)	57
Anf. 74	CLAES-GÖRAN BRANDIN (s)	58
Anf. 75	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	58
14 §	Svar på interpellation 2000/01:307 om infrastrukturen i sydöstra Sverige	58
Anf. 76	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	58
Anf. 77	WILLY SÖDERDAHL (v)	59
Anf. 78	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	60
Anf. 79	WILLY SÖDERDAHL (v)	61
Anf. 80	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	62
Anf. 81	WILLY SÖDERDAHL (v)	62
Anf. 82	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	63
15 §	Svar på interpellation 2000/01:308 om kraftledningars placering	63
Anf. 83	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	63
Anf. 84	WILLY SÖDERDAHL (v)	64
Anf. 85	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	65
Anf. 86	WILLY SÖDERDAHL (v)	65
Anf. 87	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	66
Anf. 88	WILLY SÖDERDAHL (v)	66
Anf. 89	Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	66
16 §	Svar på interpellation 2000/01:276 om skolplikten	67
Anf. 90	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	67
Anf. 91	STEN TOLGFORS (m)	68
Anf. 92	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	69
Anf. 93	STEN TOLGFORS (m)	70
Anf. 94	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	72
Anf. 95	STEN TOLGFORS (m)	72
Anf. 96	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	73
17 §	Svar på interpellation 2000/01:297 om ATTAC-rörelsen	74
Anf. 97	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	74
Anf. 98	LARS HJERTÉN (m)	74
Anf. 99	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	76
Anf. 100	LARS HJERTÉN (m)	76
Anf. 101	Statsrådet INGEGERD WÄRNERSSON (s)	77
Anf. 102	LARS HJERTÉN (m)	78
18 §	Hänvisning av ärenden till utskott	78
19 §	Förnyad bordläggning	78
20 §	Bordläggning	79
21 §	Anmälan om interpellationer	104
22 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	104
23 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor	106
24 §	Kammaren åtskildes kl. 20.34	107

